

CEZA HUKUKUNDA NEDENSELLİK BAĞI

BURAK BOZ

TARAFINDAN

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE

SUNULAN TEZ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAYIS 2016

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

.....
Enstitü Müdürü

Bu tezin, Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

.....
Anabilim Dalı Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇELEN
Kamu Hukuku Bölüm
Başkan Yardımcısı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin, bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Erdal YERDELEN

Danışman

.....

Jüri Üyeleri

Unvanı, Adı ve Soyadı

Kurumu

Doç. Dr. Erdal YERDELEN

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇELEN

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Elvan KEÇELİOĞLU Çankaya Üniversitesi

.....
(Başkan/Danışman)

.....
.....

İNTİHAL

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi halde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum

Adı Soyadı : Burak BOZ

İmza :

ABSTRACT

CAUSATION IN CRIMINAL LAW

Boz, Burak

Master, Department of Public Law

Supervisor: Assoc. Prof. Erdal YERDELEN

May 2016, 144 pages

Causation which is one of the most important concepts in both of social and natural sciences, may have an ancient history from the history of mankind. Causation is a rational link which is based on cause and effect relation between more than one fact. In the criminal law, this rational link lies between offender's act and consequence which is identified in the crime type.

Everyone is responsible from the consequences of their actions. In other words the person can not be held as responsible for the consequence which is belongs to someone else. Likewise, the person who is held responsible from someone else's consequence, is considered as responsible for someone else's action. Consequently, criminal responsibility requires casual link between act and consequence. In the event that if the cause stems from one fact than it is not difficult to identify who is the responsible. However in most cases, the consequence occurs as a result of multiple causes. In this case "Who's work is the consequence?" and "Which offender should be prosecuted because of his act has originated the consequence?" questions will come in to

consideration. In this study, different answers for those questions which are discussed for centuries are examined on the final theory of crime.

Keywords: causation, criminal law, cause

ÖZET

CEZA HUKUKUNDA NEDENSELLİK BAĞI

Boz, Burak

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Erdal YERDELEN

Mayıs 2016, 144 sayfa

Tarihi belki insanlık tarihinden de eski olan nedensellik bağı, hem sosyal hem de fen bilimleri açısından önemli bir kavramdır. Nedensellik bağı, birden fazla olgu arasında sebep-sonuç ilişkisine dayanan mantıki bir bağıdır. Ceza hukukunda ise bu bağı, failin hareketi ile suç tipinin öngördüğü netice arasındadır.

Herkes, kendi hareketi ile meydana getirdiği neticeden sorumludur. Başka bir ifadeyle kimse başkasının meydana getirdiği bir neticeden sorumlu tutulamaz. Zira bir başkasına ait neticeden sorumlu tutulmak, bir başkasının hareketinden de sorumlu tutulmak anlamı taşır. Bunun bir sonucu olarak cezai sorumluluktan söz edebilmek için failin hareketinin, netice bakımından nedensel olması gerekmektedir. Netice, tek bir sebepten meydana gelmiş ise sorumluyu tespit etmek zor değildir. Ancak çoğu durumda netice birden çok sebepten meydana gelir. Bu durumda “Netice kimin eseri?”, “Hangi fail, hareketi neticeye meydan verdiği için sorumlu tutulmalı?” soruları gündeme gelecektir. Çalışma içerisinde, bu sorulara verilen ve yüzyıllar süren tartışmalara konu olmuş cevaplar, final suç teorisi çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: nedensellik bağı, ceza hukuku, neden

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında kıymetli desteklerini ve hoşgörüsünü esirgemeyen, bilgisini cömertçe paylaşan sayıdeğer danışmanım Doç. Dr. Erdal YERDELEN'e,

Kıymetli katkıları, büyük bir titizlikle oluşturduğu yapıcı eleştirileri ile göstermiş oldukları destek ve anlayış dolayısıyla saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇELEN'e,

Tezime yapmış oldukları önemli katkı ve göstermiş oldukları destek dolayısıyla saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Elvan KEÇELİOĞLU'na teşekkürü borç bilirim.

Haklarını asla ödeyemeyeceğim ilk öğretmenlerim, Bekir ZENGÜL ve Gülten ZENGÜL'e,

Desteği ve sevgisini sürekli yanımda hissettiğim muhterem babam Adnan BOZ'a,
Benden şefkatini asla eksik etmeyen kıymetli annem Şengül BOZ'a,

Teşvikleri ile çalışmama katkı sağlayan muhterem kayınvalidem Emine TUHAN ve kayınpederim Recep Ali TUHAN'a

Sabrını bir an olsun esirgmeden beni destekleyen ve bana huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan sevgili eşim Reyhan TUHAN BOZ'a,

Tez çalışmam boyunca sıkıntılara katlanan kıymetli Elif Gül YILMAZLAR'a ve Nazlı ERDEM'e

emek ve dualarını esirgemedikleri için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ABSTRACT	iv
ÖZET	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	xi

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: NEDENSELLİK, SUÇ, SUÇUN UNSURLARI VE NEDENSELLİK BAĞININ YERİ

1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	2
2.1. Nedensellik Bağı Kavramı.....	2
2.1.1. Neden Olma İlişkisi	3
2.1.2. Ceza Hukuku ve Neden Olma İlişkisi.....	6
2.2. İsnadiyet Kavramı.....	11
3. NEDENSELLİK BAĞININ SUÇ TEORİSİNDEKİ YERİ	14
3.1. Suç Kavramı	15
3.1.1. Suçun Özüne İlişkin Görüşler	17
3.1.2. Suçun Yapısına İlişkin Görüşler	22
3.2. Suç Teorilerinin Nedensellik Bağı Kavramına Etkisi	25
3.2.1. Hareket ve Nedensellik Bağı.....	29
3.2.2. Netice ve Nedensellik Bağı.....	39

BÖLÜM II
NEDENSELLİK BAĞININ VE OBJEKTİF İSNADİYETİN TESPİTİ

1. NEDENSELLİK BAĞINI AÇIKLAYAN TEORİLER.....	44
1.1. Şart Teorisi	44
1.1.1. Olmazsa Olmaz Koşul Formülü.....	48
1.1.2. Kanuni Şart Formülü.....	49
1.2. Etkin Sebebe Dayanan Teoriler.....	50
1.2.1. Etkin Sebep Teorisi.....	50
1.2.2. En Etkin Sebep Teorisi	51
1.3. Uygun Sebebe Dayanan Teoriler.....	53
1.3.1. Uygun Sebep Teorisi.....	53
1.3.2. Karma Uygun Sebep Teorisi.....	60
1.4. Son Şart Teorisi	62
1.5. Hukuki Önem Teorisi	64
1.6. İnsani Nedensellik Bağı Teorisi	65
2. OBJEKTİF İSNADİYET TEORİSİ.....	67
3. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DURUM	86
3.1. Anglo – Sakson Hukuku.....	86
3.2. Alman Hukuku	94
3.3. İspanyol Hukuku	96
3.4. Japon Hukuku	97

BÖLÜM III
NEDENSELLİK BAĞININ VE OBJEKTİF İSNADİYETİN TESPİTİNDE
NİTELİKLİ DURUMLAR

1. NEDENSELLİK BAĞININ TESPİTİNDE NİTELİKLİ DURUMLAR.....	99
1.1. Alternatif Nedensellik	99
1.2. Kümülatif Nedensellik.....	101
1.3. Hipotetik (Varsayılan) Nedensellik ve Öne Geçen Nedensellik	103
1.4. Nedenselliğin Tartışmaya Açık Olduğu Durumlar.....	104
1.5. Kurul Halinde İşlenen Suçlarda Nedensellik	109
1.6. İhmali Suçlarda Nedensellik.....	111
1.7. Taksirli Suçlarda Nedensellik.....	114
2. İSNADİYETİN TESPİTİNDE NİTELİKLİ DURUMLAR	115
2.1. Mağdurun Anormal Durumu	116
2.2. Taksirli Suçlarda Normun Koruma Amacı.....	116
2.3. Taksirli Suçlarda Hukuka Uygun Alternatif Davranışlar	117
2.4. Faile Ait Olmayan Hareketlerle Birleşen Taksirli Hareket	119
2.5. Failin Hareketinin Eklenen Hareketin Varlığı Bakımından Nedensel Olması.	121
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA	135

KISALTMALAR

§	:	Bölüm
2d	:	Second Series
ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBD	:	Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi
BGHSt	:	Amtliche Sammlung der Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
CD	:	Ceza Dairesi
CGK	:	Ceza Genel Kurulu
CHD	:	Ceza Hukuku Dergisi
Cox CC	:	Cox's Criminal Cases
Cr. App. R.	:	Criminal Appeal Reports

Crim LR	:	The Criminal Law Review
Çev	:	Çeviren
DEÜHFD	:	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	:	Dipnot
E.	:	Esas
EÜHFD	:	Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Ff	:	Folgenden
GÜHFD	:	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GDO	:	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
Iss.	:	Issue
İHFM	:	İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	:	Karar
Karş.	:	Karşılaştırınız
m.	:	Madde
MÜHFD	:	Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
NE	:	North Eastern Reporter

S. : Sayı

s. : Sayfa

sec. : Section

StR : Strafsenats

T. : Tarih

TBB : Türkiye Barolar Birliği

TCK : Türk Ceza Kanunu

TCY : Türk Ceza Yasası

TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

WLR : The Weekly Law Reports

v : Versus

Vol. : Volume

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: NEDENSELLİK, SUÇ, SUÇUN UNSURLARI VE NEDENSELLİK BAĞININ YERİ

1. GİRİŞ

Çalışmanın konusunu nedensellik bağı kavramı ile bu kavramın, suçun özü ve yapısı ile olan ilişkisinden doğan sorunların incelenmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede öncelikle nedensellik bağı kavramına ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Ardından suçun özüne ve yapısına ilişkin tanımlar değerlendirilerek nedensellik bağının, suç kavramının bir unsuru veya alt unsuru olup olmadığı incelenecektir. Bu kapsamda nedensellik bağının, suçun diğer unsurları ile olan ilişkisi ve bütün suç tipleri bakımından aranıp aranmayacağı değerlendirilecektir. Nedensellik bağının suçun tamamlanması için gerekli kabul edilmesi halinde ne dereceden nedensel bir hareketin cezai müeyyide ile karşılanacağı meselesi gündeme gelecek olup bu mesele çerçevesinde isnadiyet kavramı ele alınacak ve bu kavramın suç teorisi içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın amacı; nedensellik bağı kavramının, ceza hukuku içerisindeki yeri ve önemini ortaya koymak ve suçun bir unsuru olarak nedensellik bağının nasıl tespit edileceği meselesini incelemektir. Bunun için öncelikle, nedensellik bağına yüklenecek işlevin ne olduğunun tespiti gerekir. Nedensellik bağına yüklenecek işlev ise benimsenecek suç tanımı ve suç teorisi çerçevesinde değişkenlik gösterecektir. Bu noktada nedensellik bağının hukuki bir kavram olarak mı yoksa tabii bir kavram olarak mı ele alınacağı meselesi gündeme gelecektir. Zira suç teorisinin; failin, hareketi dolayısıyla, neticenin sahibi olup olmadığını tespit etme işlevini nedensellik bağına yüklemesi halinde normatif unsurların da nedensellik bağı incelemesinde dikkate alınması gerekecek ve normatif değerlendirme nedensellik bağını ortadan kaldıracabilecektir. Diğer taraftan nedensellik bağı, tabiat kurallarına tabi bir mantıki bağ

olarak ele alınır ise suç teorisi, bahsi geçen normatif değerlendirme ihtiyacını, nedensellik bağı dışında bir kurum ile karşılanmalıdır.

Suç teorilerinin yarıştırılması çalışmanın kapsamı dışındadır ancak çalışma içerisinde final suç teorisi benimsenmiştir. Diğer suç teorilerinin benimsenmesinin nedensellik bağı kavramına etkilerine de çalışma içerisinde yer verilecektir. Çalışmanın birinci bölümü, nedensellik bağı ve suç teorisi ilişkisini ortaya koymak üzere ayrıldıktan sonra ikinci bölümde, nedensellik bağı ve isnadiyetin tespitine ilişkin doktrin ve uygulamadaki görüşlere yer verilecek, ardından karşılaştırmalı hukukta benimsenen teoriler aktarılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, nedensellik bağının nitelik arz ettiği durumlar incelenecektir. Sonuç bölümünde ise çalışma içerisinde yapılan incelemeler ve değerlendirmelere kısaca yer verilecek; nedensellik bağının evrenselliği, nedensellik ve isnadiyet ayrımının ele alınış yöntemi ile nedensellik ve isnadiyetin tespit edilmesinde benimsenecek ölçüt meselelerindeki kanaatimiz aktarılacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ceza hukukunda nedensellik bağının ortaya konması açısından öncelikle konuya ilişkin kavramların açıklanması gerekmektedir. Her şeyden önce nedensellik bağı, kavramsal olarak aydınlatılmalı; “nedensellik bağı” ifadesinin ceza hukukunda ne anlam taşıdığı değerlendirilmelidir. Bu çerçevede nedensellik bağı kavramının ceza hukukundaki sınırları çizilmeli, ceza hukukunda nedensellik bağının ne anlam taşıdığı meselesinin yanında ne anlam taşımadığı da tespit edilmelidir.

2.1. Nedensellik Bağı Kavramı

Nedensellik bağı, iki veya daha çok olgu arasında sebep-sonuç ilişkisini kuran mantıki bağıdır¹. Tanım içerisinde yer alan sebep-sonuç ilişkisi, başka bir ifadeyle neden olma, nedensellik bağı kavramını somutlaştırmak adına anahtar kavramdır. Zira Gazzali'nin asırlar önce ortaya koyduğu üzere iki olgu arasındaki her mantıki bağı

---

¹ Doktrinde, nedensellik bağı kavramı ile aynı anlamı karşılamak üzere illiyet bağı kavramı da kullanılmaktadır: Akbulut, B. (2008). "Tıp Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı", V. Türk Alman Tıp Sempozyumu, Ankara: TBB Yayınları, 209-296, s.211 vd.

(*correlation*), nedensellik bağı değildir². Örneğin, bir bölgedeki insanların buzda kayıp düşme sıklığıyla aynı insanların eldiven ve atkı kullanımı arasında doğru orantılı bir mantıki bağı varlığı açıktır. Ancak insanların kayıp düşüyor olmalarının sebebi, atkı ve eldiven kullanımındaki artış değildir. Şu halde nedensellik bağı tespit edebilmek için, neticeye neyin sebep olduğunu bulmak, başka bir ifadeyle neden olma ilişkisini incelemek gerekmektedir. Örnek durumda, buzda kayıp düşme sayısının artmasına kış mevsiminin yaşanması, kış mevsiminin yaşanmasına ise Dünya'nın, yörüngesindeki konumu ve Güneş karşısındaki eğimi neden olmuştur.

Nedensellik bağı kavramı, çalışmanın konusu gereği, felsefi ve teknik anlamda sebep-sonuç ilişkisi (neden olma) anlamının yanında ceza hukuku içerisinde kazandığı anlam ile de ele alınmalıdır.

2.1.1. Neden Olma İlişkisi

Neden olma, felsefi ve teknik değerlendirmeler neticesinde bir koşulun neticeyi meydana getiren nedensel akış içerisinde yer alması, bir olgunun bir diğer olgu bakımından belirleyici olmasıdır³. Bu çerçevede iki olgu arasında nedensellik bağı kurulmuş olması bir olgunun varlığının bir diğerine bağlı olmasıdır. Bunun doğal bir mantıki sonucu olarak kronolojik sıralamada birinci olgunun (sebebe), ikinci olgudan (sonuç) önce gelmiş olması gerekmektedir⁴.

Nedensellik ilişkisi iki işlev üstlenir. Bunlardan birincisi, gelecekte benzer koşullarda meydana gelebilecekler dair çıkarımlarda bulunma imkanı tanımasıdır⁵. İkincisi ise geçmişte yaşananları açıklamaya, belirli bir olayı çözüme kavuşturmaya yönelik incelemenin temelini oluşturmasıdır⁶.

---

² Akgönüllü, H. (2005). Granger Nedensellik Testi Kullanılarak Zaman Dizilerinde Nedensellik Analizi Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 5.

³ Tüccar, A. (2005). Epistemolojik Arka Planı İle David Hume'un Nedensellik Eleştirisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 55.

⁴ Sayar, M. (2011). Hegel'de Diyalektik Yöntem, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 11.

⁵ Stuckenberg, C.F. (2014). "Causation", The Oxford Handbook of Criminal Law, Editor: Dubber, M.D./Hörmle, T., New York: Oxford University Press, 468-489, s. 468.

⁶ Stuckenberg, 468.

“Neden?” sorusunun belki de ilk insan tarafından dahi sorulmuş olması ihtimali, nedensellik bağı arayışının insanlık tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir⁷. Esasen, insana atfedilen düşünme kabiliyetinden büyük ölçüde yoksun kabul edilen hayvanların koşullanma yoluyla öğrenme kabiliyetine sahip olmaları⁸, nedensellik bağı ve mantıki bağılıklar arasındaki ayrımı idrak edemeseler bile onların dahi böyle bir ilişkiyi tespit etme arayışında olduklarına işaret etmektedir. Bu itibarla da nedensellik arayışı, yalnız insanın değil diğer bir takım canlıların da temel meselelerindendir⁹ ve belki de insanlık tarihinden de eskidir. Bu nedenle bütün bir nedensellik bağı kavramı tarihçesine çalışma içerisinde yer vermek mümkün değildir ancak insanlık tarihinde dönüm noktası olmuş birkaç örneğe değinmek gerekmektedir.

Milattan önce 330 yılında doğan *Euclides*, doğruluğundan kimsenin şüphesi bulunmadığını belirttiği beş aksiyomu dayanak alarak sebep ve sonuç ilişkileri ile (önergelerden başka önermeler elde etmek suretiyle) *Euclides Geometrisi*'ni inşa etmiş¹⁰ ve bu eserini *Elementler* isimli kitabıyla günümüze kadar aktarmıştır¹¹. Sebep-sonuç ilişkisinin yalnız geometri değil fen bilimleri alanında da araştırılması gerektiği düşüncesinin önem kazanması, aydınlanma çağını da beraberinde getirmiştir. Bu akımın öncülerinden *Newton*'un Latince yayınladığı *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* isimli eseri, fen bilimlerinde sebep-sonuç ilişkilerinin yakalanması arayışlarının önemli eserlerindendir¹².

---

⁷ Milattan önce 6. yüzyılda Budist öğretilerde “*O varken (daha sonra) bu ortaya çıktı ve (ancak) o vardı ki bu oluştu.*” ifadeleri ile nedenselliğe atıf yapılmıştır: Sayar, 11.

⁸ McLeod, S. A. (2013). Pavlov's Dogs, www.simplypsychology.org/pavlov.html (Son erişim: 03.02.2016).

⁹ *Hume*, nedensellik meslesini, evrenin çimentosu olarak betimlemiş ve nedenselliğin önemini vurgulamıştır: Stuckenberg, 468.

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Euclidean_geometry#Methods_of_proof (Son erişim: 15.10.2015); Nagel, E./Newman, J.R. (1994). Gödel Kanıtlanması, Çev: Gözkan, B. İstanbul: Sarmal Yayınevi, s. 20 vd.; *Euclides*'in bir doğruya o doğru üzerinde olmayan noktadan bir ve yalnız bir paralel doğru çizilebileceği aksiyomunun *Euclides*'in diğer aksiyomlardan çıkarılamayacağı hakkında bkz. Nagel/Newman, 25.

¹¹ Sertöz, S. (2006). *Matematığın Aydınlanma Dünyası*, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, s. 2.

¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Philosophi%C3%A6_Naturalis_Principia_Mathematica (Son erişim: 01.04.2016).

Nedensel kurallar elde etme arayışının yanında nedensellik bağı kavramlaştırma arayışları da düşünürlerin ilgisini çekmiştir. *Aristoteles*'in bu husustaki görüşleri önem arz etmektedir. Modern nedensellik kavramının *Aristoteles*'in görüşlerine dayandığı dahi ileri sürülmektedir¹³. Ona göre neden olma ilişkisi, bir şeyin kavramsal temelini oluşturan formel sebep (*causa formalis*); bir şeyin yapı taşı, onu meydana getiren madde olan maddi sebep, (*causa materialis*); bir şeyin amacı olan gai sebep (*causa finalis*) ve günümüzde nedensellik kavramıyla daha sıklıkla ifade etmeye çalışılan¹⁴, bir şeyi hareket ettiren sebep (*causa efficiens*) olarak dörde ayrılır¹⁵.

Anaximandros ve *Heraklitos* gibi düşünürler formel sebebe yönelerek, evreni oluşturan nedeni aramışlardır¹⁶. Örneğin, *Heraklitos* evrenin ateş düşmesiyle meydana geldiğini ileri sürmüştür¹⁷. *Goethe* ve *Schiller* gibi isimlerden de etkilenen¹⁸ *Hegel*, ise *Elealı Zenon* ve *Heraklitos*'un üzerinde çalıştığı; öncüllerden sonuç elde etme yöntemi olan diyalektiği sistemleştirmiş¹⁹ ve nedensellik incelemesine ivme kazandırmıştır.

Nedensellik bağı kavramlaştırma çabalarının yanında bu kavramın mümkünlüğü de tartışma konusu edilmiş ve mesele, felsefe biliminin yüzyıllar süren tartışmalarına konu olmuştur²⁰. Maddenin, bilinen sebep-sonuç ilişkileri içerisinde istikrarla sürdürdüğü alışkanlıklarını terk ederek yeni bir davranış biçimi belirlemesi ihtimali üzerine süren tartışma²¹, nedensellik ilişkisi çerçevesinde elde ettiğimiz bilgilerin doğruluğundan çok, gelecekte de geçerli olup olmayacaklarına ilişkindir. Esasen

---

¹³ Akgönüllü, 5.

¹⁴ Tüccar, 55.

¹⁵ Tüccar, 55; Gecegider, N. (2011). David Humme ve Kant'ta Nedensellik Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 27; Dönmez, A. B. (2009). İbni Sina Felsefesinde Hareket Kavramı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 21; Hoşgör, 33.

¹⁶ Sayar, 14, 16.

¹⁷ Sayar, 17.

¹⁸ Canfora, M./Froeb, K. (2003). Hegel's Biography, <http://hegel.net/en/hegelbio.htm> (Son erişim: 03.02.2016).

¹⁹ Sayar, 8 vd.

²⁰ Gecegider, 25; Üner, A. (2014). "Nedensellik İlkesi: Hume'a Karşı Kant". Mavi Atlas, S. 3/2014, 100-108, [http://www.gumushane.edu.tr/media/uploads/maviatlas/articles/08.2014\(3\)-AU_1.pdf](http://www.gumushane.edu.tr/media/uploads/maviatlas/articles/08.2014(3)-AU_1.pdf) (03.07.2015), s. 101 vd.

²¹ Nedenselliğin mümkün olup olmadığı yönündeki görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kılıç, Yavuz. (1997). Nedensellik Kavramı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 21-106.

maddenin istikrarlı davranışını sürdürme ve bilimsel kurallara uyma zorunluluğunu bulunduğu yönünde bir kanıtın söz konusu olmadığını savunan²² Hume'a göre; maddenin aynı sebepler altında aynı sonucu gerçekleştirmesi yoluyla felsefi ve bilimsel kuralların elde edilmesi ayrı bir mesele, maddenin istikrarlı davranışını sürdüreceğine olan güvenimizin kaynağı ayrı bir meseledir²³.

Nedensellik bağı üzerine gerçekleştirilen tartışmalardan biri de özgürlüğe ilişkindir. İnsan hareketlerinde özgür müdür yoksa insanın hareketleri, bir sebebin neticesinden mi ibarettir? *Fichte* bu meseleyi felsefeyi iki biçime ayırarak incelemiş ve determinist yaklaşım ile indeterminist yaklaşım ayrımı yaparak insanın hareketlerinde özgür olduğu yönündeki indeterminist yaklaşımı benimsemiştir²⁴. *Kant*, mümkün olan bütün tecrübe ve deneyimlerin ötesine geçen bir özgürlüğe dayanan olguların başlangıç noktası kendisi olan nedensel akışlar başlatacağını ileri sürmüştür²⁵.

2.1.2. Ceza Hukuku ve Neden Olma İlişkisi

Nedensellik bağı kavramı, hem cezai hem de hukuki sorumluluk bakımından önem taşır²⁶. Zira sorumluluk, tüm hukukun²⁷ ve nedensellik bağı, sorumluluğun esas meselelerindendir²⁸. Öyle ki objektif sorumluluk hallerinde dahi nedensellik bağı aranacaktır²⁹. Zira en baskıcı hukuk sistemlerinde dahi herkesin kendi hareketlerinin ürünlerinden sorumlu tutulması ilkesi, tereddütsüz biçimde kabul edilmektedir³⁰. Bu ilke

---

²² Gecegider, 29.

²³ Tüccar, 57; Gecegider, 37.

²⁴ Sayar, 38.

²⁵ Keha Kaya, M. (2006). Hume ve Kant'ta Özgürlük Problemi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, s. 45 vd; *Kant'a* göre, insanın özgür bir varlık olarak varsayılması insanın ödev sahibi olmasından doğan bir gerekliliktir, Keha Kaya, s. 117.

²⁶ Eren, F. (1975). Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara: Sevinç Matbaası, s. 2.

²⁷ Dönmezer, S. (1943). "*Maddi Sebebiyet Alakası*". İHFM, C. IX, S. 1-2, 85-119, s. 86.

²⁸ Alacakaptan, U. (1975). Suçun Unsurları, Ankara: Sevinç Matbaası, s. 82.

²⁹ Akyılmaz, B. (2005). "*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*". *GÜHFD, C.IX, S.1-2*, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_8.pdf (Son erişim: 28.12.2015), s. 188; Demirci, B. (2011). Türk Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sorumluluk, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 20.

³⁰ Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 86.

çerçevesinde, asgari düzeyde hukuk sistemi olarak nitelendirilebilen her sistemde, suçun bir neticeyi öngörmesi halinde ancak neticeyi meydana getiren fail cezalandırılabilir³¹. Bu nedendir ki insanoğlu, adalet hissini tatmin etmek adına “neden?” sorusunu neticenin meydana geliş sebebini bulmak üzere yönelterek failin hareketi ile netice arasında bir bağlantı olup olmadığını irdelemiştir. Bu irdelemenin felsefe ve hukuk bilimi içerisinde kavramlaşmış şekli nedensellik bağıdır. Ceza hukukunda nedensellik bağı; suçun birer alt unsuru olan hareket ve netice arasında mantıki bir bağıdır³² ve nedensellik bağının varlığı, neticenin o koşulun varlığına bağlı olarak gerçekleştiği anlamını taşır³³. Başka bir ifadeyle nedensellik bağı, hareket ve netice arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ifade eder³⁴. Suç tipinin öngördüğü neticeye nedensellik bağı ile bağlı olan koşul, ceza hukuku anlamında bir hareketse suç fiili tamamlanmış olur. Başka bir ifadeyle suç fiilinin tamamlanması için nedensellik bağı, neticeye sorulan “neden?” sorusunun cevabı olarak hareketi işaret etmelidir.

Ceza hukukunu ilgilendiren boyutuyla neden olma; hareketin, suç tipinin öngördüğü neticeyi meydana getiren koşullar arasında yer alması; nedensel olmasıdır. Başka bir ifadeyle ceza hukuku anlamında nedensellik; hareketin, neticenin “neden?” meydana geldiği sorusuna verilen cevap içerisinde yer almasıdır. Ancak kanaatimizce nedensellik incelemesi, yalnızca “neden?” sorusuna cevap vermekle yetinmemeli, neticenin “nasıl?” gerçekleştiğini de asgari düzeyde de olsa izah etmelidir. Zira ceza hukuku veya geniş anlamda sorumluluk hukuku, ne insanın var olma amacını ne de insan vücuduna karışan proteinlerin kaynağını hedef alır. Ancak dış dünyada varlık gösteren yani görülebilmesi, duyulabilmesi, hissedilebilmesi veya cisimlerin yerini ve şeklini değiştirmesi gibi suretlerde fark edilebilen bir hareket ya da var olan yükümlülüğe karşın bu nitelikteki bir hareketin yapılmaması ceza hukukunun konusunu oluşturabilir.

³¹ Akbulut, Tıp Ceza, 212.

³² Özgenç, İ. (2013). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 173; Özbek, V. Ö. (2004). "Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı ve Fiilin Objektif İsnad Edilebilirliği Sorunu". Türkiye Barolar Birliği 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki KURU Armağanı, Editör: Pekcantez, H., Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 417-477, s. 417.

³³ Artuk, M. E./Gökçen, A./Yenidünya, A. C. (2012). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 275; Akbulut, Tıp Ceza, 212.

³⁴ Ömeroğlu, Ö. (2013). "Ceza Hukukunda Nedensellik İlişkisi Üzerine (Teoriler Dışında Bir Bakış)". DEÜHFD, C. XV, Özel S., 1529-1582, s. 1536; Erdin, S. (2013). Ceza Hukukunda İliyet Bağı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 48.

Dolayısıyla hareketin, neticeyi nasıl gerçekleştirdiğini açıklamak da nedensellik tespiti açısından önem taşır. Ömeroğlu karşıt görüştedir. Yazara göre hukuk, neticenin nasıl gerçekleştiğiyle ilgilenmez³⁵. Kanaatimizce bu görüş, haksız sonuçlar doğurabilecektir. Örneğin bir yolcunun şehre gelmesini, şehrin başka bir köşesindeki çocuğun düşerek hayatını kaybetmesinin nedeni olarak görmek veya köye yağmur yağmamasını yeni doğan bir bebeğin uğursuzluğuna bağlamak ve bu kimseleri neden olduklarından dolayı cezalandırmak, nedensellik incelemesinin neticeye sorulan "neden?" sorusuna cevap aramaktan ibaret görülmesinin bir sonucudur.

İnsanoğlu, neticenin "neden?" gerçekleştiği hususunda irrasyonel inançlara sahip olabilir ve hatta bu inançlar geniş kitlelere yayılabilir. Nedensellik incelemesinde neticenin "nasıl?" gerçekleştiğine yönelik rasyonel bir izahın aranması, kişilerin batıl inançlar dolayısıyla cezalandırılmasının önüne geçme fonksiyonunu yerine getirir. Örneğin uğurlu olduğuna inanılan ağacı kesen A, eve döndüğünde karısını ölmüş bulur. Karısının "neden?" öldüğü sorusuna cevap olarak A'nın uğurlu ağacı kesmesini gösteren batıl inanç, A'nın bu hareketinin karısını "nasıl?" öldürdüğünü izah edemeyecektir. Neticenin "neden?" meydana geldiğini; hareketin, neticeyi "nasıl?" meydana getirdiğini asgari düzeyde ortaya koymak üzere inceleyerek A'yı cezai sorumluluktan kurtarma fonksiyonunu üstlenen, nedensellik bağıdır³⁶. Zira nedensellik bağı, bu sorulara cevap arayarak, neticenin hareketten mi kaynaklandığını yoksa hareketten bağımsız olarak mı geliştiğini inceler. Başka bir ifadeyle nedensellik, ne failin cezayı hak edip etmediğine dair bir değerlendirme ne de failin psişik dünyasında neler olup bittiğine dair bir tahmindir. Dolayısıyla nedensellik, failin suçu neden işlediğiyle veya suçu işlerken aklından ne geçtiğiyle ilgilenmez. Hareketin, neticeye sebebiyet verip vermediğini mekanik düzeyde inceler³⁷. Bu mekanik düzeyin, yine mekaniğe dair en ileri bilim ve teknoloji ile incelenmesi ise bir ihtiyaçtır. Hatta bu ihtiyaç, deney ve gözleme dayanan

---

³⁵ Ömeroğlu, 1541.

³⁶ Esasen, nedenselliğin maddi anlamda nedensellik-normatif anlamda nedensellik şeklinde bir ayrımla incelenmesine kanaatimizce gerek bulunmamaktadır. Zira isnadiyet, nedensel olma ile ilgili değil; nedensel olanın aynı zamanda sorumlu olup olmadığıyla ilgilidir. Doktrinde Erem, benzer gerekçeyle "manevi nedensellik" terimine karşı çıkmaktadır.: Erem, F. (1968). "*Nedensellik Bağı ve Ümanist Doktrin*", AÜHFD, C. XXV, S.3, 1-22, s. 2.

³⁷ Koca, M./Üzülmez, İ. (2012). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 118.

batıl inançlarla karşı karşıya kalındığında daha da büyür, başka bir ifadeyle “nasıl?” sorusunun gerekliliği artar. Örneğin, kışın daha çok insanın yürürken düşmesi, aynı dönemde artan atkı ya da eldiven satışlarına bağlanamaz. Ancak deney ve gözlem, yere düşen insan sayısı ile satılan kışlık kıyafet arasında doğru bir orantı olduğunu gösterecektir. Mesele ancak insanların nasıl düştüğünün incelenmesiyle yani yolların buzlanması ile düşmeler arasında ilişki kurularak çözülebilir. Şu halde cezai sorumluluğun, kışlık kıyafet satan mağaza sahibi bakımından değil, yolları gereği gibi tuzlamayan yetkili bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ceza hukuku ve nedensel olma ilişkisine dair bir diğer mesele, evrenin işleyişine ilişkindir. Maddenin aynı koşullar altındaki istikrarlı davranışı, evrenin işleyişine dair kurallar ve formüller elde etmemizin önünü açmıştır³⁸. Örneğin aynı çevresel şartlar altında sabit yükseklikten bırakılan cisim, deney kaç defa tekrarlanırsa tekrarlınsın yere aynı hızda düşmüştür. Bugüne kadar aynı olayın defalarca tecrübe edilmiş olması, yerçekimi üzerine bilimsel kuralların ve formüllerin elde edilmesini sağlamıştır. Fakat tarih boyunca bilinen tek bir istisnai davranışta bulunmadan aynı durumlarda aynı tepkiler göstermiş olan madde, bir sonraki deneyde de aynı tepkiyi gösterecek midir? Başka bir ifadeyle bu istikrarlı davranış, maddenin doğasının bir gereği midir yoksa büyük bir rastlantıdan mı ibarettir? Konunun, nedensellik bağı ve hukuk bilimi ilişkisine bakan yönüyle problem oluşturmayacağını söylemek yanlış olmaz³⁹. Zira ceza hukuku nedensellik bağının üstlendiği ikinci işleve, geçmişte olan bir olayı izaha ilişkindir⁴⁰. Başka bir ifadeyle ceza hukukunda nedensellik bağı, hukuk bilimini gerçekleştirmiş bir hareket ve neticenin mevcut olması şartıyla ilgilendirir. Gerçekleşmiş bir netice ile hareket arasında nedensellik bağı incelenirken maddenin alışılğıgelenden farklı davrandığı iddiası söz konusu ise söz konusu iddianın rasyonel biçimde izah edilmesi, meselenin çözümü bakımından yeterlidir.

Nedensellik bağının nasıl tespit edileceğinin ceza kanunlarında genel bir hükümle düzenlenmesi, istisnaidir. Halen yürürlükte olan çok az kanun, nedensellik

---

³⁸ Hoşgör, Kubilay. (2007). Arthur Schopenhauer'in Yeter Sebep İlkesi ve Kant Eleştirisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 32.

³⁹ Stuckenberg, 476.

⁴⁰ Stuckenberg, 468.

bağını açıkça düzenlemiştir⁴¹. Texas Ceza Kanunu ve Kuzey Dakota Ceza Kanunu böyle bir düzenlemeye yer vermiştir⁴². Türk Ceza Kanunu ve Türk ceza mevzuatında ise nedensellik bağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır⁴³. Ancak nedensellik bağının mevcudiyeti, suçun doğası gereğidir. Örneğin bir kimseyi öldürmek, onun ölümüne neden olmaktır ki bu durum TCK m.85'te "...ölümüne neden olan" ifadesiyle kendini bulmuştur⁴⁴.

Esasen ceza kanunlarının genel hükümlerinde nedensellik bağının, suçun bir alt unsuru olduğuna dair bir düzenlemenin bulunmaması, eksiklik değildir⁴⁵. Zira önemli olan, nedensellik bağının suç fiili bakımından gerekli olduğunun bilinmesi değil; ne şekilde tespit edileceğinin ortaya konmasıdır⁴⁶. Kanun koyucu bu sorunun çözümünü, içtihat ve doktrine bırakmıştır⁴⁷. Özgenç'e göre TCK'nın bu hususta bir genel hükme yer vermemesi doğru ve bilinçli bir tercihtir⁴⁸. Doktrinde, şart teorisinin yumuşatılmış bir görünümü olduğu⁴⁹ kabul edilen 765 sayılı mülga TCK'nın 451. maddesinde⁵⁰

---

⁴¹ Toroslu, 139.

⁴² Texas Ceza Kanunu madde metni için bkz. OneCLE, <http://law.onecle.com/texas/penal/6.04.html> (Son erişim: 05.07.2015); Kuzey Dakota Ceza Kanunu, madde metni için bkz. North Dakota Legislative Branch Official Portal, <http://www.legis.nd.gov/cencode/t12-1c02.pdf?20160403021032> (Son erişim: 21.03.2016), s. 2; İtalyan Ceza Kanunu m. 41 ve Arkansas Kanunu § 5-2-205 hükümlerinde de nedensellik bağına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır: Stuckenberg, 477.

⁴³ Hakeri, H. (2013). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 165; Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 89; Hakeri, H. (2005). Sorularla Ceza Hukuku, Ankara: TBB Yayınları, s. 54.

⁴⁴ Demirbaş, T. (2012). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 232 vd.

⁴⁵ Koca/Üzülmez, 118 vd.; Toroslu, 140; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 175; Ömeroğlu, 1557, 1559 vd.

⁴⁶ Toroslu, 140.

⁴⁷ Hakeri, Genel Hükümler, 165; Önder'e göre, meselenin doktrin ve içtihada bırakılması doğru bir yaklaşımdır: Önder, A. (1992). Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II-III, İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 84.

⁴⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 175 vd.

⁴⁹ İçel, K./Sokullu-Ancı, F./Özgenç, İ./Sözüer, A./Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Y. (2000). İçel Suç Teorisi, İstanbul: Beta Yayıncılık, s. 81.

⁵⁰ TCK m. 451: "*Ölüm, failin fiilinden evvel mevcut olupta failce bilinmeyen ahvalin birleşmesi veyahut failin idaresinden hariç ve gayri melhuz esbabın inzımanı yüzünden vukua gelmiş ise ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasını müstelzim hallerde on beş seneden ve müebbet ve on beş seneden fazla ağır hapsi müstelzim hallerde on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası hüküm olunur.*"

düzenlenen kümülatif nedenselliğe ilişkin özel duruma 5237 sayılı TCK'da yer verilmemesi, bu bilinçli tercihin ürünüdür⁵¹.

2.2. İsnadiyet Kavramı

Pek çok durumda netice, bir koşulun üzerine başka koşul veya koşulların eklenmesiyle meydana geldiğinden⁵² bu defa neticenin meydana gelmesinde hangi koşul veya koşulların sorumlu tutulacağı sorusu gündeme gelir⁵³. Bu bağlamda neyin neticenin gerçekleşmesine neden olduğu ve neticenin neyin eseri olduğunun değerlendirilmesi, hukuk bilimi açısından pratik önem arz eden bir ihtiyaçtır.

Sorumluluk hukuku açısından bir koşulun netice bakımından nedensel olması o koşulun, neticeden sorumlu tutulması için yeterli değildir. Ayrıca koşulun, neticenin sahibi olması da aranır. Özgürlükçü anayasal sistemlerin ve hümanist ilkelerin⁵⁴ etkinlik kazanmasıyla cezanın amacı⁵⁵ da bu yönde evrilmiştir. Gerçekten ceza, insana ıstırap verme ve onu bunaltma gayretine yönelmemeli ve fakat işlenmiş bir suçu da yok saymamalıdır⁵⁶. Geline nokta cezai sorumluluğun adaletle uygun biçimde sınırlandırılması ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu çerçevede kanun koyucunun suç tipi içeren ceza normlarını ihdas ederken hukukun temel ilkelerini ve özgürlükçü bir anayasanın sınırlarını gözetmesi, cezayı son çare (*ultima ratio*) olarak görmesi gerekir⁵⁷. Diğer taraftan somut olayı, suçun unsurlarının tamamlanıp tamamlanmadığı yönüyle incelerken, hümanist ceza hukuku doktrinin gerekleriyle ölçüsen bir tutum sergilenmesi uygulayıcıya düşen ödevdir. Bu doktrinin ve her şeyden önce adalet hissinin gereklerinden biri de herkesin yalnızca kendi hareketinin sonuçlarından sorumlu

⁵¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 175 vd.

⁵² Toroslu, N. (2012). Ceza Hukuku Genel Kısım. Ankara: Savaş Yayınevi, s. 139.

⁵³ Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 86.

⁵⁴ Ceza hukukunda hümanizm ilkesi için bkz. Artuk/Gökçen/Yenidünya, 15.

⁵⁵ Cezanın amacı için bkz. Artuk/Gökçen/Yenidünya, 705-713; İçel, K./Sokullu-Ancı, F./Özgenç, İ./Sözüer, A./Mahmutoğlu, F.S./Ünver, Y. (2000). İÇEL Yaptırım Teorisi, İstanbul: Beta Yayıncılık, s. 29-40; Yerdelen, E. (2013). Cezanın Belirlenmesi, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 106-120.

⁵⁶ Beccaria, C. (2004). Suçlar ve Cezalar Hakkında, Çev: Selçuk, S., Ankara: İmge Kitabevi, s. 69.

⁵⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 18.

tutulmasıdır. Zira insanların mensup olduğu aile veya kabilenin bir parçasından ibaret görülmesi artık geride kalmış ve günümüzde herkesin, yalnızca kendi fiilinden sorumlu olması esası benimsenmiştir⁵⁸. Bu nedenle cezai sorumluluk, failin kendi hareketleri dışındaki etmenlerden doğan neticelerden sorumlu tutulamayacağı, failin yalnızca normatif anlamda kendi eseri olan sonuçlardan sorumlu tutulabileceği, şekilde sınırlandırılmalıdır⁵⁹. Ancak salt nedensellik anlayışı, bu anlayışın ete kemiğe bürünmüş haliyle şart teorisi, cezai sorumluluğu gereken ölçüde sınırlamakta yetersizdir⁶⁰.

Gerçekten salt nedensellik anlayışını tek başına benimsemek, yani normatif bir inceleme yapmaksızın hareketin sırf nedensel akış içerisinde yer alması dolayısıyla neticeyi failin bir ürünü olarak kabul etmek, ilk insan ile günümüze kadar işlenmiş bütün suçlar arasında bağlantı kurulabilecek kadar geniş bir nedensellik ilişkisine yol açacağından mümkün değildir. Örneğin A'nın, B'yi öldürmek kastıyla bıçaklamasına karşın B'nin orada ölmemesi ancak kaldırıldığı hastanede çıkan yangın dolayısıyla ölmesi⁶¹ halinde suçun diğer unsur ve alt unsurları tamamlanmış ise cezai sorumluluk nedensellik bağı çerçevesinde tespit edilecektir. Mesele yalnızca nedensellik ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğinde suç bu yönüyle de tamamlanmıştır zira A'nın hareketi ile B'nin ölümü arasında neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Başka bir ifadeyle somut olayda A, teşebbüsten değil; doğrudan doğruya B'nin ölümünden sorumlu tutulur. Böyle bir sonuç adalet hissini tatmin etmemektedir⁶². Görüldüğü üzere koşullar zincirinde yer almanın tespitinden ibaret bir yaklaşım, çözüme ulaştırmamakta; alınan sonuç hümanist doktrin ve hukukun temel ilkeleriyle örtüşmemektedir.

İfade edildiği üzere meseleye yalnızca nedensellik çerçevesinde yaklaşmak, cezai sorumluluğu hukukun temel ilkelerine aykırı bir biçimde aşırı genişletmektedir. Nedensellik incelemesinin yanında ne derecede nedensel bir hareketin cezaya mazhar olduğunun tespitine yönelik normatif bir yaklaşıma da ihtiyaç vardır. Diğer taraftan,

---

⁵⁸ Özen, M. (1998). Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 16; Demirci, 19.

⁵⁹ Hakeri, Genel Hükümler, 165.

⁶⁰ Bölüm, II.1.1.

⁶¹ Örnek için bkz. Toroslu, 142.

⁶² Eren, 28.

insana ait bir hareketin- meydana getirdiği netice yönüyle- sosyal, ahlaki ve hukuki standartlar çerçevesinde normatif bir incelemeye tabi tutulması kaçınılmazdır⁶³. Bu anlamda nedenselliğin tespitinde kullanılan mekanik ölçütlerin yanında koşulun normatif olarak neticenin sahibi olup olmadığını izah edecek yeni ölçütlere ihtiyaç duyulmaktadır. Nedensellik bağının normatif bir incelemeye tabi tutulması (objektif) isnadiyet olarak adlandırılmaktadır⁶⁴. Esasen isnadiyet objektif ve sübjektif olmak üzere iki kısımda değerlendirilmekte neticenin failin bir eseri olup olmadığı yönündeki inceleme objektif isnadiyet; failin kast ve taksirinin varlığının araştırılması sübjektif isnadiyet kavramları ile karşılanmaktadır⁶⁵. Ancak çalışma içerisinde, objektif isnadiyet teorisi ile karışıklık yaşanmaması amacıyla neticenin failin bir eseri olup olmadığı yönündeki değerlendirmeyi ifade etmek üzere isnadiyet terimi kullanılmaktadır.

Nedensellik, doğal bir olgunun hukuk bilimindeki karşılığıdır⁶⁶. Diğer taraftan isnadiyet, normatif bir bakış açısıyla neticenin ve müeyyidenin faile yüklenmesidir. Bu itibarla isnadiyetin olması gereken davranışları da gözeten sosyal bir boyutu da söz konusudur⁶⁷.

İsnadiyet, failin psikik varlığı veya kişisel nitelikleri dikkate alınarak sübjektif veya hareketin niteliği çerçevesinde objektif olarak incelenebilir. Kanaatimizce, sübjektif isnadiyet, manevi unsur gibi suç kavramına ait diğer kurumlar çerçevesinde zaten değerlendirildiğinden nedensellik bağının sınırlandırılması noktasında isnadiyet incelemesi objektif olarak ele alınmalıdır. Böyle bir yaklaşım kavram kargaşasını da engelleyecektir. Örneğin failin, neticeyi öngörüp öngörmediği, zaten kast ve taksir değerlendirilirken dikkate alınacaktır. Failin neticeyi öngörüp örmediğinin nedensellik bağının isnadiyetle sınırlandırılmasında bir ölçüt olarak benimsenmesi kast ve taksir kavramları ile nedensellik bağı ve isnadiyet kavramlarının karıştırılması anlamı taşır⁶⁸.

---

⁶³ Stuckenberg, 468 vd.

⁶⁴ Koca/Üzülmez, 119.

⁶⁵ Koca/Üzülmez, 119.

⁶⁶ Kelsen, H. (1978). "*Nedensellik ve İsnadiyet*". Çev: Hafizoğulları, Z., AÜHFD, C. XXXV, S. 1-4, 219-234, s. 225 vd.; Erdin, 48.

⁶⁷ Kelsen, 226.

⁶⁸ Bu konudaki eleştiriler için bkz. Bölüm II.

Nedensellik bağında olduğu gibi, isnadiyet incelemesine dair de Türk Ceza Kanunu'nda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, herkesin yalnızca kendi ürünü olan neticelerden sorumlu tutulacağı kuşkusuzdur. Yargıtay 3. Ceza Dairesi, vermiş olduğu bir kararda bu görüşü benimsemiştir: *"...tüm raporların, hastane dosyalarının ve tıbbi belgelerin İstanbul Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas kuruluna gönderilerek, katılanın sol gözündeki işlev yitirilmesinin, olaydan önce var olup olmadığının, dava konusu yaralama eylemiyle nedensellik bağının bulunup bulunmadığı hususlarının hiç bir tereddüte yer bırakmayacak şekilde ayrıntılı raporunun aldirılması gerektiğinin gözetilmemesi,*

Maddi anlamda nedenselliğin bu bağlamda tespitinin ardından neticenin failin bir ürünü olarak isnat edilebilirliği ayrı bir meseleyi oluşturmaktadır⁶⁹."

İsnadiyet, cezai sorumluluğun adil bir biçimde sınırlandırılması ihtiyacının bir ürünü olup nedensellik ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Ancak isnadiyetin, nedensellik bağının bir alt başlığı olup olmadığı, yani nedensellik ve isnadiyet incelemesinde benimsenecek yöntem meselesi isnadiyetin suç teorisi içerisindeki yerini de ortaya koyacaktır. Kanaatimizce isnadiyet, nedensellik bağı ile sıkı ilişki içerisindedir ancak onun bir alt başlığı değildir. Bu nedenle, nedensel olan ancak neticesi onun bir eseri olarak faile isnat edilemeyen hareket ile netice arasında nedensellik bağı kesilmemiştir. Bunun yanında isnadiyet, nedensellik bağıyla olan sıkı ilişkisi dolayısıyla nedensellik bağı ile birlikte suçun maddi unsurunu ilgilendirir⁷⁰. Buna karşın isnadiyet, suçun tamamlanması için gerekli olan bir alt unsur değil, tamamlanmış bir suçun neticesinin, faile ait olup olmamasına ilişkin objektif bir değerlendirmedir⁷¹.

3. NEDENSELLİK BAĞININ SUÇ TEORİSİNDEKİ YERİ

Suç, cezanın gündeme gelmesi için zorunlu bir şart olup nedensellik bağının varlığının, suçun tamamlanması açısından gerekli olup olmadığı (nedensellik bağının

⁶⁹ Yargıtay, 3. Ceza Dairesi, T. 25.02.2015, E. 2014/30547, K. 2015/7194, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 08.01.2016).

⁷⁰ Nedensellik bağının, suçun maddi unsuruna ait oluşu ile ilgili olarak bkz. Bölüm, I.3.2.

⁷¹ Nedensellik bağı ve isnadiyeti farklı yöntem ve ölçütlerle ele alan teoriler için bkz. Bölüm, II.

suça dahil olup olmadığı) meselesi suç kavramının tanımı ve nedensellik bağının suç içerisindeki yerinin incelenmesine ihtiyaç duyar.

Nedensellik bağının suça dahil olduğu kabul edilirse bir kimsenin ceza müeyyidesi ile karşılaşır karşılaşmayacağı hususunda nedensellik bağı belirleyici rol üstlenebilir. Nedensellik bağının sahip olduğu bu önem, ceza hukukunun nedensellik bağına yüklediği işleve ilişkindir.

3.1. Suç Kavramı

Suç, uyulmadığı halde ceza müeyyidesiyle veya güvenlik tedbiri ile karşılaşılacak emir ve yasaklardır⁷². Ancak bu, suçun yalnızca şekli tanımıdır ve bu tanımın yanında bir de suçun maddi tanımı yer almaktadır⁷³. Zira, suç fiilleri kanunda tanımlanmadan önce de haksızlık olarak mevcuttur⁷⁴. Bu yönüyle suçun, tüm sorumluluk hukukunu ilgilendiren diğer fiillerden, örneğin borçlar hukukunu ilgilendiren haksız fiilden haksızlık niteliği olarak farkı bulunmamaktadır⁷⁵. Şu halde suçu, diğer fiillerden ayıran taşıdığı haksızlık değeri değil, cezaya layık oluşudur⁷⁶. Ancak hangi emir ve yasakların ihlalinin cezalandırılacağı, başka bir ifadeyle neyin suç olduğu hususunda doktrinde bir uzlaşma söz konusu değildir.

Ceza ise müeyyidelerin en ağıridir ancak ceza müeyyidesi, yalnızca ağır olan fiillerin karşılığı değildir⁷⁷. Ahlak ve hukuk arasında çok sıkı bir bağ olsa da⁷⁸ ahlaki yönden çok daha ağır kabul edilebilir ihlallerin nispeten daha küçük ihlaller niteliğindeki fiillerden daha hafif cezalara bağlanması veya bunların suç olarak kabul edilmemesi söz konusu olabilir. Bu husus, kanun koyucunun fiile yüklediği önem, toplumu şekillendirme arzusu ve istenilmeyen davranışı önleme arzusunun şiddeti ile de ilgilidir. Dolayısıyla

---

⁷² Koca/Üzülmez, 41.

⁷³ Koca/Üzülmez, 41.

⁷⁴ Koca/Üzülmez, 41.

⁷⁵ Koca/Üzülmez, 41 vd.

⁷⁶ Koca/Üzülmez, 42.

⁷⁷ Toroslu, 94 vd.

⁷⁸ Odyakmaz, A. N. (1999). Ceza Hukuku, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 25.

suçun özü; egemenin, etki alanında kendisine itaati sağlamak üzere hangi noktadan sonra ceza müeyyidesine başvurmayı tercih ettiği sorusunda aranmalıdır⁷⁹. Bu ise suç fiilinin niteliğinden bağımsız değildir. Örneğin kasten adam öldürme, çocuğun cinsel istismarı gibi fiiller egemenin imzaladığı var sayılan toplumsal sözleşmenin ifası gereği suç olarak kanunlarda yer almalıdır. Kanun koyucunun bunlara benzer, cezalandırılmaması toplumda infiale ve adalet hissini tatmininde önemli ölçüde eksikliğe yol açabilecek fiilleri suç olmaktan çıkartma iradesinin oluşması pek muhtemel görülmemekle birlikte böyle bir iradenin doğması halinde egemenin meşruiyetini kaybetmesi de söz konusu olabilecektir. O halde egemenin tabii suçlar olarak adlandırabileceğimiz açık bir biçimde ahlak ilkeleriyle çelişen, neredeyse insanlık tarihi kadar eski suçları⁸⁰ cezalandırmakta daha hevesli davranacağını söylemek yanlış olmaz. Buna karşın suçu bildirmeme suçu (TCK m. 278) ve özel belgede sahtecilik suçu (TCK m. 207) gibi ahlaki değerlerin doğrudan ihlali anlamına gelmeyen veya ahlaki değerlerle çelişmekle birlikte toplum vicdanında önemli bir tepki doğurmayan fiillerin, hangi noktadan itibaren suç kabul edileceği, neredeyse tamamen, kanun koyucunun politika ve öngörülerini çerçevesinde cevaba kavuşacaktır. Bu açıklamalarla birlikte cezalandırılabilirliğin ve dolayısıyla suçun özüne ilişkin olarak doktrinin bütünü kabul ettiği bir tanım bulunmamaktadır. Doktrinde suç kavramı üzerindeki tartışmalar neyin cezalandırılması gerektiği ve suçun yapısının ne olduğu hususu etrafında şekillenmiş ve suçta ve cezada kanunilik ilkesinin⁸¹ gelişimiyle beraber suçun kanunda suç sayılan fiiller⁸² olduğu görüşü üstünlük kazanmıştır⁸³.

⁷⁹ Doktrinde aynı tanım, ülke içerisindeki insanlar bazında yapılmıştır. Ancak devletlerin istisnai dahi olsa cezalandırma yetkilerini ülke toprakları dışında gerçekleşen fiiller bakımından da kullanabilmeleri karşısında daha geniş bir tanım uygun düşecektir. Söz konusu tanım için bkz. Toroslu, 94; Ceza kanunlarının yer bakımından uygulanmasına ilişkin detaylı açıklama için bkz. Tezcan, D./ Erdem, M.R./Önok, R. M. (2014). Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 80-107.

⁸⁰ Toroslu, 20.

⁸¹ Kanunilik ilkesi, neyin suç olduğunun açıkça gösterilmesi işlevini üstlenmenin yanında bireysel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından da güvencedir: Koca/Üzülmez, 46, 48 vd.

⁸² Tıpe uygunluk anlayışının betimleyici ve objektif niteliği, sübjektif değerlerin tipe uygunluk kavramı içerisinde değerlendirilmeye başlamasıyla geçerliliğini kaybetmiştir. Örneğin Türk ceza mevzuatı, bu çerçevede değerlendirildiğinde TCK'nın "Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama" başlıklı 282. maddesinde öngörülen tipik suç fiilinin gerçekleşmesi için "Alt sınırı altı ay veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini, yurt dışına çıkaran veya bunların gayrimeşru kaynağını gizlemek veya meşru bir yolla elde edildiği konusunda kanaat uyandırmak maksadıyla, çeşitli işlemlere tâbi tutan kişi..." ifadesi gereği failin yalnızca maddede yer alan objektif hareketleri gerçekleştirmesi yeterli olmayacaktır. Bunun yanında failin,

Tartışma bu yönüyle tamamlanmışsa da kanunun ortaya koyduğu suç tipinin yapısal olarak izah edilebilmesi ihtiyacı sürmektedir ve doktrinde suçun yapısına ilişkin çeşitli görüşler ortaya atılmıştır.

3.1.1. Suçun Özüne İlişkin Görüşler

765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'na kaynaklık eden 1889 İtalyan Zanardelli Kanunu'nu da etkisi altına almış⁸⁴ olan, *Francesco Carrara* önderliğindeki klasik okul, "aydınlanmanın özü akılcılıktır, adalet ise tabii hukuka uygun olandır"⁸⁵ varsayımını esas almıştır. Bu görüşün savunucuları, bu varsayımdan hareketle pozitif hukukun akla uygun ve evrensel değerlere bağlı biçimde şekillenmesi ve hukukçunun da bunun gereğine uygun uygulamalar gerçekleştirmesi gerektiğini öngörür⁸⁶. İnsan iradesi, iyi ve kötü arasında seçim yapmakta özgürdür⁸⁷. Ceza, tercihini kötünden yana kullanan insana devlet tarafından kötülükle karşılık verilmesidir⁸⁸. Cezanın özünde, irade serbestisine sahip insanın⁸⁹, yaptıklarının sorumluluklarını üstlenme zorunluluğu ve evrensel adalet duygusu yatmaktadır. Cezanın, cezalandırmaya layık kötülük (suç) ile orantılı olması düşüncesi "suçta ve cezada orantılılık" ilkesinin; ancak tabii hukukun evrensel değerlerine uygun, akılcı pozitif hukukun öngördüğü suç tiplerinin öngörülen yaptırım ile cezalandırılabilceği düşüncesi de "suçta ve cezada kanunilik" ilkesinin ortaya çıkmalarını sağlamıştır⁹⁰. Bu görüş, fiilsiz ve kusursuz suç ve ceza olmaz ilkelerinin de

---

tipikliğin öngördüğü özel amacı, "...bunların gayrimeşru kaynağını gizlemek veya meşru bir yolla elde edildiği konusunda kanaat uyandırmak..." maksadını, taşıması gerekmektedir. Kastın bir türü olmasa da özel kast olarak adlandırılan bu kavram, suçun manevi unsuruna dahildir: Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205 vd.

⁸³ Heinrich, B. (2014). Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. I, Editör: Ünver, Y., Ankara: Adalet Yayınevi, s. 69.

⁸⁴ Hafizoğulları, Z./Özen, M. (2014). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 113.

⁸⁵ Artuk/Gökçen./Yenidünya, 35, 40.

⁸⁶ Hafizoğulları/Özen, 112; Aydın, N. (2009). Türk Suç ve Ceza Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 1 vd.

⁸⁷ Aydın. Ceza Hukuku, 2; Soyaslan, D. (2014). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, s. 79.

⁸⁸ Aydın. Ceza Hukuku, 2; Artuk/Gökçen./Yenidünya, 40.

⁸⁹ Hafizoğulları/Özen, 112.

kaynağını oluşturmaktadır⁹¹. Bu görüşün savunucuları belirli durumlarda “objektif sorumluluk (*strict liability*)” kurumuna da yer vermişlerdir⁹².

Klasik okulun taraftarlarına göre, neticeli bir suç bakımından cezalandırmayı haklı kılanın, failin kötü olan nedensel akışı meydana getirme tercihi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Netice, kural olarak faili suça iten sebeplerin bir ürünü değildir zira suç failin özgür iradesiyle yapmış olduğu bir tercihtir.

Esasen bir tıpçı olan *Cesare Lombroso*, suçun anormal bir davranış olduğundan hareketle failin de anormal bir birey olduğunu öne sürmüş ve suçluların psikolojik ve somatik yönlerden teşhis edilebilir ortak özelliklerinin bulunduğunu iddia etmiştir⁹³. Bu düşüncenin etkisi altında kalan pozitivist okul, bahsi geçen tıbbi yorumun *Rafaele Garafalo* ve *Enrico Feri* öncülüğünde hukuksal zemine kavuşturulmasıyla oluşmuştur⁹⁴. *Grispini* ve *von Litz* bu görüşe büyük katkı sağlamıştır⁹⁵. Bu görüşe göre insan iradesi özgür değildir ve hatta mutlak suretle her birey kendi varoluşsal niteliklerinin ve sürdürdüğü toplumsal hayatın sonucundan ibarettir⁹⁶. Suç, bir iradenin sonucu olmadığı gibi faile isnadı veya failin kusuru ve benzeri kavramlar da yersizdir⁹⁷. Zira suç, kişinin doğuştan suçluluğunun -gereken neden ve şartlar oluştuğunda⁹⁸- gün yüzüne çıkmasından ibarettir⁹⁹. Bu görüşe göre failin suçun işlenmesinde herhangi bir kusuru bulunmaz¹⁰⁰. Suç, bir anlamda kaderin tecelli etmesidir¹⁰¹. Hukukun faili cezalandırmaya yönelmesi anlamsızdır¹⁰². Hukukun yönelmesi gereken amaç, suçlu kişiliğin

---

⁹⁰ Hafizoğulları/Özen, 113.

⁹¹ Hafizoğulları/Özen, 112.

⁹² Hafizoğulları/Özen, 112.

⁹³ Aydın. Ceza Hukuku, 3; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 46; Soyaslan, 80.

⁹⁴ Aydın. Ceza Hukuku, 3; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 46.

⁹⁵ Hafizoğulları/Özen, 113.

⁹⁶ Aydın. Ceza Hukuku, 3; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 45; Soyaslan, 80 Vd.

⁹⁷ Aydın. Ceza Hukuku, 3; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 53.

⁹⁸ Hafizoğulları/Özen, 113.

⁹⁹ Aydın. Ceza Hukuku, 3; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 45.

¹⁰⁰ Hafizoğulları/Özen, 113 Vd.

¹⁰¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 45.

¹⁰² Artuk/Gökçen/Yenidünya, 53.

giderilmesidir¹⁰³. Bu ise failin, cezalandırılması ile değil ıslahıyla sağlanır. Failin ıslahı için uygun araç, ceza müeyyidesi değil ceza niteliği taşımayan güvenlik tedbirleridir¹⁰⁴. Güvenlik tedbirlerinin niteliği ve süresini ise suçun değil suçluluğun niteliği belirler¹⁰⁵ zira güvenlik tedbirleri suçla değil suçlulukla ilgilidir¹⁰⁶. Topluma kazandırılması mümkün olmayan, suçlu kişiliği kontrol altına alınamayan bireylerin ise toplumdan izole edilmesi gündeme gelmelidir¹⁰⁷. Bu görüşün savunucularına göre suçluluk, doğuştandır. Küçük suçlar işleyen birey, içerisindeki suçlu kişiliği ortaya açıkça koymuş olduğundan küçük suçların, büyük suçların habercisi olduğunu söylemek mümkündür¹⁰⁸. Bu düşünceden hareketle yalnızca suça sebep olan suçlu kişilikle değil suçların ve buna bağlı olarak suçluların tasnifi de ceza hukukunun önemsemesi gereken bir husustur¹⁰⁹. Bu çerçevede cürüm ve kabahat ayrımı da bu görüşün savunucularının eseridir¹¹⁰. Bu görüş günümüz ceza hukuku sistemlerine kazandırdığı “güvenlik tedbirleri” kurumu dolayısıyla önemli katkı sağlamıştır. Öte yandan suçluluğun doğuştan olduğunu öne süren ve hiçbir suç fiili içerisinde bulunmamış insanları dahi sadece fiziki özellikleri veya suç teşkil etmeyen davranışları dolayısıyla tehdit olarak algılayan bu görüş de kabul edilemez. Başka bir ifadeyle suçsuz ceza olmaz ilkesinin terk edilmesi mümkün değildir¹¹¹. Yine aynı görüşün savunucuların ortaya atmış olduğu, insanın iradeden yoksun olduğu iddiası da uç bir düşüncedir¹¹². Bu okulun savunucularına göre fiil ceza hukuku reddedilip fail ceza hukukunun benimsenmesi gerektiğinden, nedensellik bağı hatta netice ve hareket dahi önemsizdir. Zira suç, failin suçlu karakterinin dış dünyaya vuran göstergesinden ibarettir. Neticenin asıl sahibi, faili suç işlemeye sevk eden sebeplerdir.

---

¹⁰³ Aydın. Ceza Hukuku, 4.

¹⁰⁴ Aydın. Ceza Hukuku, 4; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 50.

¹⁰⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 49.

¹⁰⁶ Hafizoğulları/Özen, 114.

¹⁰⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 47.

¹⁰⁸ Hafizoğulları/Özen, 114; Aydın. Ceza Hukuku, 4.

¹⁰⁹ Hafizoğulları/Özen, 114; Aydın. Ceza Hukuku, 4.

¹¹⁰ Aydın. Ceza Hukuku, 4.

¹¹¹ Toroslu, 354.

¹¹² Soyaslan, 81.

Arturo Rocco tarafından temelleri atılan¹¹³ teknik okula göre ise pozitif hukukun yanında bir tabii hukukun varlığı düşüncesi hatalıdır¹¹⁴. Bu görüşün savunucularına göre olması gereken hukukun ne olduğu sorunu felsefenin, suçun sebepleri ise sosyolojinin konusudur¹¹⁵. Hukukçuların ise ellerinde yalnızca pozitif hukuk vardır¹¹⁶. Kanunilik ilkesi ceza hukukunun temel değeridir¹¹⁷. Suç, kanunda yazandır ve özünde hukuken korunan değer veya menfaatin ihlal edilmesidir¹¹⁸. Ceza ise suçun karşılığı olarak; failin şahsına uygun, suçla orantılı ve toplumu suça karşı koruyucu bir savunma aracıdır¹¹⁹. Bu görüşün savunucularına göre suç, hukuk sınırları çerçevesinde analitik ve tahlilci¹²⁰ bir biçimde incelenmelidir¹²¹. Hukukçunun görevi suçun yapısı ve unsurlarını analiz etmek ve gerek suç tipi bazında gerekse ceza hukukunun genelinde ceza normlarının anlam ve sistematüğini ortaya koymaktır¹²². Suçun hukuki konusu, normun anlamına ulaşmada ve ceza hukuku sistematüğünü belirlemede yol göstericidir¹²³. Bu görüşün savunucuları, failin yeniden suç işleme potansiyelinin sosyal hayat için bir tehlike arz ettiğini inkar etmemiş¹²⁴ ve failin sosyal tehlikeliliğinin, güvenlik tedbirleri vasıtasıyla bertaraf edilmesi gerektiğini kabul etmişleridir¹²⁵. Bu itibarla ceza müeyyidesinin yanında güvenlik tedbirlerinin de uygulanabileceği öngörülmüştür¹²⁶. Çift peron sistemi olarak da adlandırılan bu ceza hukuku sistemi, bireysel sorumluluğu ödetici ceza ile sosyal

---

¹¹³ Hafizoğulları/Özen, 115.

¹¹⁴ Aydın. Ceza Hukuku, 4 vd.

¹¹⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 57.

¹¹⁶ Aydın. Ceza Hukuku, 5; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 56.

¹¹⁷ Hafizoğulları/Özen, 115.

¹¹⁸ Hafizoğulları/Özen, 115.

¹¹⁹ Hafizoğulları/Özen, 115.

¹²⁰ Suçun ele alınışı, bütüncül veya tahlilci bir biçimde gerçekleştirilebilir: Kunter, N. (1949). Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, s. 28 vd.

¹²¹ Hafizoğulları/Özen, 115; Kunter, 30.

¹²² Aydın. Ceza Hukuku, 5; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 57.

¹²³ Hafizoğulları/Özen, 115.

¹²⁴ Hafizoğulları/Özen, 115.

¹²⁵ Aydın. Ceza Hukuku, 6.

¹²⁶ Aydın. Ceza Hukuku, 5; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 57.

tehlikeliliği ise güvenlik tedbirleri ile karşılamaktadır¹²⁷. Birçok değişiklik geçirmesine rağmen halen yürürlükte bulunan 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu, bu görüşün etkisinde kalmıştır¹²⁸. Kanun yapma tekniğine uygun, sistematik bir biçimde yazılmış kanunların, uygulayıcıları tarafından aynı imtina ile yorumlanması ve neticede tutarlı bir ceza hukuku sistemine ulaşılması elbette ki istenilendir. Ancak ceza, önemli ve ağır sonuçlar doğurabilen, toplumu şekillendirmede önem arz eden bir müeyyidedir. Dolayısıyla hukukçunun ceza hukukunu yalnızca madde metinlerinden ibaret görmesi, ceza hukukunun amacının gerçekleşmesini engelleyecek sonuçlar doğurabilecektir. Adalet duygusuna dayanan doktrinsel ve içtihadi incelemeler, isnadiyet gibi hayati önem taşıyan kurumların ceza hukukuna kazandırılmasının yegane yoludur.

Antolisei ve *Bettioli*; teknik okulu, cezalandırmaya ilişkin olarak hukukun etkinliğini artırılmasına ve belirsizlikleri giderilmesine ilişkin başarılarına rağmen, ceza hukukunun sadece pozitif hukukun analitik yöntemlerle incelenmesi ile sınırlanıyor olması nedeniyle eleştirmiştir¹²⁹. Bu görüş realist (gerçekçi) okula vücut vermiştir. Bu okulun savunucularına göre, pozitif hukukun değerlendirilmesinde aşırıya kaçılmakta ve madde metinleri arasında kaybolarak hayatın gerekleri ihmal edilmektedir¹³⁰. Oysa ceza hukuku toplumdan kopuk, salt teknik bir bilim değildir¹³¹. Hukukçunun sahip olması gereken niteliklerin başında hayatın içerisinde var olan her bir somut olayı hukuk sınırları içerisinde kalarak çözümleyebilmek gelir¹³². Teori ve pratiği uzlaştırma amacı güden¹³³ ve günümüzde dahi taraftar toplayan¹³⁴ bu görüş, her ne kadar bahsedilen eleştirilerinde haklıysa ve ideal görünen bir amaç güdüyorsa da bu amaca uygun yol haritasının ne olduğu hukuk dünyasında halen tartışma konusudur. Bu görüşün benimsenmesi,

---

¹²⁷ Toroslu, 355.

¹²⁸ Hafizoğulları/Özen, 116; Aydın. Ceza Hukuku, 6.

¹²⁹ Hafizoğulları/Özen, 116 vd.; Aydın. Ceza Hukuku, 6.

¹³⁰ Hafizoğulları/Özen, 116.

¹³¹ Hafizoğulları/Özen, 117; Hukuk; kültür alemine dair konuları genel kavramlar teşkil etmek ve bunlar arasında bağlantı kurmak amacıyla tabiatçı ve tarihçi bir metotla inceleyen, manevi ve son tahlilde deneye dayalı bir bilimdir: Hafizoğulları, Z. (1996). Ceza Normu, Ankara: US-A Yayıncılık, s. 371.

¹³² Aydın. Ceza Hukuku, 7.

¹³³ Hafizoğulları/Özen, 117.

¹³⁴ Hafizoğulları/Özen, 117.

nedensellik bağı ve özellikle isnadiyet kurumlarını, yalnızca adalet hissini bir ürün olarak değil suç politikasının da bir gereği olarak değerlendirmeyi gerekli kılar. Zira bu okula göre hukuk ne tabii hukuktan ibarettir ne de kanun metinlerinden.

3.1.2. Suçun Yapısına İlişkin Görüşler

Suçun yapısına ve unsurlarına ilişkin olarak doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır:

Kıta Avrupası'nda halen destekçisi bulunan klasik suç teorisi,; suçu, objektif ve sübjektif olmak üzere iki boyutta inceler¹³⁵. Teorinin temeli esasen, *Beling* ve *v. Liszt* tarafından ortaya atılan hareket kavramına dayanmaktadır¹³⁶. Ancak *Beling* kusurdan bahsedebilmek için failin, eyleminin hukuka aykırı olduğu bilincini de taşıması gerektiğini ifade ederken *v. Liszt*, bu görüşe karşı çıkmaktadır¹³⁷. Buna göre hareket; insan vücudu tarafından gerçekleştirilen bedensel faaliyet, dış dünyada meydana gelen değişiklikten ibaret olan netice ve bunları birbirine bağlayan nedensellik bağından oluşmaktadır¹³⁸. Nedensellik bağının varlığı ise şart teorisi¹³⁹ çerçevesinde değerlendirilmektedir¹⁴⁰. Bu suç tanımı ihmali hareketle işlenen suçları açıklamada yetersizdir¹⁴¹. Şöyle ki; bu görüş, hareket unsurunun ancak insan vücudu tarafından gerçekleştirilmiş (bedensel) davranışlardan ibaret olduğunu temel alarak suç tanımlamaktadır¹⁴². Fakat insanın hiçbir davranışta bulunmaması da başlı başına ceza hukukunun konusunu oluşturabilmektedir. *v. Liszt*, ihmalin zihinsel olarak olayın sosyal anlamının içerisinde yer alması dolayısıyla ceza hukukunun konusunu oluşturacağını

---

¹³⁵ Özgenç, İ. (2013) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, s. 142; Özbek, V. Ö./Kanbur, M. N./Doğan, K./Bacaksız, P./Tepe, İ. (2013). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 203.

¹³⁶ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 202.

¹³⁷ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 204.

¹³⁸ Koca/Üzülmez, 82. ; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 203.

¹³⁹ Bkz: Bölüm, II.1.1.

¹⁴⁰ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 203.

¹⁴¹ Öztürk, B./Erdem, M. R. (2013). Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 149, 150; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 203.

¹⁴² Koca/Üzülmez, 83.

savunarak konuya açıklama getirmekteyse de¹⁴³ bu açıklama, yukarıda klasik suç teorisinin özü olarak bahsedilen hareket kavramını temel alan suç tanımıyla açıkça çelişmesi dolayısıyla eleştirilmektedir¹⁴⁴.

Klasik suç teorisinin objektif haksızlık ve sübjektif kusur üzerine kurulu şablonu, esas olarak korunmakla birlikte suçu konu alan felsefi ve hukuki düşünceler çerçevesinde bu teori üzerine, neo klasik (teleojik) suç teorisi bina edilmiştir¹⁴⁵. Bu çerçevede haksızlık, toplumsal bir zararlılık; kast ise kusurun bir şekli olarak benimsenmiştir¹⁴⁶. Hareket kavramının yanına davranış kavramını da eklenmiştir¹⁴⁷. Bu çerçevede davranış, insan iradesinin dış dünyadaki gerçekleşme şekli olarak ifade edilmiş ve buna bağı olarak hareket, iradi davranış olarak nitelendirilmiştir¹⁴⁸. Tipe uygunluk esasına dayanan bir suç teorisi kurmak adına hareket kavramından vazgeçilmesini savunan görüşler de var olmuştur. Ancak bahsi geçen hareket kavramındaki bir sonraki değişim *Eb. Schmidt* tarafından ortaya atılan, sosyal hareket kavramıdır¹⁴⁹. Sosyal hareket kavramı çerçevesinde hareket, sosyal gerçekliğe doğru yönelmiş fenomendir¹⁵⁰. Bu itibarla sosyal hareket; neticenin sebebi olan değerlendirmeden yoksun şekli bir eylemden ibaret değildir. Failin kişiliğine dair unsurların dahi hareketin esas kimliğine etki ettiği kabul edilir ve hareketin sosyal bakımdan değer arz etme boyutu ön plandadır¹⁵¹.

Hareketi, failin yönlendirici bir iradeyi, kastı, icra etmesi olarak ifade eden¹⁵² final (amaççı) suç teorisine göre ise suç, failin tipik suçu işleme iradesiyle eylemlerini bu yönde şekillendirmesidir¹⁵³. Final suç teorisi; hareket tanımı dolayısıyla kastın,

---

¹⁴³ Koca/Üzülmez, 82

¹⁴⁴ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 203.

¹⁴⁵ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205.

¹⁴⁶ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205.

¹⁴⁷ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205.

¹⁴⁸ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205.

¹⁴⁹ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205.

¹⁵⁰ Koca, M./Üzülmez, 87; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 205.

¹⁵¹ Özgenç, İ. (2005). Gazi Şerhi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 190.

¹⁵² Koca/Üzülmez, 84.

¹⁵³ Özgenç, Gazi Şerhi, 193; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 209.

kusurluluk alanından çıkartılması ve hem tipikliğin hem de hukuka aykırılığın subjektif unsuru olarak benimsenmesini öngörür¹⁵⁴. İster kastla, ister taksirle işlensin insana ait hareket bir amaca yönelmiştir¹⁵⁵. Bu itibarla kast ve taksir bir kusurluluk şekli değil haksızlık unsuruna¹⁵⁶, manevi tipikliğe dahil birer kavramdır¹⁵⁷. Kusur ve haksızlık ilişkisi ise kusursuz bir haksızlığın söz konusu olabileceği ancak haksızlık teşkil etmeyen bir kusurluluktan söz edilemeyeceği şeklindedir¹⁵⁸. Bu yaklaşımın pratik sonucu olarak bir akıl hastasının, adam öldürmesi halinde kusuru olmayacağından kendisine ceza müeyyidesi uygulanmaz ancak haksızlık teşkil eden fiilinden dolayı kendisine güvenlik tedbiri uygulanır¹⁵⁹. Bu teoriye göre taksirin esası failin, hukukun emrettiği iradeyi sergilemek yerine hukukun önemsiz gördüğü bir başka neticeye yönelmesidir¹⁶⁰. Şu halde ise cezalandırılması gereken, failin taksirle davranmama ödevi çerçevesinde gerçekleştirmesi gereken uygun davranışlar ile bunlar yerine tercih ettiği hukuken değersiz hareket arasındaki uyumsuzluktur¹⁶¹. Harekete haksızlık değeri yükleyen amaca dönük irade, kast, dar anlamda tipikliği gerçekleştirme iradesi olarak anlaşılmalı ve suçun bir unsuru olarak kabul edilmelidir¹⁶². İhmalin esası ise, bizatihi hareket değil, hareketin ihmal edilmiş olmasıdır¹⁶³. Dolayısıyla ihmali hareket bakımından gerçek bir amaçsallık ve nedensellik söz konusu değildir¹⁶⁴. Final suç teorisi, ihmal suretiyle icra suçlarını, icrai suçların yanında bağımsız bir suç tipi olarak görmektedir¹⁶⁵.

---

¹⁵⁴ Koca/Üzülmez, 84.

¹⁵⁵ Koca, M./Üzülmez, 84.

¹⁵⁶ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 209, 210.

¹⁵⁷ Öztürk/Erdem, 150.

¹⁵⁸ Keçelioğlu, E. (2013). "Ceza Hukukunda Haksızlık, Hareketin ve Neticenin Haksızlığı (Alman Ceza Hukuku Üzerine Bir İnceleme)", CHD, S. 2013/3, s. 25; Koca/Üzülmez, 44 vd.

¹⁵⁹ Keçelioğlu, s. 25.

¹⁶⁰ Özgenç, Gazi Şerhi, 193 vd.

¹⁶¹ Koca, M./Üzülmez, 85; Özgenç, Gazi Şerhi, 194.

¹⁶² Özgenç, Gazi Şerhi, 194, 196.

¹⁶³ Koca, M./Üzülmez, 85.

¹⁶⁴ Koca, M./Üzülmez, 85.

¹⁶⁵ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 210; Özgenç, Gazi Şerhi, 194.

Final suç teorisi doktrinde ihmali ve taksiri açıklayamadığı iddiası ile eleştirilmiştir¹⁶⁶. İhmalin yönlendirici bir amaçsallık taşımaması dolayısıyla üst bir hareket tanımı yapamaması ve taksir kapsamındaki özensizliğin failin amacının dışında olması eleştirilen hususlardır¹⁶⁷.

Türk Doktrini'nde klasik suç teorisi taraftar toplamakla birlikte¹⁶⁸ yine taraftar bulan bir diğer teori olan final suç teorisinin izleri, 5237 sayılı TCK'nın kabulü ile Türk ceza mevzuatında da görülmektedir¹⁶⁹.

Suç teorilerinin kapsamlı bir biçimde değerlendirmeye tabi tutulması, çalışmanın konusu dışındadır. Çalışma içerisinde final suç teorisi; nedensellik bağı ve isnadiyet kavramlarına yüklenen fonksiyonların daha rahat ifade edilebileceği inancıyla benimsenmiştir. Suç teorilerinin öngördüğü hareket ve netice tanımlarının nedensellik bağına etkisi aşağıda değerlendirilecektir¹⁷⁰.

3.2. Suç Teorilerinin Nedensellik Bağı Kavramına Etkisi

Nedensellik bağı kavramının kapsamı ve nedenselliğin hangi ölçütlerle tespit edileceği, kanun koyucu tarafından doktrin ve içtihatlarla bırakılmıştır. Bu itibarla suçun yapısı ve özüne ilişkin görüşler, nedensellik bağına suç içerisindeki konumunu belirlemede anahtar rol üstlenecektir.

Cezalandırılanın ne olduğu, nedensellik bağına hangi olgular arasında aranacağı noktasında belirleyicidir. Örneğin klasik okul doktrini, failin özgür bir irade ile hareket ettiğini temel aldığından hareket, nedensellik bağı incelemesinin çıkış noktasını oluşturabilecekken pozitivist okul, failin özgür olmayan iradesini yönlendiren olguların çıkış noktası olarak alınmasını gerektirir.

---

¹⁶⁶ Koca, M./Üzülmez, 85.

¹⁶⁷ Koca, M./Üzülmez, 85.

¹⁶⁸ Öztürk/Erdem, 152.

¹⁶⁹ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 210.

¹⁷⁰ Bölüm, I.3.2.1, Bölüm, I.3.2.2.

Suç incelemesinin kapsamı ve yöntemi, nedensellik bağının ele alınışını da etkileyecektir. Örneğin, teknik okul doktrinin benimsenmesi, suçun kanunda yer verilen hususlar çerçevesinde değerlendirmesini gerektirecekken realist okul doktrini çerçevesinde yapılacak bir inceleme, uygulayıcıya daha geniş bir hareket alanı tanır.

Suçun yapısal unsurlarının ne şekilde tanımlandığı da nedensellik bağı incelemesini etkileyen bir diğer husustur. Çalışmanın konusunu, suçun yapısal unsurlarının ne şekilde tanımlanması gerektiği ya da hangi tanımın daha doğru olduğu oluşturmamaktadır. Ancak tüm tanımların kendi içerisinde tutarlı olduğu kabul edilirse dahi her bir tanım içerisinde nedensellik bağının konumu değişecektir. Bunu *Eukleides* geometrisi ve *Euklides* dışı geometriler örneği ile izah etmek mümkündür. *Eukleides*'in, bir doğruya, onun dışındaki bir noktadan yalnızca bir paralel doğru çizilebileceğini öngören beşinci aksiyomunu; bir doğruya, dışındaki hiçbir noktadan hiçbir paralel çizilemez varsayımı ile değiştiren *Riemann* tarafından yeni bir geometri inşa edilmiştir¹⁷¹. *Riemann* geometrisi de en az *Eukleides* geometrisi kadar tutarlıdır¹⁷². Ancak günlük uzay deneyimimiz, *Eukleides* geometrisi ile örtüşmektedir¹⁷³. Suçun hangi unsurlardan mürekkep olduğu yönündeki teorilerin tutarlılığının sorgulanması yanında birden fazla teorinin kendi içerisinde tutarlı olabileceği kabul edilirse dahi hangi teorinin içerisinde bulunduğumuz dünyanın ve insanın oluşturduğu toplumsal yapıların gereklerine uygun olduğu, araştırması ceza hukuku biliminin önemli bir sorunudur. Ancak suç teorilerinin sorgulanması ve yarıştırılması çalışmanın konusu dışında kalmaktadır. Bununla beraber, nedensellik bağının suç içerisindeki konumu, işin niteliği gereği, hareket ve netice kavramlarına getirilecek tanımlar çerçevesinde şekillenecektir. Bu nedenle suçun yapısına ilişkin görüşlerin nedensellik bağı üzerindeki etkileri, öngördükleri hareket ve netice tanımları incelenerek anlaşılabilir.

---

¹⁷¹ Nagel/Newman, 29, 31.

¹⁷² Nagel/Newman, 32.

¹⁷³ Nagel/Newman, 28.

Suçun, analitik bir sistemlikle incelenmesi (tahlilci metot), doktrinde genel kabul gören sistemdir¹⁷⁴. Gerçekten bu usul, suçu meydana getiren elemanların kendi doğasına uygun ölçütlerle değerlendirilmesi ihtiyacına da cevap verir.

Suçun tanımı ve yapısı üzerindeki tartışmaların yanında suçun kanuniliği ilkesi doğrultusunda, neyin suç sayıldığı kanun koyucu tarafından tarif edilmektedir¹⁷⁵. Dolayısıyla suç, kanun koyucunun ortaya koyduğu çerçevede, maddi ve manevi boyutlarda varlık gösteren unsurların bir araya gelmesine ihtiyaç duyar. Bunların yanında üçüncü bir unsurunun bulunup bulunmadığı Türk Doktrini'nde hukuka aykırılık kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Doktrinde bir görüşe göre hukuka aykırılık; suçun kurucu unsuru değildir, bundan daha fazlasıdır, suçun özü ve hatta kendisidir¹⁷⁶. Bu görüşe göre hukuka aykırılık tektir, o da hukuk normları ve suçun çatışmasından kaynaklanan hukuka aykırılıktır¹⁷⁷. Belirtmek gerekir ki hukuka aykırılık, suçun özüyle ve caza hukukunun felsefi-değerlendirici boyutuyla sıkı bir ilişki içerisindedir. Bununla birlikte hukuka aykırılığın, suçun sübutunun değerlendirilmesinde işlevsel bir yönü de bulunmaktadır. Zira hukuka uygun olanın, cezaya layık olduğu düşünülemez. Şu halde hukuka aykırılığın varlığı, her somut olay için ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Başka bir ifadeyle bir suçun varlığını tespit ederken hukuka aykırılığın varlığı da incelenmelidir. Hukuka aykırılığı suçun üçüncü unsuru olarak gören görüşe¹⁷⁸ bu gerekçeyle katılmaktayız. Türk Doktrini'nde suçun iki veya üç unsura ayrılarak incelenmesi dışında görüşler de bulunmaktadır¹⁷⁹. *Keyman*'a göre, maddi unsurun incelenmesi, bu unsur ve alt unsurlar ile sınırlı kalmamalı, özel hükümlerde düzenlenen suç tiplerinin ortak unsurları tespit edilerek suç grupları oluşturulmalıdır¹⁸⁰.

Kanaatimizce maddi unsurun, failin iç dünyasına ilişkin alt unsurlarından oluşan manevi unsurla birleşmesi ve bu birleşiminin ceza hukuku anlamında hukuka aykırılık

---

¹⁷⁴ Heinrich, 72.

¹⁷⁵ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 67.

¹⁷⁶ Toroslu, 110.

¹⁷⁷ Toroslu, 112.

¹⁷⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 398-403.

¹⁷⁹ Bu görüşler için bkz. Zafer, H. (2013). Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75 Ders Kitabı, İstanbul: Beta Yayıncılık, s. 177 vd.

¹⁸⁰ Keyman, S. "*Tipiklik ve Ceza Hukuku*". AÜHFD, C. XXXVII, S. 1-4, 59-105, s. 103.

teşkil etmesiyle suç tamamlanmış olur. Suçun maddi dünyada gerçekleşen ve somut olarak idrak edilebilir boyutu, maddi unsur olarak adlandırılır¹⁸¹. Manevi unsurdan farklı olarak maddi unsur içerisinde incelenen alt unsurlar, somut dünyaya dair gözlem ve ölçüm metotlarıyla incelenebilir. Manevi unsuru oluşturan alt unsurlara ise yalnızca maddi dünyaya ilişkin olgular gözlemlenerek failin manevi dünyasına dair tahmin yürütülmesi suretiyle ulaşılabilir, herhangi bir ölçüm söz konusu olamaz. Bu çerçevede nedensellik, niteliği gereği suçun maddi unsurunu ilgilendirmektedir.

Suçla ilişkin bir elemanın suçun maddi unsuru içerisinde yer alabilmesi için doğrudan doğruya fiili dünyada varlık göstermesi gerekir ancak somut dünyada gözlemlenebilen her aksiyon, ceza hukukunun konusu olamaz. İnsan hareketinden kaynaklanmayan olgular insana izafe edilmedikçe ceza hukukunu ilgilendirmez¹⁸². Başka bir ifadeyle insan ile ilişkilendirilemeyen olaylar suç kabul edilemez¹⁸³. O halde suçun maddi unsurunun gerçekleşmesinin ilk şartı insana ait bir harekettir¹⁸⁴.

Hareketin maddi dünyada meydana getirdiği değişiklik neticedir¹⁸⁵. Kanun koyucu, kimi suçlar bakımından suçun tamamlanmış kabul edilebilmesi için neticenin gerçekleşmiş olması şartını da aramaktadır. Örneğin “*Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.*” hükmünü amir TCK m. 81 çerçevesinde kasten öldürme suçundan bahsedebilmek için ölüm neticesinin gerçekleşmiş olması şartı aranır. Aksi halde suç tamamlanmamış olacaktır. Başka bir ifadeyle öldürme sonucunu doğuracağı muhtemel insan davranışı, suçun maddi unsurunu tamamlamaya tek başına yeterli değildir. Bu durumda tamamlanmış bir suçtan değil, ancak teşebbüsten bahsedilebilir¹⁸⁶. Belirtmek gerekir ki teşebbüs halinde kalan bir suç, tamamlanmış değildir¹⁸⁷.

---

¹⁸¹ Heinrich, 79 vd.

¹⁸² Toroslu, 124, 144; Özgenç, Gazi Şerhi, 205.

¹⁸³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 235.

¹⁸⁴ Heinrich, 106.

¹⁸⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 235.

¹⁸⁶ İpekçioğlu, P. A. (2009). Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 115 vd.

¹⁸⁷ Öztürk/Erdem, 320; Teşebbüsün cezalandırılmasının sebebi hakkında görüşler için bkz. Öztürk/Erdem, 320-322; İpekçioğlu, 36-44.

Cezai sorumluluk şahsidir. Bu doğrultuda gerçekleşmesi bir neticeye bağlanmış suçlarda neticenin doğmuş olması, gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Doğan neticenin failin kendi davranışının ürünü olması da aranmalıdır. Başka bir ifadeyle suçun maddi unsurunun tamamlanabilmesi açısından, şahsilik ilkesi gereği, insan davranışı ile netice arasında nedensellik bağı bulunmalıdır¹⁸⁸.

Dolayısıyla doktrinde suçun maddi unsurunun, hareket, netice ve nedensellik bağı alt unsurlarından oluştuğu¹⁸⁹ ifade edilmekle birlikte suçun maddi konusu, fail, mağdur gibi suç tipinin işaret ettiği maddi dünyaya ait diğer hususların da maddi unsur içerisinde değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir¹⁹⁰. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bu görüştedir: *"Yeni suç teorisi uyarınca suçun maddi unsurları, fiil, netice, nedensellik bağı, fail, konu ve mağdur olmak üzere altı (6) ayrı alt başlıktan oluşur¹⁹¹."*

Sonuç olarak suç fiilinin ölçülebilir veya gözlemlenebilir niteliğe haiz alt unsurları olan hareket, netice ve nedensellik bağı suçun maddi unsuruna dahildir¹⁹². Yargıtay Ceza Genel Kurulu da vermiş olduğu bir kararda TCK'nın benimsediği suç teorisini ve nedensellik bağının yerini işaret etmiştir: *"Türk Ceza Kanununun hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde nedensellik bağı, "kanunda tanımlanmış bir haksızlık" olarak öngörülen suçtan failin sorumlu tutulabilmesi için gerekli olan "maddi, manevi ve hukuka aykırılık" unsurlarından "maddi unsur" içerisinde yer almaktadır¹⁹³."*

3.2.1. Hareket ve Nedensellik Bağı

Anayasa'nın 24. maddesinin 1. fıkrası varlıkları ancak insanın iç dünyası ile söz konusu olan vicdan, dini inanç ve kanaat hak ve özgürlüklerini herhangi bir sınırlama

¹⁸⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 235 vd.; Erdin, 50.

¹⁸⁹ Toroslu, 125.

¹⁹⁰ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 236.

¹⁹¹ Yargıtay, CGK, T. 25.11.2014, E. 2013/13-448, K. 2014/524: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 20.10.2015).

¹⁹² Artuk/Gökçen/Yenidünya, 235 vd.

¹⁹³ Yargıtay, CGK, T. 21.04.2015, E. 2013/12-704, K. 2015/121: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 24.10.2015).

öngörmeksizin koruma altına almıştır. Anayasa ile paralel olarak meşru ve özgürlükçü bir ceza hukuku sisteminde de hiç kimsenin gerçekleştirmediği bir hareketten sorumlu tutulamayacağı ilke olarak kabul edilmiştir¹⁹⁴. Dolayısıyla özgürlükçü bir ceza hukuku sisteminde; din, vicdan ve kanaat özgürlüğü gibi temel hak ve ilkeler doğrultusunda somut dünyada varlık kazanmamış olgular, ceza hukukunun konusunu oluşturmaz¹⁹⁵. Bu çerçevede bir suçtan bahsedebilmek için her şeyden önce bir hareketin varlığından bahsetmek gerekmektedir¹⁹⁶. Kanunlar amacı veya kastı cezalandırmazlar¹⁹⁷. Belirtildiği üzere insan hareketinden kaynaklanmayan veya insana izafe edilemeyen olgular da ceza hukukunun konusunu oluşturmaz. Bu çerçevede suç fiilinin tamamlanabilmesi için insana ait bir hareketin varlığı aranır¹⁹⁸.

Düşüncelerin doğru aktarılması adına, çalışma içerisinde kullanılan hareket ve fiil kavramlarının birbiriyle karıştırılmaması gerekmektedir¹⁹⁹. Hareket kavramı kaslar ve eklemeler aracılığıyla vücut organlarının yer değiştirmesi, maddi dünyada etki doğurması anlamını karşılar²⁰⁰. Fiil kavramı ise suçun maddi unsurunun bütünü ifade eder²⁰¹. Bu bağlamda bir suç içerisinde birden çok hareket söz konusu olabilir ancak suç sayısınınca fiil söz konusudur.

Suçun yapısına ilişkin olarak ileri sürülen görüşlerin çokluğu, hareket tanımına ilişkin görüşlerin çokluğu ile paraleldir. Bu anlamda tek bir hareket tanımından bahsetmek mümkün değildir. Ortaya atılan hareket teorilerini ontolojik teoriler ve

---

¹⁹⁴ Koca/Üzülmez, 80; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 236 vd.

¹⁹⁵ Allen, M. (2013). Textbook on Criminal Law, New York: Oxford University Press, s. 17; Toroslu, 126; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 237.

¹⁹⁶ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 237.

¹⁹⁷ Beccaria, 187.

¹⁹⁸ Koca/Üzülmez, 80.

¹⁹⁹ Doktrinde farklı terminolojileri tercih eden yazarlar da bulunmaktadır. Örneğin kimi yazarlara göre hareket kavramı, yerine fiil kavramı da kullanılabilir. Bahsi geçen kullanım için bkz: Artuk/Gökçen/Yenidünya, 236. Doktrinde Koca/Üzülmez fiil kavramını, ihmal ve icrai hareketleri de kapsayan üst bir kavram olarak kabul eder ve bu nedenle fiil kavramının hareket kavramı yerine kullanılmasına karşı çıkmaz: Koca/Üzülmez, 80.

²⁰⁰ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr> (08.02.2015).

²⁰¹ Hakeri, Genel Hükümler, 131; Doktrinde bazı yazarlar, fiil ve hareket kavramını aynı anlamı karşılamak üzere kullanmaktadırlar. Bu kullanımlardan biri için bkz. Artuk/Gökçen/Yenidünya, 235.

normativist normcu teoriler olarak iki grup altında incelemek mümkündür²⁰². Ontolojik teoriler, ceza hukuku anlamında hareketi doğal ve toplumsal gerçeklikler içerisinde ele alma fikrinden hareket etmektedirler²⁰³. Bu görüşe göre hareketin gerçeklik ile olan bağı ontolojik bir yaklaşıma; hukuktan önce de var olan, hukuk dışı bir hareket tanımını gerektirmektedir²⁰⁴. Diğer taraftan normcu yaklaşım, hareketin doğadaki varoluşunun ötesinde ceza normları içerisinde tanımlanmasını öngörür²⁰⁵.

Ontolojik teoriler; doğal hareket teorisi, final (gai) hareket teorisi ve sosyal hareket teorisidir. Hareketin ontik niteliği esasına dayanan bu teoriler, harekete farklı tanımlar yüklemişlerdir.

Nedensel hareket teorisi olarak da anılan doğal hareket teorisi²⁰⁶, klasik suç teorisini etkisi altına almıştır²⁰⁷. Bu teori dar ve geniş anlamda hareket tanımlarını öngörür²⁰⁸. Dar anlamda hareket, bedensel davranışı ifade ederken geniş anlamda hareket; bedensel hareketin, neticenin ve bunları birbirine bağlayan nedensellik bağının birleşiminden oluşan suç fiilidir²⁰⁹. Bedensel davranış anlamında hareket ise insan tarafından, insanın iradesi altında gerçekleşmiş harekettir²¹⁰ ancak bu hareketin sosyal değeri ya da yöneldiği amaç önem taşımaz²¹¹, hareketin varlığı ve neticeyi meydana getirmiş olması yeterlidir²¹². Hareketin haksızlık değerini ise meydana getirdiği netice

---

²⁰² Koca/Üzülmez, 82.

²⁰³ Koca/Üzülmez, 82.

²⁰⁴ Koca/Üzülmez, 82.

²⁰⁵ Koca/Üzülmez, 82.

²⁰⁶ Marchuk, I. (2014). The Fundamental Concept of Crime in International Criminal Law, <http://www.springer.com> (Son erişim: 30.02.2016), s. 40.

²⁰⁷ Koca/Üzülmez, 83; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 141.

²⁰⁸ Koca/Üzülmez, 82.

²⁰⁹ Koca/Üzülmez, 82; Doğal hareket teorisinin, dar anlamda hareket ve geniş anlamda hareket kavramı her ne kadar çalışma içerisinde benimsenen hareket ve fiil kavramları ile benzerlik gösterse de bu yalnızca bir ifade tercihleri arasındaki benzerlikten ibarettir. Hareketin, amaç ve anlamının normatif bir incelemeye tabi tutulmaksızın tespit edileceği yönündeki teoriye katılmıyoruz.

²¹⁰ Koca/Üzülmez, 82 vd; Ünver, Y. (1998). Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk, İstanbul, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., s. 164.

²¹¹ Ünver, 164.

²¹² Koca/Üzülmez, 83; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 141.

oluşturur²¹³. Teori, ihmali tanımlamaktaki yetersizliği ve hareketin arkasındaki iradenin içeriğini ihmal etmesi, hareketi değersiz bir kavram olarak ele alması, dolayısıyla eleştirilmiştir²¹⁴. Teori, ihmali hareket ile netice arasında gerçek bir nedensellik ilişkisi olmaması dolayısıyla, ihmali hareketi açıklayamamakla eleştirilmiştir²¹⁵. Bu teorinin benimsenmesi halinde nedensellik bağı; hareketin haksızlık değeri kazanacağı netice ile ilişkisini kuran doğal bir olgu olarak ele alınmalıdır²¹⁶.

Final hareket teorisi; hareketi, yalnızca netice bakımından nedensel nitelik taşıyan bir olgu olarak değil arkasındaki iradenin içeriğini de inceleyerek amaca yönelik bir olay olarak inceler²¹⁷. *Weber ve Grad zu Dohna* tarafından ortaya konan ve *Welzel* tarafından geliştiren²¹⁸ bu teorinin hareket noktası insanın öngörebilme kabiliyetidir²¹⁹. Bu nedenle de insana ait bir hareket, ister kasti olsun ister taksirle gerçekleştirilmiş olsun bir amaca matuftur²²⁰. Zira, insan hareketlerini nedensel sürece kör bakarak gerçekleştirmez²²¹. Kasten işlenen suçlarda bu amaç, kast ile örtüşmekte olduğundan; kast, kusurluluk alanından çıkartılmalı ve sübjektif tipiklik ile haksızlığın bir parçası olarak değerlendirilmelidir²²². Teori çerçevesinde taksirle işlenen hareket de ontolojik değer taşımaktadır²²³. İhmal bakımından da aynı durum geçerli olmakla beraber ihmali hareketin, icrai hareketin aksine aktüel bir irade gerektirmediği bu çerçevede gerçek bir amaçsallık ve nedensellik ilişkisinin bulunmadığı kabul edilir²²⁴. Teori, ihmali suçlarda yönlendirici bir amaçsallığın bulunmaması dolayısıyla ihmali açıklamakta yetersiz

---

²¹³ Koca/Üzülmez, 83.

²¹⁴ Koca/Üzülmez, 83; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 143.

²¹⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 143.

²¹⁶ Koca/Üzülmez, 83.

²¹⁷ Marchuk, 40; Koca/Üzülmez, 84; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 161.

²¹⁸ Ünver, 165.

²¹⁹ Koca/Üzülmez, 84.

²²⁰ Koca/Üzülmez, 84; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 150; Ünver, 165.

²²¹ Ünver, 165.

²²² Koca/Üzülmez, 84.

²²³ Koca/Üzülmez, 85.

²²⁴ Koca/Üzülmez, 85; bkz. Bölüm, III, 1.6.

kaldığı iddiası ile eleştirilmektedir²²⁵. Yine teorinin taraftarlarınca taksirin, failin amacının gösterilmesi gereken özeninin gösterilmemesi olduğu yönündeki açıklamaları karşısında böyle bir amacın hareket tanımı ile çeliştiği eleştirisi yapılmaktadır²²⁶.

Hareketi ontolojik nitelikleri ile açıklayan bir diğer teori olan sosyal hareket teorisi, hareketin taşıdığı sosyal değer ile anamlanacağı ve ceza hukukunu ilgilendirecek olan hareketin sosyal değer taşıyan hareket olduğu esasına dayanır²²⁷. Hareket, sosyal önemi bakımından değerlendirmeye tabi tutulur²²⁸. Buna göre haksızlık, sosyal tehlikelilik ile, kınanabilirlik ise kusur ile değerlendirilmelidir²²⁹. Sosyal hareket teorisi, hareket kavramını aşırı ölçüde genişlettiği iddiasıyla eleştirilmektedir²³⁰. Zira kural olarak insana ait her davranış, sosyal bakımdan önem taşır²³¹. Hareket tanımı, sınırlayıcı bir fonksiyon üstlenmeli, ceza hukukunu ilgilendirmeyen davranışları kapsamayacak şekilde olmalıdır²³².

Hareketin tanımlanmasında normcu yaklaşımlar ise normativist hareket teorisine vücut vermiştir. Bu teori, hareketi maddi gerçeklikten soyutlayarak tamamen hukuki gerçeklik alanına çekme çabasıdadır ve bu nedene hareketin doğa bilimlerindeki anlamını tamamen önemsiz kabul eder²³³. Buna göre hareket, hukuk alanında ceza hukukunun önemseydiği değişiklikler meydana getiren ve arkasındaki iradenin o değişikliğe neden olduğu konusunda bir yargı bulunan davranıştır²³⁴.

Çalışma içerisinde benimsenen final suç teorisi benimsendiğinden, hareket kavramı da final suç teorisi içerisinde değerlendirilmektedir. Bu çerçevede hareketin sadece doğal bir aksiyondan ibaret olmadığı, hareketin taşıdığı önemin yöneldiği amaç

---

²²⁵ Koca/Üzülmez, 85.

²²⁶ Koca/Üzülmez, 85.

²²⁷ Koca/Üzülmez, 86; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 146 vd.

²²⁸ Koca/Üzülmez, 86; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 148.

²²⁹ Koca/Üzülmez, 86.

²³⁰ Koca/Üzülmez, 87.

²³¹ Koca/Üzülmez, 87.

²³² Koca/Üzülmez, 80.

²³³ Koca/Üzülmez, 87.

²³⁴ Koca/Üzülmez, 87.

esasyla değerlendirilmesi ve hareketin anlamlandırılması gerektiği benimsenmektedir. Doktrinde final hareket teorisinin ortaya koyduğu hareket tanımının, suçun tüm görünüm şekillerinin müşterek yapısal niteliklerini açıkladıęı²³⁵; bunun ötesinde suçun, kasti ya da taksirli ve iradi ya da ihmali görünüm biçimlerinin farklı kombinasyonlarının farklı niteliklerinin söz konusu olduğunun da kabul edilmesi gerektiğini savunan yazarlar bulunmaktadır²³⁶. Doktrinde *Koca/Üzülmez*; suçların, kasti, taksirli ve ihmali olmak üzere, üçlü bir ayrımla incelenmesi taraftarıdır²³⁷.

Tanımı üzerinde tartışma bulunmakla birlikte hareket, ceza hukukunda suçun bir alt unsuru olarak kabul görmektedir²³⁸. Belirtmek gerekir ki kas ve eklemlerde meydana gelen her kıvılcımda ceza hukukunun konusunu oluşturmaz²³⁹. Ancak suçun maddi tipikliğine uygun insan hareketleri ceza hukukunun konusunu oluşturur. Zira hukuk, kas ve iskelet hareketliliğini ölçen anatomik veya mekanik bir bilim dalı değil, hareketi anlamlandıran ve değerlendiren bir sosyal bilimdir ve ceza hukukunu harekete geçiren, hareketin anlamıdır. Dolayısıyla kemiklerin ve kasların aksiyona geçmesi, taşıdığı anlam ölçüsünde, ceza hukukunu ilgilendirir²⁴⁰. Örneğin bebeğini emzirmeyerek ölüme terk eden annenin herhangi bir hareketinin bulunmadığını ileri sürmesi mümkün değildir. Zira taşıdığı anlam itibariyle annenin eylemsizliği (ihmali) ceza hukukunun konusunu oluşturur.

İnsana ait olmayan, doğal aksiyonlar ceza hukuku anlamında hareket niteliğinde değildir²⁴¹. Örneğin bir insan tarafından kışkırtılmamış veya saldırmak üzere komut verilmemiş sahipsiz bir köpeğin, bir kimseyi ısırmasında insana ait bir hareket söz konusu değildir. Buna karşın köpeğini gerekli özeni göstermeksizin sokağa salan kişinin hareketi, tehlikeli bir durum oluşturacak biçimde köpeğini başıboş bırakmaktır ve bu hareket ceza hukukunu ilgilendirir.

---

²³⁵ Koca/Üzülmez, 91.

²³⁶ Koca/Üzülmez, 91.

²³⁷ Koca/Üzülmez, 92.

²³⁸ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 203.

²³⁹ Heinrich, 114 vd.

²⁴⁰ Heinrich, 108.

²⁴¹ Heinrich, 111.

Ceza hukukunun harekete anlamı ve yöneldiği amaç ölçüsünde kıymet verdiği yukarıda ifade edilmişti. Paralel olarak refleks, tik, istemsiz titremeler gibi iradi nitelik taşımayan ve dolayısıyla ceza hukukunu ilgilendiren bir anlam taşımayan hareketlerin ceza hukuku çerçevesinde kıymeti yoktur²⁴². Örneğin nörolojik rahatsızlığı dolayısıyla elini ve kolunu kontrol etmekte zorlanan kimsenin kolunun titremesi sonucu kazayla yoldan geçen başka bir kimseye vurması halinde ceza hukukunu ilgilendiren bir hareket söz konusu değildir. Ancak böyle bir kimsenin, hassasiyet gerektiren cerrahi bir operasyon yürütmesi halinde durum basit bir nörolojik problemin ötesine geçecek ve hareket, kişinin yürütmesi mümkün olmayan bir cerrahi operasyona kalkışması olarak anlam kazanacaktır. Aynı düşünce, Anglo-Sakson hukukunda da geçerlidir ve yargı kararlarına da yansımıştır. Avustralya'da 1950 tarihinde verilen bir kararda uyurgezer olan *Mrs. Cogdon*, uyurgezer durumdayken kızını uyuduğu sırada baltayla öldürmekten ceza almamıştır²⁴³. Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen *People v. Decina* davasında fail, araç kullanırken geçirdiği epilepsi dolayısıyla gerçekleşen kazada, dört çocuğun ölümünden sorumlu tutulmuştur. Karara göre failin hareketi, epilepsi hastası olduğu halde sürücü koltuğuna geçmektir²⁴⁴.

Hareketleri, bütünüyle kendi iradesinden çıkmış ve bir başkasının kontrolüne geçmiş olan kimsenin hareketleri, bu kimseyi yönlendiren kişiye ait kabul edilmelidir²⁴⁵. Örneğin hipnoz altındaki bir kimsenin hareketleri, ona suç işleme telkininde bulunan kimseye aittir²⁴⁶. Meğerki hipnoz altındaki kimse, hipnoz altına bu suçu işlemek üzere sokulmasını sağlamamış olsun. Benzer şekilde A, B'nin kollarını kuvvet kullanarak yönlendirir ve B'nin, C'ye vurmasını sağlar. B, mutlak kuvvete (*vis absoluta*) maruz kalmıştır; hareket ise bu kuvvetin sahibi olan A'ya aittir²⁴⁷. İradesi sakata uğramış, örneğin tehdit altında bir suçu işlemeye zorlanmış, kimsenin ortaya koyduğu davranışlar

---

²⁴² Heinrich, 114 vd; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 242.

²⁴³ Finkelstein, C. (2002) . "*Involuntary Crimes, Voluntarily Committed*", Criminal Law Theory, Editör: Shute, S., Simester, A.P., New York: Oxford University Press, 143-169, s. 143.

²⁴⁴ 138 NE 2d 799 (1956): Finkelstein, s. 146.

²⁴⁵ Heinrich,116 vd.

²⁴⁶ Örnek için bkz. Dönmezer, Maddi Sebepiyet Alakası, 96; Koca/Üzülmez, 93.

²⁴⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 240.

ise kişinin kendisi tarafından meydana getirilmiş hareket niteliğinde olup bu tür hareketlerin kınanabilirliği konunun ayrı bir boyutudur²⁴⁸.

O halde hareket, ister icrai ister ihmali olsun, dış dünyaya yansıyan iradi insan davranışıdır²⁴⁹. İnsana ait her kıvılcıktanmanın ceza hukuku anlamında hareket sayılmaması, doktrinde hareketin sınırlama fonksiyonu olarak anılır²⁵⁰.

Suçun işlenebilmesi için (tek hareketli suçlar) tek bir hareketin işlenmesi yeterli olabileceği gibi birden fazla hareketin birlikte gerçekleştirilmesi (çok hareketli suçlar) gerekebilir²⁵¹. Kanun koyucu; suçun tamamlanmış sayılabilmesi için suç tipinin öngördüğü hareketlerden birinin seçilmesini (seçimlik hareketli suçlar)²⁵², suç tipinde belirtilen belirli hareketin işlenmesini (bağlı hareketli suçlar)²⁵³ veya herhangi bir hareketle neticenin gerçekleştirilmesini (serbest hareketli suçlar) öngörmüş olabilir²⁵⁴. Hareketin niteliğinin süreklilik arz edip arz etmemesi ise kesintisiz (mütemadi) suç-ani suç ayırımına vücut verir²⁵⁵. Belirtilmesi gerekir ki kesintisiz suçlar bakımından önemli olan hareketin kesintisizliğidir, neticenin süreklilik arz etmesi aranmaz²⁵⁶.

Suçun maddi unsuru bağlamında hareket, icra (yapma) şeklinde meydana gelebileceği gibi ihmali (yapmama, kendi haline bırakma²⁵⁷) şeklinde de vücut bulabilir²⁵⁸. Esasen ihmali, hareketin karşıtıdır²⁵⁹. Ancak kanun koyucu yapmayı

²⁴⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 241.

²⁴⁹ Hareket kavramını açıklamak üzere doktrinde çeşitli teoriler ortaya atılmakla birlikte bu tartışma, Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, bu teorileri değerlendirerek hareketin "*İnsan tarafından iradi olarak gerçekleştirilen icrai ya da ihmali davranışın dış dünyaya yansımasıdır.*" ifadesiyle tanımlanabileceği sonucuna varmıştır. Söz konusu teoriler ve değerlendirme için bkz. Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 218-222.

²⁵⁰ Koca/Üzülmez, 92.

²⁵¹ Hakeri, Genel Hükümler, 139; Koca/Üzülmez, 111; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 165-167; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 255 vd.

²⁵² Artuk/Gökçen/Yenidünya, 257; Koca/Üzülmez, 112 vd.

²⁵³ Koca/Üzülmez, 112.

²⁵⁴ Hakeri, Genel Hükümler, 139; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 167.

²⁵⁵ Koca/Üzülmez, 113; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 257, 268 vd.

²⁵⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 170 vd.

²⁵⁷ Nişanyan Sözlük, <http://nisanyansozluk.com> (08.02.2015).

²⁵⁸ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 218; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 237 vd., 259 vd; Odyakmaz, 37.

yasakladığı işlerin yapılmasını cezalandırmak istediği kadar ve belki de daha çok yapılmasını emrettiği işlerin yapılmamasını cezalandırma iradesi gösterir. Bu çerçevede ihmali suçlar bağlamında önemli olan neyin yapılmadığıdır. Kanun koyucunun emrini yerine getirmeyen failin bu süre zarfında ne yaptığının ceza hukuku bağlamında önemi kural olarak bulunmamaktadır²⁶⁰. Dolayısıyla ihmali hareketin cezalandırılmasını yapılması gereken yerine başka bir eylemin gerçekleştirilmesinde aramak yanlış olur²⁶¹.

İhmali suçlarda maddi tipiklik, ihmal sonucu doğacak neticeyi öngörebileceği gibi bizzat kanun koyucunun emrettiği hareketin yerine getirilmemesi de suçun tamamlanmış sayılabilmesi açısından yeterli olabilir. Birinci hal ihmal suretiyle icra suçlarına, ikinci hal ise sırf ihmal suçlarına vücut verir²⁶². İhmal suretiyle icra suçlarında cezalandırılan ihmalin kendisi değil, neticenin önlenmesine imkan varken²⁶³, neticenin önlenmemesi olup²⁶⁴ suçun tamamlanabilmesi için ihmal ile netice arasında nedensellik bağının bulunması gerekir²⁶⁵. Failin neticenin gerçekleşme tehlikesini kasten veya taksirle kendisinin doğurmuş olması halinde, davranışı gerçekleştiremeyecek durumda olması önemsizdir²⁶⁶.

Hareketin iştirak halinde işlenmesi durumunda, tüm şeriklerin hareketi her birine ait olacağından her bir hareketin doğuracağı netice de bağlılık ilkesi gereği bunlara ait olur²⁶⁷. Dolayısıyla, nedensellik bağı da bu çerçevede incelenir. Elbette ki şerik olarak cezai sorumlulukla karşılaşmak için nedensel değer taşıyan bir iştirak hareketi gerekir²⁶⁸.

---

²⁵⁹ Toroslu, 126.

²⁶⁰ Toroslu, 130 vd.

²⁶¹ Toroslu, 130.

²⁶² Toroslu, 132; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 228; Doktrinde icra suretiyle ihmal suçları kavramı yerine gerçek olmayan ihmali suçlar kavramı da kullanılmaktadır. Kullanım için bkz. Artuk/Gökçen/Yenidünya, 261; Öztürk/Erdem, 179.

²⁶³ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 228.

²⁶⁴ Toroslu, 132.

²⁶⁵ Toroslu, 148.

²⁶⁶ Öztürk/Erdem, 178.

²⁶⁷ Özgenç, İ. (1996). Suça İştirakin Hukuki Esası ve Faillik, İstanbul, s. 141.

²⁶⁸ Aydın, D. (2009). Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, s. 97 vd.

Hareketin doğru tespiti, meselenin nedensellik bağı boyutu da dahil olmak üzere, bir ceza hukuku incelemesinin ilk ve temel adımıdır²⁶⁹. Nedensellik bağı incelemesine ilişkin yol haritası bu adım çerçevesinde şekillenecektir. Örneğin A, düşmanlık beslediği B'ye metro istasyonunda rastlar ve yumruk atmak üzere saldırır. Kendini korumaya çalışan B, koşarak uzaklaşmak ister ancak ayağı takılarak tren raylarının üzerine düşer ve o sırada istasyona gelen trenin altında kalarak can verir. A'nın hareketini yalnızca basit bir yumruk atma girişiminden ibaret değildir. A, B'yi, can güvenliği için belirli kurallara uyulması gereken bir ortamda (koşmamak, raylardan belirli bir mesafe uzakta bulunmak vb.) vücut bütünlüğünü korumak ile bu kuralları ihlal ederek vücut bütünlüğünü riske atmak arasında seçim yapmak zorunda bırakmıştır. Ancak A, B'ye yumruk atmak için saldırdığında B korkuyla pencereden aşağı atarsa A'nın hareketi B'yi yumruğu kabullenmek ile intihar etmek arasında seçim yapmak durumunda bıraktığını kabul etmek mümkün değildir. Bu sonuca ulaşılırken A'nın hareketinin tespitinin ardından, çözülmesi gereken sorunlar belirlenmelidir. Örneğin yukarıda yer alan somut olaylarda çözüme kavuşturulması gereken sorun, B'nin kaçış hareketinin ve dolayısıyla neticenin ne derece sahibi olduğudur. Maddi anlamda nedensellik ilişkisinde bir sorun görünmediğinden olayın çözümünde isnadiyet incelemesi önem taşıyacaktır.

Hukuk, dünyayı fen bilimlerine ilişkin kuralların ifası olarak algılamaz. Örneğin bir annenin doğum yapmasında, hukuku ilgilendiren ceninin sağ ve tam doğarak kişilik kazanmasıdır. Doğum olayının biyolojik izahatı, taşıyıcı gebelikte annenin kim olduğu sorunu gibi hukuki bir uyuşmazlıkta somut durumun incelenmesi hariç olmak üzere önemsizdir. Bu paralelde ceza hukuku, insan kas ve iskelet sisteminin gerçekleştirdiği aksiyonların mekanik boyutunu değil, insan hareketinin taşıdığı anlamı esas alır. Failin hareketinin ne olduğu taşıdığı anlam itibarıyla tespit edilmelidir. Örneğin A'yı öldürmek isteyen ancak A'nın ölümüne şahit olmaya dayanamayacağını düşünen B tarafından sesini duyuramayacağı bir odaya kilitleyerek kaderine terk edilen A, susuzluğa ve açlığa dayanamayarak hayatını kaybeder. B'nin hareketi, mekanik olarak değerlendirildiğinde

---

²⁶⁹ Heinrich, 120.

kapının anahtarını çevirmek ve oradan uzaklaşmaktan ibarettir. Ancak taşıdığı anlam itibariyle B'nin hareketi, A'nın su ve yiyecek kaynaklarını kesmektir.

Failin özel bilgisi failin mekanik davranışının taşıdığı anlamı değiştirebilir. Zira failin özel bilgisi, hareketin yönelimine de etki eder. Örneğin A, tüm uğraşlarına rağmen terörist B'nin hastaneye saatli bomba koymasını engelleyemez. Ancak en azından B'nin de o patlamada ölmesini sağlamak amacıyla B'yi hastaneden uzaklaşmasına imkan vermeden yaralar. A'nın mekanik anlamda hareketi B'yi tedavi edilebilir biçimde yaralamaktan ibarettir. Ancak taşıdığı anlam itibariyle A'nın hareketi, B'nin bombanın patlayacağı saatte hastanede olmasını sağlamaktır.

İhmal suretiyle icra suçlarında hareketin tespiti nitelik arz etmektedir. İhmal hareketin öncesini oluşturan ve fakat neticeye etki etmeyen icrai hareketin, suçun bir alt unsuru olarak kabulü mümkün değildir²⁷⁰. Örneğin, küçük yaştaki çocuğunu evde yalnız bırakarak alışverişe giden anne A, çocuğunun kibritle oynaması sonucu çıkan yangında evini ve çocuğunu kaybetmiştir. A'nın hareketi, icrai bir hareket olan evden dışarı çıkma eylemi olarak anlaşılmalıdır. A'nın hareketi, gözetim yükümlülüğü altındaki çocuğunu tedbir almaksızın yalnız başına bırakmak, bakımından sorumlu olduğu çocuğunun başında olmamaktır²⁷¹. A'nın evden çıkmasının ise netice bakımından bir önemi yoktur zira ceza hukuku, ihmal hareketle işlenen suçlarda ihmal yerine gerçekleştirilen hareketle ilgilenmez. Gerçekten A, gözetim yükümlülüğünü evden çıkmak dışında başka bir şekilde de ihlal edebilirdi.

3.2.2. Netice ve Nedensellik Bağı

Her suç tipi, meşru veya gayrimeşru, ne amaçla ihdas edilmiş olursa olsun bir değeri korumaya yönelmiştir. Şu halde her suç, kanun hükmünün koruduğu değer ihlali neticesini doğuracağından kanunun ihlali neticesini de doğurur²⁷². Bu ihlalin suçun alt unsuru anlamında netice olarak kabul edilmesi, her suçun bir netice içerdiği ve her suç

---

²⁷⁰ Avcı, M./Yerdelen, E. (2015). "Karar İncelemesi – Garantörsel İhmal Suçta İhmal ve İcrai Davranış Ayrımı". GÜHFD, C. XIX, S. 1, 163-190, Ankara, s. 175.

²⁷¹ Örnek için bkz. Avcı/Yerdelen, s. 175.

²⁷² Hafizoğulları/Özen, 175.

bakımından nedensellik bağı incelemesinin gerekli olduğu sonucunu doğurur. Ancak kanaatimizce suçun unsuru anlamında netice hukuki bir normun ihlal edilmesi değildir. Kanunun hukuk normunun ihlalinin ötesinde maddi bir neticeyi öngören hükümleri ile kanun hükmünün ihlalini bir netice olarak açık veya örtülü bir biçimde işaret etmemesi göz önünde bulundurulduğunda suçun bir alt unsuru olarak netice, maddi anlamda neticedir²⁷³. Bu nedenle nedensellik incelemesi, ancak maddi anlamda netice söz konusu ise gerekli olacaktır.

Klasik suç teorisinin savunucuları, nedenselliği ve neticeyi hareketin içinde değerlendirdiklerinden, neticesiz suçların mevcut olmadığı, en fazla neticenin hareket ile aynı anda gerçekleşeceği yaklaşımını savunmaktadırlar²⁷⁴. Ancak çağdaş ceza hukukunda bu yaklaşım terk edilerek netice, suçun bağımsız bir unsuru olarak kabul edilmiştir²⁷⁵. Benimsediğimiz suç teorisi bakımından da netice, suçun bağımsız bir alt unsuru olarak görülmektedir. Bu itibarla kanaatimizce nedensellik bağı, ancak maddi anlamda neticenin suç tipinde arandığı suçlar bakımından araştırılmalıdır. Neticenin arandığı her suç tipi bakımından ise nedensellik bağı, suçun bir alt unsuru olarak varlık gösterir²⁷⁶. Zira her netice, kendisini meydana getirecek bir yeter sebebin varlığına ihtiyaç duyar²⁷⁷.

Şu halde suç fiili, hareketin varlığıyla tamamlanabileceği gibi kanun koyucu suçun işlenmiş sayılmasını bir neticenin gerçekleşmesine de bağlamış olabilir²⁷⁸. Kanunun öngördüğü bu neticenin gerçekleşmemesi halinde, suç tamamlanmamış olacağından ceza da gündeme gelmez. Ancak TCK'nın "Suça teşebbüs" başlıklı 35. maddesinin 1. fıkrası, "Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur." hükmüne yer vermiştir. Bu hüküm, cezai sorumluluğu genişletici mahiyette olup teşebbüs halinde kalan suçlar bakımından maddenin ilerleyen

---

²⁷³ Hafızoğulları/Özen, 176.

²⁷⁴ Koca/Üzülmez, 116.

²⁷⁵ Koca/Üzülmez, 116.

²⁷⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 212.

²⁷⁷ Hoşgör, 41.

²⁷⁸ Özbek, Nedensellik Bağı, s. 418.

fıkralarında belirtilen esaslar çerçevesinde failin ceza müeyyidesiyle karşılaşmasını öngörmektedir.

Maddi tipikliğin sadece hareket ile sağlandığı suçlar sırf hareket suçları; suçun tamamlanması için öngörülen neticenin gerçekleşmesi gereken suçlar ise neticeli suçlar olarak adlandırılır²⁷⁹. Bununla birlikte kanun koyucu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne karşı silahlı isyan suçu bakımından isyanın gerçekleşmesi halinde olduğu gibi (TCK m. 313), sırf hareket suçu niteliğinde bir suçun ağırlaştırılmış halini bir neticenin gerçekleşmesine de bağlayabilir²⁸⁰. Sırf hareket suçları bakımından herhangi bir neticenin gerçekleşmesi söz konusu olmadığından nedensellik bağından da bahsedilemez²⁸¹.

Öngörülen neticenin niteliğine, suçun maddi konusu üzerindeki etkisine göre doktrinde, zarar suçu - tehlike suçu ayrımı yapılmaktadır²⁸². Bir ceza normu ile kanun koyucunun korumak istediği hukuki değere zarar verilmesi cezalandırılıyorsa zarar suçu, söz konusu değer tehlikeye düşmesinin cezalandırılması halinde ise tehlike suçu öngörülmüş olacaktır²⁸³. Örneğin gözetimi altındaki köpeğini tehlike oluşturacak biçimde serbest bırakan kimsenin hareketi, TCK m. 177 uyarınca bir tehlike suçuna vücut verir. Ancak bu köpeğin bir kimseyi ısırması halinde suçun manevi unsuru çerçevesinde kasten veya taksirle yaralama suçu sübut bulur. Zarar suçları bakımından suç fiilinin hareket, netice ve nedensellik bağından oluştuğu açıktır. Tehlike suçları bakımından da ikili bir ayrıma gitmek gerekecektir²⁸⁴: Soyut tehlike suçları bakımından failin tehlikeyi doğurabilecek hareketi yapması suç fiili bakımından yeterlidir ve bu tip suçlar, sırf hareket suçu olarak nitelendirilmelidir²⁸⁵. Somut tehlike suçları bakımından ise yalnızca hareketin gerçekleştirilmesi yeterli değildir, somut bir tehlikelilik neticesinin de doğması

---

²⁷⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 273 vd.

²⁸⁰ Hafızoğulları/Özen, 174.

²⁸¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 275; Zafer, 207; Ömeroğlu, 1561; Akbulut, Tıp Ceza, 212 vd.

²⁸² Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 209.

²⁸³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 209 vd.

²⁸⁴ Özbek, Nedensellik Bağı, 461, 463; Hakeri, Genel Hükümler, 152.

²⁸⁵ Özbek, Nedensellik Bağı, 463.

gerekir²⁸⁶. Somut tehlike kavramının niteliği üzerinde doktrinde tartışma bulunmaktadır²⁸⁷. *Özbek*'in de katıldığı bir görüşe göre somut tehlike suçlarında tehlikenin meydana gelmesi, bir objektif cezalandırılabilme koşuludur²⁸⁸. Diğer bir görüşe göre ise somut tehlike, suçun bir alt unsuru olan netice niteliği taşır²⁸⁹. Doktrinde somut tehlikenin niteliği tartışmalı da olsa hareket ile somut tehlike neticesi arasında nedensellik bağının bulunması gerektiği üzerinde görüş birliği söz konusudur²⁹⁰.

Bazı hallerde kanun koyucu, tam suçun tanımını teşebbüs aşamasında kalmış bir suçu tarif etmek suretiyle gerçekleştirmiş ve hatta bazı suçlar bakımından hazırlık hareketlerinin dahi suç tamamlanmışçasına cezalandırılacağını hüküm altına almıştır²⁹¹. Bu tip suçlar, kalkışma suçları olarak adlandırılmaktadır²⁹². Kalkışma suçlarında kural olarak nedensellik bağının aranmayacağını belirtmek kanaatimizce yanlış olmayacaktır.

Neticesi sebebiyle ağırlanmış suç, suç teşkil eden bir fiil işlenirken ortaya çıkan neticenin kastedilenden daha ağır veya başka bir netice olmasıdır²⁹³. TCK m. 23 çerçevesinde failin, neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlardan sorumlu tutulabilmesi için gerçekleşmiş netice bakımından en azından taksirle hareket etmiş olması gerekir²⁹⁴. Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlar esasen suçun manevi unsuru bakımından önem taşır²⁹⁵. Çalışmanın konusunu ilgilendiren yönüyle ise neticesi sebebiyle ağırlanmış

---

²⁸⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 210.

²⁸⁷ Tartışmalar için bkz. *Özbek*, Nedensellik Bağı, 461 vd.

²⁸⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 211.

²⁸⁹ Önder, 61; *Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe*, 216 vd.

²⁹⁰ Akbulut, Tıp Ceza, 214.

²⁹¹ Demirbaş, 232.

²⁹² Artuk/Gökçen/Yenidünya, 274 vd; Hakeri, Genel Hükümler, 153.

²⁹³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 274; Akbulut, Tıp Ceza, 212.

²⁹⁴ Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçlarda nedensellik bağı, esasen nitelik arz etmez. Ancak neticesi sebebiyle ağırlanmış yaralama, sıklıkla birden çok etkenin bir araya gelmesiyle gerçekleştiğinden sorumluluğun sınırlanması gerekmektedir. Bu nedenle Almanya'da olduğu gibi Türkiye de, neticesi sebebiyle ağırlanmış suçtan sorumlu tutulabilmek için nedensellik bağının yanında manevi bağın da bulunması gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır. Bunun dışında neticeyi meydana getiren etkenlerin çokluğu, isnadiyet meselesini de gündeme getirecektir: Akbulut, Tıp Ceza, 252 vd.

²⁹⁵ Hakeri, Genel Hükümler, 153.

suçlar, neticeli suçlardır²⁹⁶. Bu nedenle neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlar bakımından nedensellik bağı, suçun bir unsuru olarak varlık gösterir²⁹⁷.

---

²⁹⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 252.

²⁹⁷ Akbulut, Tıp Ceza, 252.

BÖLÜM II

NEDENSELLİK BAĞININ VE OBJEKTİF İSNADİYETİN TESPİTİ

1. NEDENSELLİK BAĞINI AÇIKLAYAN TEORİLER

Ceza hukuku açısından nedensellik bağına açıklamak üzere birçok teori ortaya atılmış olmakla birlikte kanaatimizce bu teorilerden yalnızca şart teorisi, maddi anlamda nedensellik teorisidir²⁹⁸. Nedensellik bağına açıklama iddiasındaki diğer teoriler ise nedensellik bağına neticenin zorunlu unsuru olma, o hareket olmasaydı neticenin gerçekleşmeyecek olması gibi ölçütlerle²⁹⁹ şart teorisine atıf yaparak nedensellik bağına tespit etme ve nedensellik bağına doğasına uygun normatif bir ölçüt sunarak cezai sorumluluğu sınırlama çabasının birer ürünüdür.

Şart teorisi dışındaki nedensellik bağı teorileri, kanaatimizce nedensellik teorisi niteliği taşımamakla birlikte nedensellik bağına, isnadiyet ile birlikte bütüncül bir yöntemle incelediklerinden ve bu anlamda kanaatimizce doğal bir olgu olan nedensellik bağına³⁰⁰, hukuki bir kavram olarak kabul ettiklerinden nedensellik bağına açıklayan teoriler başlığı altında incelenecektir.

1.1. Şart Teorisi

19. yüzyılda önce *Glaser*³⁰¹ ardından *von Buri* tarafından ortaya atılan³⁰² şart teorisi, nedensel akıştaki bütün koşulların eşit önem taşıması esasına dayanır³⁰³. Başka

---

²⁹⁸ Zafer, 217.

²⁹⁹ Örneğin insani nedensellik bağı teorisinin savunucularından *Toroslu*, bir insan davranışının o neticenin nedeni sayılabilmesi için, diğer ölçütlerin yanında esasen şart teorisi içerisinde ortaya atılan formüllerden biri olan *conditio sine qua non* kuralını da kabul etmektedir: *Toroslu*, 145.

³⁰⁰ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 175.

³⁰¹ *Toroslu*, 140..

bir ifadeyle nedensel akış içerisinde yer alan koşulları herhangi bir önem ayırımına tabi tutmaz³⁰⁴. Neticeyi meydana getiren koşullar zinciri içerisindeki her halka eşit önem arz eder³⁰⁵. Başka bir ifadeyle nedensellik akışı içerisindeki her koşul, neticenin sebebidir³⁰⁶.

Şart teorisi çerçevesinde nedensellik bağının sınırlanması değil, doğa bilimlerini çerçevesinde tespit edilmesi esastır³⁰⁷. Bu nedenle şart teorisi, nedensellik bağının kesilmesini kabul etmez³⁰⁸. Ancak neticeyi başlı başına yeni bir nedensel akış gerçekleştirmiş olabilir³⁰⁹.

Ceza hukuku açısından nedensellik bağını açıklamak üzere birçok teori ortaya atılmış olmakla birlikte bu teorilerden yalnızca şart teorisi, maddi anlamda nedensellik teorisi³¹⁰. Nedensellik bağını açıklama iddiasındaki diğer teoriler ise nedensellik bağını neticenin zorunlu unsuru olma, o hareket olmasaydı neticenin gerçekleşmeyecek olması gibi ölçütlerle³¹¹ şart teorisine atıf yaparak nedensellik bağını tespit etme ve nedensellik bağının doğasına uygun normatif bir ölçüt sunarak cezai sorumluluğu sınırlama çabasının birer ürünüdür.

Şart teorisi, maddi anlamda nedensellik ilişkisinin tespiti bakımından yeterlidir³¹². Ancak bu teoriyi mutlak olarak benimsemek adil olmayan sonuçlar doğuracaktır³¹³. Netice, birden fazla koşulun birlikte var olmasıyla gerçekleşmiş olabilir. Şart teorisi çerçevesinde, neticeyi meydana getiren bütün etmenler aynı öneme sahip

---

³⁰² Ünver, 238; Önder, 85.

³⁰³ Koca/Üzülmez, 120 vd.; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 173.

³⁰⁴ Centel,/Zafer/Çakmut-Yenerer, s. 263.

³⁰⁵ Özbek, Nedensellik Bağı, 424 vd.

³⁰⁶ Eren, 22; Erem, Nedensellik Bağı, 4.

³⁰⁷ Akbulut, Tıp Ceza, 222.

³⁰⁸ Önder, 88; Yargıtay, nedensellik bağının kesilmesi kavramını benimsemektedir: Ünver, 249.

³⁰⁹ Ünver, 248 vd.

³¹⁰ Zafer, 217.

³¹¹ Örneğin insani nedensellik bağı teorisinin savunucularından *Toroslu*, bir insan davranışının o neticenin nedeni sayılabilmesi için, diğer ölçütlerin yanında *conditio sine qua non* kuralını da kabul etmektedir: *Toroslu*, 145.

³¹² Özbek, Nedensellik Bağı, 439.

³¹³ Özbek, Nedensellik Bağı, 425; Heinrich, 130 vd; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 278; Erem, Nedensellik Bağı, 5.

olduğundan bunların neticeyi birlikte veya tek başına meydana getirmiş olmalarını tartışmaya gerek bulunmamaktadır. Örneğin A, B'yi öldürme kastıyla hareket etmiş ancak B'yi ölümcül olmayan biçimde yaralamaktan öte bir başarı gösterememiştir. Fakat B, C'nin ona vermiş olduğu fakat öldürücü olmayan dozdaki zehrin etkisiyle zayıf düştüğünden bu hafif yaralamaya dayanamayarak ölmüştür. Şart teorisi çerçevesinde A'nın yaralaması ve C'nin verdiği zehir, eşit öneme sahiptir; nedensellik bağı her iki hareket bakımından kurulmuştur³¹⁴.

Bir koşulun, diğer koşulun gerekçesini oluşturduğu suçlarda da nedensellik bağı kurulmuştur, ikinci koşul yeni bir nedensel akışın parçası değildir. Örneğin kaçış suçları bakımından mağdurun kaçınmaya çalıştığı suç, gerçekleşen neticenin olmazsa olmaz koşuludur. Dolayısıyla şart teorisinin benimsenmesi halinde, kaçış suçlarında, kaçış ve neticesinin öngörülmesinin veya öngörülebilir olmasının bir önemi bulunmaksızın, hareket ile netice arasında nedensellik bağının tamamlanmış olduğu da kabul edilecektir³¹⁵. Ne kadar fevri olursa olsun bütün kaçış suçlarında netice, şart teorisi çerçevesinde sorumluluğa kapı açacaktır. Esasen, şart teorisinin bu yönü yalnızca kaçış suçları ile sınırlı da değildir. Şart teorisinin ceza sorumluluğu aşırı genişletmesi dolayısıyla karşılaşılan adil olmayan sonuçlar, özellikle objektif sorumluluk hallerinde daha da belirgin bir hal kazanacaktır.

Özen, objektif sorumluluk kavramını "*objektif sorumluluk, kısaca, kişinin icrai veya ihmali iradi hareketinin sonucu olan neticeden herhangi bir psişik bağı varlığı aranmaksızın, salt maddi nedensellik bağı dolayısıyla sorumlu tutulması anlamına gelmektedir*³¹⁶." ifadeleriyle tanımlamaktadır. Objektif sorumlulukta reddedilen yalnızca manevi unsurdur. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da vermiş olduğu bir kararda, objektif sorumluluk halinde isnadiyete ilişkin kriterler çerçevesinde inceleme yapmıştır³¹⁷.

Objektif sorumluluk halinde, nedensellik bağı incelemesine ilişkin olarak yalnızca şart teorisi benimsenmiş ise faili doğuran anne, cinayet silahını icat eden mucit,

---

³¹⁴ Özbek, Nedensellik Bağı, 435.

³¹⁵ Önder, 90.

³¹⁶ Özen. Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, s. 18.

³¹⁷ Karar için bkz. Bölüm, II.1.5.

ilk insan³¹⁸ ve hatta mağdurun kendisi olmasaydı netice gerçekleşmeyeceğinden bu kimselerin neticeden sorumlu tutulmaları söz konusu olur³¹⁹. Örneğin A'nın, B'yi öldürmek amacıyla bıçaklaması ve B'nin kaldırıldığı hastanede çıkan yangında hayatını kaybetmesi halinde A'nın, öldürme kastıyla hareket etmesi ve A'nın hareketinin hukuka aykırı olması dolayısıyla B'nin ölümünden sorumlu tutulması gerekir³²⁰. Doktrinde şart teorisinin, objektif sorumluluğun söz konusu olmadığı hallerde cezai sorumluluğu adil olmayan biçimde genişletmeyeceği de savunulmaktadır.

Esasen uygun sebebe dayanan teorileri savunan *Zafer*, 5237 sayılı Kanun ile objektif sorumluluk ortadan kaldırıldığından manevi unsur ile yumuşatılmış bir şart teorisi uygulama alanı bulacağını, dolayısıyla uygun sebebe dayanan teorilere, tamamlanmış suçlar bakımından gerek kalmadığı görüşündedir³²¹.

Erem'e göre ise suçun manevi unsuru, şart teorisini yeterince sınırlayamamaktadır³²². Örneğin A, B'nin ölmesini amaçlayarak B'yi safariye gitmeye ikna eder. B, gittiği safaride aslanların saldırısına uğrayarak hayatını kaybeder. A'nın hareketi ile netice arasında şart teorisi çerçevesinde nedensellik bağı kurulmuştur ve suçun manevi unsuru kast şeklinde gerçekleşmiştir. Şart teorisi ve manevi unsurdan ibaret değerlendirme sonucunda A neticeden sorumlu tutulacaktır ancak bu sonuç adalet hissini tatmin etmemektedir. Benzer şekilde A, B'yi öldürme kastıyla zayıf bir biçimde yaralar fakat B, pansuman yaptırmak için gittiği hastanede çıkan yangında hayatını kaybeder. Manevi unsur, A'nın cezai sorumluluğunu sınırlamak için yeterli değildir³²³. Ayrıca, objektif sorumluluğun söz konusu olduğu hallerde benimsenirse, cezai sorumluluk bakımından manevi unsur gündeme gelmeyeceğinden aynı olayda tazminat sorumluluğu ile cezai sorumluluk farklı biçimde neticelenecektir³²⁴. Şart teorisinin, cezai

---

³¹⁸ Önder, 86.

³¹⁹ Toroslu, 142; Zafer, 211; Dönmezer, S./Erman, S. (1987). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Genel Kısım, C. I, İstanbul: Beta Yayıncılık, s. 482.

³²⁰ Örnek olay için bkz. Toroslu, 142.

³²¹ Zafer, 218.

³²² Erem, *Nedensellik Bağı*, 6; Benzer görüşte: Toroslu, 142; Alacakaptan, 84 vd.

³²³ Yalçın-Sancar, T./Köprülü, T. (2014). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*, Ankara: Savaş Yayınevi, s. 154.

³²⁴ Erem, F. (1984). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. I-II, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 299.

sorumluluğu adil olmayan seviyede genişleten yaklaşımına kapı aralayan yönü, isnadiyeti reddetmesinden kaynaklanmaktadır³²⁵.

Şart teorisi içerisinde nedensellik bağının tespitine ilişkin olmazsa olmaz koşul formülü ve kanuni şart formülü ortaya atılmıştır³²⁶.

1.1.1. Olmazsa Olmaz Koşul Formülü

Şart teorisinin tespitinde olmazsa olmaz koşul formülünü savunan yazarlar, hareketin, neticenin olmazsa olmazı olduğu hallerde ceza hukuku anlamında nedensellik bağının tamamlandığını ifade ederler³²⁷. Bu çerçevede eğer hareket olmasaydı netice gerçekleşmeyecektiye, yani hareket netice bakımından olmazsa olmaz koşul (*conditio sine qua non*) niteliğinde ise nedensellik bağı söz konusudur³²⁸. Diğer taraftan, hareket yapılmasa dahi netice gerçekleşecekse nedensellik bağından söz etmek mümkün değildir³²⁹.

Nedenselliğin tespitinde, koşulun nedensel akıştan çıkartılması ve neticenin bu halde de gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin değerlendirilmesi yönteminin benimsenmesi ve bu surette o koşulun, netice bakımından olmazsa olmaz nitelik taşımadığına karar verilmesi doktrinde eleştirilmektedir. *Özbek*, neticeyi meydana getiren her koşulun eşit derecede önemli kabul edilmesinin sağladığı kolaylığı kabul etmesinin yanında şart teorisinin öngördüğü, koşulu nedensel akıştan çıkartarak neticenin yine de gerçekleşip gerçekleşmeyeceği üzerinde bir tahmin yürütülmesi formülünü eleştirmektedir³³⁰. Yazara göre, *conditio sine qua non* formülü, nedensellik ilişkisini ispatlamaz, yalnızca varsayar³³¹. Örneğin A, B'nin başına vurmuş ve B hayatını kaybetmiştir. Yazara göre bu

³²⁵ Heinrich, 147; Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 100.

³²⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 222.

³²⁷ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 236; Özbek, Nedensellik Bağı, 425; Heinrich, 127.

³²⁸ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 236 vd; Koca/Üzülmez, 121; Özbek, Nedensellik Bağı, 425; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 277; Eren, 23; Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 97; Akbulut, Tıp Ceza, 223.

³²⁹ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 237; Heinrich, 127; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 227.

³³⁰ Özbek, Nedensellik Bağı, 426.

³³¹ Özbek, Nedensellik Bağı, 426; Alman Federal Yüksek Mahkemesi de aynı görüştedir: Heinrich, 127.

durumda şart teorisi, A'nın hareketi olmasa B'nin ölmeyeceği ile yetinir, B'nin beyinde kan toplanmasıyla mı yoksa geçirdiği şiddetli sarsıntı dolayısıyla mı öldüğünü incelemez³³².

Conditio sine qua non formülü, çeşitli meselelere cevap vermekte yetersiz kalmaktadır³³³. Bu meselelerin başında alternatif nedensellik halleri gelmektedir³³⁴. Yine bu formül, kurul halinde alınan kararlar bakımından nedensellik bağına tespit etmekte yetersiz kalmaktadır³³⁵. *Conditio sine qua non* formülünün zayıflığı; bu formülün, nedensellik bağına ispatlamak yerine varsaymasından kaynaklanmaktadır³³⁶.

1.1.2. Kanuni Şart Formülü

Şart teorisinin *conditio sine qua non* formülüyle uygulanmasından kaynaklanan bu zayıflıkların gidermek amacıyla doktrinde kanuni şart formülü geliştirilmiştir³³⁷. Bu formül, şart teorisinin esasları içerisinde nedenselliğin tespitine yönelik olmakla beraber doktrinde kanuni şart formülünün şart teorisi dışında başka bir nedensellik bağı teorisi olduğu da savunulmaktadır³³⁸. Kanuni şart formülü, teorinin şartlarının eşitliği yönündeki esasını değiştirmez, neticenin meydana gelmesinde etkili olan bütün hareketler, yine aynı önemde nedenseldir³³⁹. Bu formülün temelleri, hareket ve neticenin alışlageldik biçimde doğa kanunlarıyla izah edilebilmesi düşüncesine dayanır³⁴⁰. Şart teorisi esas alındığı için nedensellik bağı, hukuki ve normatif bir kavram olarak değil tabii bir kavram olarak değerlendirilir ve nedensel olan her koşulun eşit önemde olduğu yaklaşımı değişmez³⁴¹.

³³² Özbek, Nedensellik Bağı, 428.

³³³ Koca/Üzülmez, 122.

³³⁴ Bkz. Bölüm, III, 1.1.

³³⁵ Bkz. Bölüm, III, 1.5.

³³⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 223.

³³⁷ Ünver, 244.

³³⁸ Akbulut, Tıp Ceza, 226.

³³⁹ Ünver, 244; Özbek, Nedensellik Bağı, 428; Heinrich, 134.

³⁴⁰ Heinrich, 134.

³⁴¹ Akbulut, Tıp Ceza, 227.

Kanuni şart formülü, neticenin neden gerçekleştiğinin yanında nasıl gerçekleştiğinin incelenmesini de öngörmesi dolayısıyla *conditio sine qua non* formülünün barındırdığı bir takım zayıflıkları bertaraf etmektedir.

Kanuni şart formülü çerçevesinde nedensellik bağı, hareketin neticenin gerçekleşmesinde etki edip etmediğinin bilimsel ilkelerle tespit edilmesi halinde kurulmuş kabul edilir³⁴². Dolayısıyla; kanuni şart formülü, pek çok durumda bilirkişi incelemesinden yararlanılmasını da gerekli kılar³⁴³.

Kanuni şart formülü doktrinde, hareketle netice arasında bir doğa kanunu ilişkisinin varlığının her zaman tam olarak araştırılamaması ve bazı durumlarda tesadüfi sonuçların doğa kanunu olarak görülebileceği ve bu çerçevede neyin etki doğurup neyin doğurmadığının anlaşılmasının her zaman mümkün olmayacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir³⁴⁴. Ancak kanaatimizce bu eleştiriler, insanlığın elinde, ulaşılan en ileri bilim ve teknolojiden daha güvenilir ve objektif bir araç olmadığı gerçeğini değiştirmemektedir.

1.2. Etkin Sebebe Dayanan Teoriler

1.2.1. Etkin Sebep Teorisi

Doktrinde bir görüşe göre neticeyi meydana getiren zincirin halkaları, sebep (cause) ve vesile (occasion) olarak ikiye ayrılmalıdır³⁴⁵. Sebep, cezai sorumluluk doğurur; vesile ise cezai sorumluluğa uzaktır³⁴⁶.

Sebep ve vesile ayrımı, neticenin meydana gelmesindeki diğer etmenleri ihmal ederek doğrudan doğruya temel sebebi bulmayı amaçlar³⁴⁷. Bir bitki, yetişmek için

---

³⁴² Heinrich, 135.

³⁴³ Akbulut, Tıp Ceza, 227 vd.

³⁴⁴ Heinrich, 135.

³⁴⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 280; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 174; Dönmezer, S. (2003). Genel Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, s. 140; Demirci, 76, 187. dn.; Erdin, 80.

³⁴⁶ Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 108; Demirci, 76, 187. dn.

³⁴⁷ Eren, 42.

uygun nem ve toprak gibi etmenlere ihtiyaç duyar ama o bitkinin yetişmesinin asıl sebebi tohumunun ekilmiş olmasıdır³⁴⁸. Benzer şekilde; kişiyi öldüren, ölümcül yaradan başka bir koşul değildir³⁴⁹.

Bu teori, doktrinde eleştirilmektedir. Her şeyden önce neticenin meydana gelmesinde önemli katkıları olan vesilelerin tamamen ihlal edilmesi, cezai sorumluluğu adalete aykırı biçimde daraltmaktadır³⁵⁰. Örneğin A'nın, köpek ısırığıyla yaralanmasında etkin sebep köpeğin saldırısıdır. Köpeğin sahibi B'nin köpek kulübesinin kapısını açık unutması ise vesiledir. B'nin ihmali görmezden gelmek adaletin gerekleriyle örtüşmeyecektir.

Etkin sebep teorisi, iddia ettiği sebep-vesile ayırımına ilişkin somut ölçütler sunmaması yönüyle de eleştirilmektedir³⁵¹. Bu eleştiri, alternatif nedensellik hallerinde alternatif olarak nedensel olmanın niteliği gereği, birbirlerine alternatif olarak nedensel olan koşullar arasında sebep niteliğine haiz olmak konusunda bir yarış bulunmadığından teoriyi zayıflatmayacaktır ancak teori kümülatif nedensellikte çözüm sunamamaktadır. Zira Bu teori çerçevesinde kümülatif olarak nedensel olan koşullardan yalnızca sebep niteliğindeki hareketin faili cezalandırılabilir ancak teori çerçevesinde sebep-vesile ayırımının hangi ölçütle yapılacağı belirsizliğini korumaktadır³⁵².

1.2.2. En Etkin Sebep Teorisi

Etkin sebep teorisinin öngördüğü sebep-vesile ayırımını, neticeyi ortaya çıkartan etmenlerden, neticenin meydana gelmesinde en etkin olanının sebep, geri kalanlarının ise vesile olduğu ve yalnızca bu sebebin cezalandırılması yönündeki en etkin sebep teorisi olarak adlandırılmaktadır.³⁵³ *Birkmeyer* tarafından geliştirilen³⁵⁴ bu teori çerçevesinde bir

³⁴⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 280; Eren, Genel Hükümler, 307; Dönmezer/Erman, 483 vd.

³⁴⁹ Stuckenberg, 483.

³⁵⁰ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 281; Dönmezer, Ceza Hukuku Dersleri, 141; Dönmezer/Erman, 485.

³⁵¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 281; Eren,43; Dönmezer/Erman, 486; Erdin, 81.

³⁵² Stuckenberg, 483.

³⁵³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 281; Eren, 43.

hareket ancak neticenin meydana gelmesinde en etkin olan koşul niteliği taşırsa cezalandırılabilir. Örneğin A, B'yi yaralamak üzere ateş etmiş ancak B, A ateş etmeden önce kendini pencereden atarak kaçmaya çalışmış ve yüksekten düşme sonucu yaralanmıştır. B'nin yaralanmasındaki en etkin sebep, pencereden atlamış olmasıdır. Dolayısıyla en etkin sebep teorisi çerçevesinde kaçış suçlarında meydana gelen neticeden, fail sorumlu tutulamayacaktır. Bu teori doktrinde eleştirilmektedir. Teori, etkin sebep teorisine getirilen eleştiriler çerçevesinde etkin sebep teorisinin öngördüğü sebep-vesile ayrımını somutlaştırmak adına "en etkin" olma ölçütü getirmişse de en etkin olanın nasıl belirleneceği izah etmemiş olması yönüyle eksiktir³⁵⁵.

Diğer bir taraftan en etkin sebep olma ölçütü her zaman adil sonuçlara ulaşmayı sağlamadığı yönüyle eleştirilmektedir³⁵⁶. Örneğin A, ölümcül bir hastalığa yakalanır. B ise A'nın hastalığının seyrini hızlandıracak bir kimyasal enjekte eder. En etkin sebep teorisi çerçevesinde B'nin hareketi yalnızca bir vesileden ibarettir ve cezalandırılmaz³⁵⁷.

En etkin sebep teorisi, hareket ile netice arasında bir bağdan söz edilebilmesi için, "sebeb" niteliği taşımanın ölçütünü neticenin meydana gelmesindeki en etkin rolü üstlenmek olarak belirlediğinden alternatif nedensellik halinde neticeyi birlikte meydana getiren olgular, aynı derecede etkin olmaları şartıyla neticeye nedensellik bağı ile bağlıdırlar. Alternatif nedenselliğin niteliği değerlendirildiğinde, alternatif olarak nedensel olan koşulların, başka bir koşul tarafından geçilmeleri söz konusu olmadığından en etkin sebep teşkil edeceklerini ifade etmek yanlış olmaz. Kümülatif nedensellik halinde ise kümülatif olarak nedensel olan hareketlerden, yalnızca neticenin meydana gelmesinde en etkin rolü üstlendiği tespit edilen; cezai sorumluluğa yol açar. Teorinin savunucularına göre nedensel akıştaki en etkin koşulun tespiti sorunu, hakime tanınacak geniş takdir yetkisi çerçevesinde çözüme kavuşturulmalıdır³⁵⁸.

---

³⁵⁴ Erdin , 85.

³⁵⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 281; Eren, 44.

³⁵⁶ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 281.

³⁵⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 281 vd.

³⁵⁸ Eren, 45.

1.3. Uygun Sebebe Dayanan Teoriler

1.3.1. Uygun Sebep Teorisi

Alman Doktrini'nde ortaya atılan uygun sebep teorisi, ceza hukukundan çok özel hukukta taraftar toplamıştır³⁵⁹. Doktrinde kuralcı teori olarak da adlandırılan³⁶⁰ ve Yargıtay'ın kimi kararlarında da benimsenen³⁶¹ uygun sebep teorisi³⁶², nedenselliği ve isnadiyeti nedensellik bağının birer alt başlığı olarak ele alır³⁶³. Teori bu iki alt başlığa sahip olması dolayısıyla sorumluluk bakımından kurucu ve sınırlayıcıdır³⁶⁴. Nedensellik bağı ise doğal bir olgudan ibaret değil, hukuki bir fenomen olarak ele alınır³⁶⁵.

İçeriği itibariyle uygun sebep teorisi, hareketin neticenin gerçekleşmesi bakımından olmazsa olmaz nitelik taşımamasının yanında³⁶⁶, günlük hayat tecrübelerini objektif bir biçimde inceleyerek elde edilecek veriler çerçevesinde uygunluk ve elverişlilik esasına dayanan bir yaklaşım öngörür³⁶⁷. 19. yüzyılın sonunda *von Kries* tarafından ortaya atılan³⁶⁸ bu teoriye göre hareket ve netice arasındaki nedensellik bağı, ancak hareketin netice bakımından elverişli ve uyumlu olması halinde; başka bir ifadeyle netice hayatın olağan akışına uygun olarak hareketin bir sonucu olduğu ölçüde söz konusu olabilir³⁶⁹. Diğer bir taraftan, gündelik hayat tecrübeleri çerçevesinde elverişli

³⁵⁹ Ünver, 249 vd.

³⁶⁰ Zafer, 213; Centel/Zafer/Çakmut-Yenerer, 267.

³⁶¹ Adam, H. İ. (2011). Taksirle Öldürme Suçu (TCK m. 85), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 41.

³⁶² *Erem*, teoriye uygun sebep adının verilmesini eleştirmektedir. Yazara göre, bu teori çerçevesinde neticeyi gerçekleştirmeye elverişli olmayana sebep denemez, bu nedenle teoriye uygun şart teorisi demek daha doğrudur: *Erem, Nedensellik Bağı*, 10.

³⁶³ Eren, 57 vd.

³⁶⁴ Abik, Y. (2010). "*Normun Koruma Amacı Teorisi*". AÜHFD, C. LIX, S.3, 345-448, s. 363.

³⁶⁵ Koca/Üzülmez, 124; *Akbulut, B.* karşı görüştedir, yazara göre uygun sebep teorisinde, şart teorisinde olduğu gibi, tabii nedensellik anlayışından hareket edilir ancak nedensel olan her şart sebep kabul edilmez: *Akbulut, Tıp Ceza*, 233.

³⁶⁶ Toroslu, 142 vd.; Ömeroğlu, 1566; Ünver, 250.

³⁶⁷ Koca/Üzülmez, 124; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 283; *Erem, Nedensellik Bağı*, 7; Dönmezer/Erman, 490; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 174.

³⁶⁸ Toroslu, 142.

³⁶⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 283; Heinrich, 132; Zafer, 213 vd.; Ömeroğlu, 1566 vd.

olmayan herhangi bir hareketin uygun sebep teorisi çerçevesinde nedensel olarak kabul edilmediğini belirtmek gerekecektir³⁷⁰. Başka bir ifadeyle hareketin istisnai ve anormal neticelerinden biri gerçekleşmişse bu halde suç, nedensellik bağı yönüyle, tamamlanmış kabul edilemez³⁷¹. Zira hareket, ancak netice bakımından elverişli olması halinde nedenseldir³⁷². Örneğin A, B'yi öldürme kastıyla bıçaklamış; B, kaldırıldığı hastanede çıkan yangında hayatını kaybetmiştir. Hastanelerin yanması hayatın olağan akışında sık rastlanan bir durum değildir ve dolayısıyla bir kimseyi bıçaklamak, onun yanarak ölmesi şeklinde gelişen nedensel akış bakımından uygun ve elverişli değildir³⁷³. Benzer şekilde A, B'yi öldürme kastıyla ve fakat hafif bir biçimde yaralamıştır. B, hemofili hastası olduğundan kan kaybederek ölmüştür. Uygun sebep teorisi çerçevesinde A'nın cezai sorumluluğu söz konusu değildir³⁷⁴.

Uygun sebep teorisi, uygunluk ve elverişliliği hayatın olağan akışı çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu değerlendirmenin yöntemi ise istatistiğe dayalı bir varsayımdır³⁷⁵. Teorinin savunucularına göre, bu teori hayatın olağan akışının tespitine dair hakime takdir hakkı tanımakta ve bu şekilde somut olayın niteliklerine uygun sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır³⁷⁶. Başka bir ifadeyle doğanın dayattığı bir nedensellik anlayışı yerine şuurulu bir bakışla nedenselliğin hakim tarafından takdir edilmesi söz konusudur³⁷⁷.

Değerlendirmenin failin gözünden mi yoksa objektif bir üçüncü kişinin bakış açısıyla mı yapılacağı doktrinde tartışmalıdır³⁷⁸. Teorinin savunucularının baskın görüşüne göre hareketin, neticenin meydana gelmesi için uygun olup olmadığını tespit etme vazifesinin objektif niteliklere sahip, makul düşünebilen bir kimseye verilmesi

---

³⁷⁰ Koca/Üzülmez, 124; Ünver 250.

³⁷¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 283.

³⁷² Özbek, Nedensellik Bağı, 436; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 283; Centel/Zafer/Çakmut-Yenerer, 270.

³⁷³ Örnek için bkz. Artuk/Gökçen/Yenidünya, 284.

³⁷⁴ Örnek olay için bkz. Ömeroğlu, 1567.

³⁷⁵ Zafer, 214; Erem, Nedensellik Bağı, 7 vd.; Erem, Genel Hükümler, 300.

³⁷⁶ Dönmezer, Maddi Sebebiyet Alakası, 111.

³⁷⁷ Erem, Nedensellik Bağı, 8, 9.

³⁷⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 174; Zafer, 214; Demirbaş, 240; Alacakaptan, 86; Ünver 250; Akbulut, Tıp Ceza, 233.

gerekmektedir³⁷⁹. Objektif nitelikteki kimsenin gözünden yapılacak incelemede, hareketin elverişli olup olmadığının önceden tahmin edilerek (ex-ante) mi yoksa suç tamamlandıktan sonraki bilgi ile ele alınarak (ex-post) mı tespit edileceği doktrinde tartışmalıdır³⁸⁰. Doktrinde hakim görüş, insanlığın suç işlendikten sonra elde ettiği bilgilerin de incelemeye dahil edilmesi yönündedir³⁸¹.

Uygun sebep teorisi, uygunluğun tespitinin hangi ölçütle ve kim tarafından yapılacağına belirsiz olması dolayısıyla eleştirilmektedir³⁸². Sorunun çözülmesinde hareketin uygunluğu hakkında failin suçu işlerkenki bilgisi ve öngörüsü esas alınır ise (sübjektif tahmin³⁸³) bu durumda incelenen nedensellik bağı değil, suçun manevi unsuru olacaktır³⁸⁴. Zira nedensellik bağı, failin neyi öngördüğüyle veya neyin failin öngörü alanında bulunduğuyla ilgilenmez³⁸⁵. Bu husus kastın ve taksirin belirlenmesi bakımından suçun manevi unsurunu ilgilendirir³⁸⁶. Yargıtay Ceza Genel Kurulu ise vermiş olduğu bir kararda nedensellik bağını taksirin unsuru olarak saymıştır³⁸⁷:

"Sanıklardan Mustafa Necati yönünden nedensellik bağı bulunmadığına ilişkin itiraz nedenine gelince; Sanığa yüklenen suç taksirli bir cürümdür. Türk Ceza Yasasında "taksir" kavramı açıklanmamış olmakla birlikte, kusurluluk hallerinin "tedbirsizlik", "dikkatsizlik", "meslek ve sanatta acemilik" ve "nizam, emir ve kurallara uymamak" gibi haller olarak sayıldıkları görülmektedir. Esasen taksir kavramının hukuki esası öteden beri tartışılmış olup, çeşitli şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Gerek yerleşmiş yargısal kararlarda (CGK.nun 13.12.1993 gün ve 221-317 sayılı; 21.10.1997 gün ve 99-202 sayılı kararları) gerekse, öğretilerde en çok benimsenen görüş "öngörebilme" teorisi dir.

Buna göre taksirin unsurları şunlardır;

---

³⁷⁹ Özbek, Nedensellik Bağı, 437; Erem, Nedensellik Bağı, 8; Demirbaş, 240.

³⁸⁰ Erdin, 110-114.

³⁸¹ Erdin, 113.

³⁸² Özbek, Nedensellik Bağı, 437; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 284.

³⁸³ Erdin, 109.

³⁸⁴ Erem, Nedensellik Bağı, 9; Dönmezer/Erman, 494; Erdin, 110.

³⁸⁵ Dönmezer, Ceza Hukuku Dersleri, 141 vd.; Yalçın-Sancar/Köprülü, s. 155.

³⁸⁶ Özbek, Nedensellik Bağı, 439.

³⁸⁷ Kanaatimizce nedensellik bağı, neticeli taksirli suçun bir alt unsurudur.

- a) Eylemin taksirle işlenebilen bir suç olması,
- b) Hareketin iradiliği,
- c) Neticenin iradi olmaması,
- d) Hareketle netice arasında nedensellik bağının bulunması,
- e) Neticenin öngörülebilmesidir. Bu unsurlara göre, eylemin taksirle işlenebileceğinin yasada belirtilmesi gerekir.

Çünkü, TCY.nın 45. maddesi gereğince cürümlerin kasten işlemesi kural olarak kabul edildiğinden suçun taksirle işlenebileceği haller yasada gösterilmelidir. Bu taksirli hareket iradi olmalı, netice öngörülebilmeli ancak istenmemelidir. Hareket ile netice arasında uygun nedensellik bağı bulunmalıdır. Failin taksirli hareketine üçüncü bir kişinin kusurlu hareketinin eklenmesi halinde ise, her bir taksirli hareketin illi bir değer taşıması durumunda faillerden her biri neticeden sorumlu tutulacaktır. Mağdurun kusurlu hareketinin eklenmesi halinde ise fail, kendi kusuru oranında neticeden sorumlu olacaktır.

Yasa koyucu, taksirli suçların neler olduğunu belirleyip cezalandırırken toplumda O anda yaygın olan ortak deneyime dayanarak belirli meslek grubunda çalışanları daha dikkatli olmaya zorlamıştır. Kendi eyleminin olası ve öngörülebilen neticelerini hesaplamakta iradi olarak özen göstermeyen kişi taksirli sayılarak sorumlu tutulacaktır. Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; Olay tarihinde ve öncesinde, akaryakıt istasyonunun bodrum katında, tuvaletlerde ve işçi soyunma yerinde normalden farklı akaryakıt kokusu hissedilerek sanık Mustafa Necati'ye de bildirildiği, hatta bu nedenle tuvaletlerin kullanıma kapatıldığı sabittir.

Öte yandan, olayın teknik yönü gözetildiğinde yukarıda ikinci itiraz nedeni ele alınırken açıklanan bilirkişi raporlarında, birbirleriyle tutarlı şekilde bildirildiği üzere istasyonda gerek kurulurken gerekse işletmeye açıldıktan sonra teknik yönden birçok eksiklik bulunduğu gibi, iş güvenliği mevzuatı yönünden de yeterli önlem alınmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki son bilirkişi kurulu Yerel Mahkemenin verdiği yetki doğrultusunda ilgili belediyenin belgeleri üzerinde inceleme yapmak suretiyle istasyona ait projenin ve ruhsatın bulunmadığı hususunu tespit ederek raporunda bildirmiştir.

Olayın meydana geldiği akaryakıt istasyonu "Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük" kapsamında olup, bu tüzükte yer alan hükümlerin gereği yerine getirilmeden istasyonun projesiz ve ruhsatsız olarak işletmesinin yapılmasından sorumlu olan sanığın, emir ve nizamlara aykırı davrandığı, bu taksirli hareketi ile olayın meydana gelmesinde sorumlu olduğu, eylemi ile sonuç arasında uygun nedensellik bağı bulunduğu açıktır³⁸⁸."

Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen bir başka kararda *"İşin müteahidi olan sanık O. G.'ın, direk dikme işi ile taşeron A. D.'ı görevlendirdiği, işin yapılabilmesi için patlayıcı madde kullanılarak İNFİLAK gerçekleştirilmesi gerektiğini bildiğinden, Valiliğe başvurarak izin verilmesini istediği, nitekim kendisine 20.8.1990 tarihinde patlayıcı madde satın alma ve kullanma izninin verildiği, buna rağmen, taşaron A. D.'a para ve araç vererek, onun Kayseri'den suçta kullanılan patlayıcı maddeleri almasına müsaade ettiği, bu patlayıcı maddelerin sanık O. G.'ın bilgisi, izni, talimatı doğrultusunda ve verdiği para ile alınıp, sağladığı araçla şantiyeye getirilip, olayda kullanıldığı, sanığın, ruhsatı bulunmayan ve bu konuda uzmanlığı olmayan kişilere bu maddeleri kullandırtmak suretiyle emir ve nizamlara aykırı davranıp, taksirli hareket ederek olaya sebebiyet verdiği anlaşıldığından, eylemi ile sonuç arasında nedensellik bağı bulunmaktadır. Bu itibarla itirazın reddine karar verilmelidir³⁸⁹."* ifadelerine yer verilerek taksirli olmak ile nedensellik bağı arasında irtibat kurulmuş; hareketin neticeye nedensellik bağı ile bağlı olması taksirin unsuru olarak sayılmıştır³⁹⁰.

Diğer taraftan incelemenin objektif üçüncü bir kişinin bakış açısıyla gerçekleştirilmesi, objektif üçüncü kişi tarafından öngörülemeyen hususları öngören zeki bir failin cezasız kalmasına yol açacağı düşüncesiyle eleştirilmektedir³⁹¹. Örneğin hastaneye yıldırım düşeceği konusunda istisnai bir bilgiye sahip olan A, B'nin yaralanıp hastaneye kaldırılmasına yol açar. B, hastaneye düşen yıldırımın çıkarttığı yangında

³⁸⁸ Yargıtay, CGK, T. 16.05.2000, E.200/9-104, K.2000/110, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 06.11.2015).

³⁸⁹ Yargıtay, CGK, T. 06.02.1995, E. 1994/9-288, K. 1995/8, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 16.11.2015).

³⁹⁰ Çiftcioğlu'na ve Adam'a göre de nedensellik bağı, taksirin bir unsurudur, Çiftcioğlu, C. T. (2013). "Türk Ceza Kanunu'nda Taksir", ABD, S. 2013/3, 317-338 , s. 324; Adam, 28 vd.

³⁹¹ Zafer, 215.

hayatını kaybeder. Objektif üçüncü kişinin gözüyle böylesi bir öngörude bulunulamayacaktır³⁹². Doktrinde bu sorunun çözümü amacıyla karma uygun sebep teorisi ortaya atılmıştır³⁹³.

Uygun sebep teorisi nedensellik bağı ve isnadiyet kavramlarını karıştırmış olması dolayısıyla da eleştirilmektedir³⁹⁴. Bu teorinin savunucuları, teorinin bir nedensellik bağı teorisi olduğunu ileri sürse de teorinin esas amacı hayatın olağan akışına uygun olmayan neticeleri gerçekleştiren hareketlerin cezai sorumluluğun dışarısında bırakılmasıdır³⁹⁵. Bir hareket, neticeyi meydana getirmiş ise o neticeye nedensellik bağı ile bağlıdır. Ve yine bir hareket, neticeyi meydana getirmiş ise bu durum hayatın olağan akışı içerisinde çok nadir rastlanabilecek nitelikte dahi olsa hareket, neticeyi meydana getirmeye uygun ve elverişli olduğunu ispatlamıştır. Ancak uygun sebep teorisinin savunucuları, istisnai durumların uygun ve elverişli olmadığı dolayısıyla cezai sorumluluğun dışarısında bırakılması gerektiğini ifade ederek bu teoriye bir isnadiyet teorisi niteliği kazandırmıştır. Uygun sebep teorisi, doktrinde, teorinin ortaya konuş biçimi bakımından maddi anlamda nedensellik ile isnadiyet kavramlarının birbirine karıştırıldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir³⁹⁶.

Bu teori, cezai sorumluluğu aşırı sınırlaması yönüyle de eleştirilmektedir³⁹⁷. *Toroslu*, insan hakimiyeti altında bulunmayan doğal güçlerin sonuçlarının insana izafe edilemeyeceğini kabul etmekle birlikte hareketin olağan olmayan bütün sonuçlarının insan kontrolü dışında kaldığını kabul etmenin de aşırıya kaçmak olduğunu belirtmektedir³⁹⁸. Örneğin tecrübelerimiz gösterir ki olağan durumlarda bir fincan şekerli çay, yetişkin bir insanı öldürmez. Ancak ağır bir şeker hastasının çayına şeker atılarak öldürülmesi istisnai de olsa mümkündür³⁹⁹. Yalnızca neticenin istisnai olması dolayısıyla

---

³⁹² Örnek olay için bkz. Zafer, 215

³⁹³ Zafer, 216.

³⁹⁴ Özbek, Nedensellik Bağı, 437.

³⁹⁵ Heinrich, 132.

³⁹⁶ Özbek, Nedensellik Bağı, 437; Heinrich, 132 vd.

³⁹⁷ Dönmezer/Erman, 495.

³⁹⁸ Toroslu, 144.

³⁹⁹ Örnek için bkz. Toroslu, 143.

suçun unsurlarının tamamlanmadığını kabul eden ve failin cezasız kalmasına yol açan bu teori, adaleti sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, istisnailik ölçütünün ne olduğu da belirsizliğe ve keyfiliğe yol açmaktadır⁴⁰⁰.

Neticeyi birlikte meydana getiren ve her biri neticeyi gerçekleştirmeye tek başına yeterli olan hareketlerden her biri, ayrı ayrı değerlendirildiğinde gündelik yaşam tecrübelerine göre neticeyi meydana getirmeye elverişli oldukları ölçüde nedenseldir. Bu noktada uygun sebep teorisi anlamında elverişli olmak ile neticeyi meydana getirmek hususunda yeterli olmak kavramlarının birbirinden farklı anlamlara sahip olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin istisnai de olsa mağdurun, cam kemik hastalığına yakalanan bir kimse olması halinde basit bir darbe onu öldürmeye yeterliyken bu darbe, uygun sebep teorisi çerçevesinde elverişli değildir.

Neticeyi meydana getiren akış içerisinde yer alan koşullardan elverişli olmayan var ise uygun sebep teorisi çerçevesinde nedensellik bağının kesildiği kabul edilir. Örneğin A, hemofili hastasıdır. B ve C birbirlerinden habersiz olarak A'ya aynı anda isabet eden cisimleri fırlatmak suretiyle saldırırlar. B'nin darbesi hemofili olmayan birisi için dahi ölümcülken C'nin darbesi ancak hemofili birini öldürmeye yetecek güçtedir. A, kan kaybına bağlı olarak ölür. Uygun sebep teorisi çerçevesinde yalnızca B ölüm neticesinden sorumlu tutulur. Zira C'nin hareketi elverişli değildir. A ve B tarafından birbirlerinden habersizce onu öldürmeye yetmeyecek miktarda zehir konan kahveyi içen C'nin ölümü bakımından da uygun sebep teorisi çerçevesinde neticeyi meydana getirmeye elverişli olmayan her iki hareketin nedensel olmadığı kabul edilir. Ancak belirtilmelidir ki, A'nın ve B'nin, bahsedilen hareketlerini elverişli kabul etmemek, TCK m. 35 çerçevesinde teşebbüsün şartlarının da oluşmadığını kabul etme anlamı taşıyacaktır⁴⁰¹. Zira kanun, teşebbüsten bahsedebilmek için suçun icrasına "... *elverişli hareketlerle*..." başlanmış olması şartını aramaktadır. Örneğin uygun sebep teorisi çerçevesinde kasten öldürme suçunu işlemek bakımından elverişli bir alet olan zehri, mağdura öldürme kastıyla ancak düşük dozda veren failin, işlemeyi kastettiği suç elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle

---

⁴⁰⁰ Önder, 101.

⁴⁰¹ Kanaatimizce, elverişlilik kavramı yerine yeterlilik ya da nispi elverişlilik ifadelerinin kullanılması daha uygun düşecektir.

tamamlayamaması durumu söz konusu olur ki bu durum teşebbüs kurumunu ilgilendirir. Netice gerçekleşmediğinden nedensellik bağından söz edilemez.

1.3.2. Karma Uygun Sebep Teorisi

Uygun sebep teorisinin zayıf yönlerini gidermek adına doktrinde karma uygun sebep teorisi ileri sürülmüştür⁴⁰². Nedensellik bağının kademeli olarak incelenmesini öngören bu teorinin savunucularına göre, önce objektif bir bakış açısıyla hareketin, neticeyi meydana getirmeye uygun olup olmadığı gözetilmelidir⁴⁰³. İkinci aşamada ise failin sübjektif nitelikleri de dikkate alınarak neticenin fail tarafından öngörülüp öngörülemeyeceği değerlendirilmelidir⁴⁰⁴. Bu iki aşamada paralel sonuçlara ulaşılması halinde nedensellik bağı tespit edilmiştir⁴⁰⁵. Eğer elde edilen sonuçlar birbiriyle çelişiyorsa değerlendirme, şu şekilde yapılmalıdır: Fail, objektif üçüncü kişinin olağan hayat tecrübelerine göre öngörülemeyen bir neticeyi öngörerek hareketi gerçekleştirmişse nedensellik bağı tamamlanmıştır⁴⁰⁶. Failin, objektif üçüncü kişi tarafından öngörülebilir olan neticeyi öngörmeden hareket etmiş olması halinde ise, objektif sorumluluk hali hariç olmak üzere, failin neticeyi öngörmesi kendisinden beklenmiyor ise nedensellik bağı bulunmamaktadır⁴⁰⁷. Başka bir ifadeyle objektif ve sübjektif değerlendirmeler çatıştığında sübjektif değerlendirmelere üstünlük tanınmalıdır⁴⁰⁸. Örneğin Hemofili hastası A'ya cisim fırlatmak suretiyle saldıran B ve C'den yalnızca C, A'nın hastalığından haberdardır. Her ikisinin de hareketi A, hemofili hastası olmasaydı onu öldürmeye tek başına yetmeyecek olmakla birlikte A'nın mevcut durumunda onu öldürmeye tek başına yetecek güçtedir. A, saldırı sonucunda hayatını kaybeder. Teori çerçevesinde B'nin

⁴⁰² Centel/Zafer/Çakmut-Yenerer, 273; Ünver, 252; Akbulut, Tıp Ceza, 233.

⁴⁰³ Zafer, 216; Koca/Üzülmez, 122; İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, Suç Teorisi, 80; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 174 vd.; Akbulut, Tıp Ceza, 233.

⁴⁰⁴ Zafer, 216; İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,Suç Teorisi, 80; Akbulut, Tıp Ceza, 233. Akbulut, Tıp Ceza, 233 vd.

⁴⁰⁵ Zafer, 216; Koca/Üzülmez, 125; Akbulut, Tıp Ceza, 234.

⁴⁰⁶ Koca/Üzülmez, 125; İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,Suç Teorisi, 80.; Centel/Zafer/Çakmut-Yenerer, 274; Akbulut, Tıp Ceza, 234.

⁴⁰⁷ İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,Suç Teorisi, 80 vd.; Centel/Zafer/Çakmut-Yenerer, 274.

⁴⁰⁸ Zafer, 217; Ünver, 253.

hareketi uygun ve elverişli olmadığından B'nin hareketi bakımından nedensellik bağı kesilir. Ancak C, A'nın hastalığı hakkında bilgi sahibi olduğundan ölüm neticesinden sorumludur.

Karma uygun sebep teorisi, kast ve taksiri ölçüt olarak benimsemesi dolayısıyla, nedensellik bağı ile suçun manevi unsurunu birbirine karıştırdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴⁰⁹. Teori gündelik hayat tecrübelerine göre neticeyi meydana getirebilecek bir hareketin sonuçlarının fail tarafından öngörülemez durumda olması halinde ise meseleyi bütünüyle manevi unsur incelemesinden ibaret bir çözüm ileri sürmektedir.

Karma uygun sebep teorisi, kümülatif nedensellik bakımından uygun sebep teorisi ile aynı sonuçlara varacaktır. Zira karma uygun sebep teorisinin öngördüğü kademeli inceleme çerçevesinde öncelikle uygun sebep teorisi bakımından değerlendirme yapılacaktır. Uygun sebep teorisi çerçevesinde yapılan inceleme neticesinde elde edilen sonuç, failin iç dünyasına ilişkin olarak yapılan ikinci inceleme ile karşılaştırılacaktır. Ancak, kümülatif nedenselliğin niteliği gereği failin, diğer koşulu bilmiyor olması dolayısıyla uygun sebep teorisi çerçevesinde netice ile arasında nedensellik bağı kurulmayan bir koşulun karma uygun sebep teorisi çerçevesinde nedensel kabul edilmesi mümkün değildir.

Karma uygun sebep teorisinin kast ve taksiri ölçüt olarak benimsemesi, yalnızca sistematik ve teorik bir eksiklikten ibaret değildir. Suçun manevi unsurunun, nedensellik bağı ve isnadiyet kavramlarıyla karıştırılmasının, pratik önemi de söz konusudur. Objektif sorumluluk hallerinde uygulayıcıya, sübjektif isnadiyete ilişkin bir inceleme imkanı tanınmamasına karşın; bu teorinin benimsenmesi, sübjektif isnadiyet ölçütlerinin nedensellik bağına ilişkin normatif değerlendirilmeye esas alınmasını gerekli kılar. Kanaatimizce bu durum, objektif sorumluluk öngören ceza normuna aykırılık arz eder.

Kanaatimizce; karma uygun sebep teorisi, Weber kastının varlığı halinde de sonuca ulaştırmakta yetersizdir. Örneğin A, B'yi öldürmek amacıyla ona sert bir cisimle saldırmış ve başına aldığı darbe sonucu B, yere yığılmıştır. A, B'nin nabzını ve nefesini

---

⁴⁰⁹ Önder, 98; Koca/Üzülmez, 125; Benzer görüş için bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 175; Akbulut, Tıp Ceza, 235.

kontrol etmiştir ancak nabız ve nefes hissedilemeyecek kadar zayıf olduğundan A, B'nin halen hayatta olduğunu fark edememiştir. Ceset yoksa, cinayet de yok diye düşünen A, B'yi denize atmış ancak B'nin cesedi balıkçı ağlarına takılmıştır. Yapılan otopsi sonucunda B'nin ölüm sebebinin boğulma olduğu anlaşılmıştır. A'nın, Weber kastı kuralı dolayısıyla kastının dahi var sayıldığı suç bakımından karma uygun sebep teorisi çerçevesinde sorumlu tutulması mümkün değildir. Zira A, B'nin boğulabileceğini öngörmemiştir.

1.4. Son Şart Teorisi⁴¹⁰

Ortmann tarafından ortaya atılan⁴¹¹ ve Yargıtay'ın muhtelif kararlarında⁴¹² da benimsenmiş⁴¹³ olan son şart teorisi, neticeyi meydana getiren nedensellik zincirinin yalnızca son halkasının neticeden sorumlu olacağını ifade eder⁴¹⁴.

Son şart teorisi, adil olmayan sonuçlara ulaştırabilmekte ve asıl sorumluyu kurtarabilmektedir⁴¹⁵. Gerçekten son şartın sorumlu tutulması esasına dayanan bu teori, asıl nedenin nedensellik zincirinin son halkasını teşkil etmemesi halinde tali bir nedeni cezaya mazhar görmektedir. Örneğin A, B'yi öldürmek amacıyla ona patlayıcı dolu bir paket hediye etmiş, B, paketi açtığı anda hayatını kaybetmiştir. Son şart teorisi çerçevesinde kronolojik olarak son gerçekleşen koşul B'nin paketi açması olduğundan A'nın sorumluluğu söz konusu değildir⁴¹⁶. Ayrıca bu teori kabul edildiğinde nedensellik zincirinin son halkasının insan ürünü olmaması veya insan ürünü olmakla beraber failin kusur yeteneğinin bulunmaması durumunda zincirin önceki halkalarında neticenin asıl

---

⁴¹⁰ Doktrinde son şart teorisi, etkin sebebe dayanan teoriler içerisinde de incelenmektedir. Bu biçimde gerçekleştirilen incelemelerden biri için bkz. Erdin, 88.

⁴¹¹ Erdin, 88.

⁴¹² Örneğin Yargıtay, 12. CD., 2012/14404 E., 2012/24620 K, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 10.01.2016); Yargıtay, CGK, 1934/148E., 1937/178 K, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 10.01.2016).

⁴¹³ Dönmezer/Erman, 486.

⁴¹⁴ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 282; Erem, Genel Hükümler, 304.

⁴¹⁵ Eren, 37.

⁴¹⁶ Örnek olay için bkz. Eren, 37.

sebebi bulunsa dahi suç, cezasız kalmaktadır⁴¹⁷. Son şart teorisine getirilen eleştiriler neticesinde bu teorinin savunucuları, görüşlerini, nedensellik zincirinin son halkasının insan ürünü olmaması veya insan ürünü olmakla beraber failin kusur yeteneğinin bulunmaması durumunda nedensellik zincirinin son halkasının değil, bir önceki halkasının sebep olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde değiştirmişlerdir⁴¹⁸. Fakat, bu değişiklik de teoriyi eleştirilmekten kurtaramamıştır⁴¹⁹.

Alternatif ve kümülatif nedensellik hallerinde neticeyi meydana getiren nedensellik bağı zincirinin son halkasının ne şekilde tespit edileceği son şart teorisi bakımından önem taşımaktadır. Bu husustaki ölçüt, hareket anı mı yoksa etki doğurma anı mıdır? Örneğin A ve B birbirlerinden habersiz olarak C'ye beş dakika arayla, ölümcül dozda zehir vermişler ve C her iki zehrin aynı anda etki etmesiyle ölmüştür. Son şart zehri beş dakika sonra veren B'nin hareketi midir yoksa her iki hareket de aynı anda sonuç doğurmaya başladığından her iki hareketin de son şart sayılması mı gerekir? Son şart, hareketin kronolojik sırası veya hareketin etki doğurma anı esas alınarak ortaya koyulduktan sonra alternatif olarak nedensel olan hareketlerden birden fazlası son şart olarak kabul edilebiliyor ise bunların tamamı neticeye nedensellik bağı ile bağlıdır. Alternatif olarak nedensel nitelikteki koşullar, neticeye aynı anda etki etmektedir. Şu halde, etki doğurma anının kabul edilmesi halinde alternatif koşulların tamamı son şart sayılmalıdır.

A ve B'nin birbirlerinden habersiz olarak, onu öldürmeyecek miktarda zehir koydukları kahveyi içen C'nin iki zehrin birleşmesi sonucu ölmesi halinde eğer hareket anı esas alınırca kahveye en son zehri koyan failin hareketi, eğer sonuç doğurma anı esas alınacak ise iki zehir de aynı anda etki gösterdiğinden her iki failin hareketi ile netice arasında nedensellik bağı kurulmuş kabul edilir.

Son şart teorisi, uygulama bakımından kolaylık sağlamaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında bu pratiklikten istifade etmiştir:

---

⁴¹⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 282.

⁴¹⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 282.

⁴¹⁹ Eren, 38.

"Yerel Mahkeme, ölüm nedeninin kalp krizinden meydana geldiğinin kabulü durumunda dahi, sanıkların hakaret, tehdit ya da iteleme şeklindeki davranışlarından hangisinin maktulde kalp krizine neden olduğunu belirlemenin mümkün olmadığını belirtmekte ise de, sanık Cemalettin'in sabah evine gidip yumruğunu masaya vurarak hakarete bulunup tehdit etmesine karşın herhangi bir rahatsızlık belirtisi göstermeyen ve sağlıklı bir şekilde günlük yaşantısına devam eden maktulün, bundan bir süre sonra gerçekleşen olayın ikinci aşamasında her iki sanık tarafından yakasından tutulup gömlek cebinin sökülmesine neden olacak biçimde kuvvet kullanılarak etkili eylem kastıyla ve iradi olarak itelenmesi üzerine araya inkıta girmeden, bu eylem nedeniyle duyduğu stres ve sarf ettiği eforun etkisiyle rahatsızlığının akut hale dönüşerek olay yerinde kalp krizinden öldüğü göz önüne alındığında, kalp krizi geçirip ölmesine neden olan davranışın sanıkların etkili eylemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle somut olayda, sanıkların etkili eylemi ile bunun doğal sonucu olarak geçirdiği kalp krizinden hayatını kaybeden maktulün ölümü arasında uygun nedensellik bağı bulunmaktadır⁴²⁰."

Söz konusu kolaylık, kaçış suçları bakımından da söz konusudur. Zira son şart, kaçış hareketinden başka bir şey değildir.

1.5. Hukuki Önem Teorisi

M.L. Müller tarafından geliştirilen ve *Mezger* tarafından ortaya atılan⁴²¹ hukuki önem teorisi, neticeyi meydana getiren nedensel sürecin tamamının neticenin meydana gelmesinde etkili olduğunu kabul etmekle birlikte cezai yaptırımının ancak hukukun önemseydiği sebebe yönelmesi gerektiğini öngörmesi dolayısıyla bir isnadiyet teorisi⁴²².

Objektif isnadiyet teorisinde olduğu gibi, şart teorisini kabul etmenin yanında isnadiyete duyulan ihtiyacı açıkça ifade eden hukuki önem teorisi çerçevesinde,

---

⁴²⁰ Yargıtay, CGK, T. 12.02.2002, E. 2002/1-29, 2002/167, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 17.10.2015). Karar tarihi itibarıyla neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar bakımından objektif sorumluluk esasının geçerli olduğuna dikkat edilmelidir. Kararda her ne kadar, "uygun nedensellik bağı" ifadesi yer alsada benimsenen ölçüt esasen son şart teorisine ilişkindir.

⁴²¹ Önder, 107; Ünver, 251.

⁴²² Özbek, Nedensellik Bağı, 438.

isnadiyet, nedensellik bağının bir alt başlığıdır⁴²³. Bu yönüyle hukuki önem teorisinde, maddi anlamda nedensellik ve isnadiyet kesin hatlarla birbirinden ayrılır ve dolayısıyla kademeli bir inceleme söz konusudur⁴²⁴.

Bu teori çerçevesinde öncelikle şart teorisi uygulanarak maddi nedensellik tespit edilmeli, ardından bu sebepler isnadiyet yönüyle değerlendirilmelidir. Isnadiyet kriteri ise hareketin, hayat tecrübeleri çerçevesinde hukuken önemli olmasıdır⁴²⁵. Örneğin A'nın, B'yi öldürmek kastıyla bıçaklaması ve B'nin kaldırıldığı hastanede çıkan yangında hayatını kaybetmesi durumunda A'nın hareketi olmasaydı B ölmeyeceğinden şart teorisi çerçevesinde maddi anlamda nedensellik bağı söz konusudur. A'nın, B'yi bıçaklaması, anlam ve sonuçları itibarıyla hukuken önem taşıyan bir harekettir. A'nın, B'ye şekerli çay vermesi ve B'nin şeker hastalığı dolayısıyla ölmesi durumunda ise her ne kadar A'nın hareketi olmasaydı B ölmeyecekti ise de bir kimseye çay ikram etmek hayat tecrübelerimize göre önemli sayılmadığından cezai sorumluluk söz konusu değildir. Üçüncü adımda ise failin kusuru değerlendirilmelidir⁴²⁶.

Hukuki önem teorisi, şart teorisi çerçevesinde gerçekleştirilecek tespitin ardından uygun sebep teorisine yaklaşan bir isnadiyet incelemesi öngörmektedir⁴²⁷. Doktrinde hukuki önem teorisi, uygun sebep teorisi ile pratikte aynı sonuçları doğuruyor olması gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴²⁸. Dolayısıyla uygun sebep teorisine yöneltilen eleştiriler bu teori için de geçerlidir⁴²⁹.

1.6. İnsani Nedensellik Bağı Teorisi

Antolisei tarafından ortaya konan ve *Mantovani* tarafından geliştirilen insani nedensellik bağı teorisi, şart teorisi ve uygun sebep teorisini uzlaştırmak iddiasındadır⁴³⁰.

---

⁴²³ Heinrich, 133.

⁴²⁴ Heinrich, 133.

⁴²⁵ Özbek, Nedensellik Bağı, 438.

⁴²⁶ Önder, 120 vd.; Ünver, 252.

⁴²⁷ Demirbaş, 241; Önder, 108.

⁴²⁸ İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, Suç Teorisi, 79.

⁴²⁹ Heinrich, 134.

⁴³⁰ Toroslu, 144; Ömeroğlu, 1567.

Hukukun mekanik nedensellik değil beşeri nedensellik ile ilgileceği, nedensellik bağının insanın vasıfları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır⁴³¹. Buna göre ancak insanın geliştirdiği yetenekleri çerçevesinde hükmedebildiği sonuçlar onun eseridir⁴³², insanın hakimiyeti altında bulunmayan neticelerden dolayı fail sorumlu tutulmamalıdır⁴³³. Teori, meseleyi ele alış biçimiyle, maddi anlamda nedensellik ve isnadiyet kavramlarını nedensellik bağının birer alt başlığı olarak görmekte ve kademeli bir değerlendirme içermektedir.

İnsani nedensellik bağı teorisinin savunucuları, maddi nedenselliğin tespitinde şart teorisine atıfta bulunmaktadır. İnsani nedensellik bağı teorisi çerçevesinde neticenin nedeni olmanın ilk şartı *conditio sine qua non* kuralına uygun olmaktadır⁴³⁴. Teori, ikinci adımda ise cezai sorumluluğun ancak neticeyi gerçekleştirmesi en ileri bilim ve teknolojiyle öngörülebilir olan hareket bakımından söz konusu olabileceğini⁴³⁵ ve neticenin gerçekleşmesinin çok istisnai olduğu durumların cezalandırılmaması gerektiğini öne sürmektedir⁴³⁶. *Yalçın-Sancar/Köprülü*, neticenin faile ait olmaması için çok istisnai biçimde gelişmiş olmasını aramamıştır. Yazara göre, neticenin istisnai nitelikte olması yeterlidir⁴³⁷. Teori, doktrinde, pratikte uygun sebep teorisine yaklaşması dolayısıyla eleştirilmiştir⁴³⁸.

Bu teori, en ileri bilim ve teknoloji çerçevesinde öngörülebilir olma hususunun hangi zamanda ve kim tarafından değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmemesi yönüyle zayıftır. Failin en ileri bilim teknolojiye sahip olduğu varsayımıyla neticeyi öngörüp öngörmediğini incelemek, nedensellik bağını değil suçun manevi unsurunu ilgilendireceğinden ve failin en ileri bilim ve teknolojiye sahip olduğunu kabul etmek bir

---

⁴³¹ Erem, Nedensellik Bağı, 15; Dönmezer/Erman, 495.

⁴³² Yalçın-Sancar/Köprülü, 156.

⁴³³ Ömeroğlu, 1567.

⁴³⁴ Toroslu, 145; Yalçın-Sancar/Köprülü, 156.

⁴³⁵ Toroslu, 145 vd.; Yalçın-Sancar/Köprülü, 156.

⁴³⁶ Toroslu, 145; Dönmezer/Erman, 496.

⁴³⁷ Yalçın-Sancar/Köprülü, 156.

⁴³⁸ Dönmezer/Erman, 497.

anlamda objektif sorumluluğa vücut vereceğinden kabul edilemez⁴³⁹. O halde bu teorinin kabulü halinde neticenin öngörülebilirliği en ileri bilim ve teknolojiye sahip olduğu var sayılan bir üçüncü kişinin gözüyle değerlendirilmelidir. Ancak en ileri bilim ve teknolojinin belirlenmesinde suçun işleniş anının mı yoksa daha ileri bir tarihin mi esas alınacağını ifade edilmemesi ve bahsi geçen üçüncü kişinin, öngörülebilirliği hangi tarihteki bakış açısıyla değerlendireceği hususu belirsizliğini korumaktadır.

İnsani nedensellik bağı teorisi, çok istisnai nitelikteki neticelerden dolayı faile ceza verilemeyeceğini öngörür. Kanaatimizce "çok istisnai" olmanın ölçütünün ne olduğu hususundaki belirsizlik insani nedensellik bağı teorisinin zayıf yanlarından. Bu zayıflık özellikle kümülatif nedensellikte önem taşımaktadır zira kümülatif nedenselliğin niteliği gereği istisnai bir şekilde meydana gelmiştir. Dolayısıyla, kümülatif olarak neticeyi meydana getiren koşullar bakımından istisnailiğin ne zaman "çok istisnai" olacağını tespit etmek önemli bir ihtiyaçtır. Teori, somut olayın gelişimi ve insanın beşeri kapasitesi dikkate alınarak olay özelinde inceleme yapılmasını gerekli kılmaktadır.

2. OBJEKTİF İSNADİYET TEORİSİ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılan⁴⁴⁰ objektif isnadiyet teorisi, nedensellik bağına doğal bir olgu olarak görür ve nedensellik bağına maddi anlamda nedensellik olarak algılar⁴⁴¹. Teorinin savunucularına göre maddi anlamda nedensellik bağına tespitinde şart teorisi yeterlidir⁴⁴². Ancak cezai sorumluluktan söz edebilmek için maddi anlamda nedenselliğin tespiti yeterli değildir; neticenin faile isnat edilebilmesine de ihtiyaç duyulur⁴⁴³. Zira ceza hukuku, yalnızca fizik kuralları çerçevesindeki etki-tepki ilişkisinden ibaret değildir⁴⁴⁴. Ceza hukukunun normatif boyutunu da ortaya koymak adına, nedensellik bağı zincirinin cezaya mazhar halkası isnadiyet ölçütleri çerçevesinde

⁴³⁹ Benzer görüş için karşı. Ömeroğlu, 1568.

⁴⁴⁰ Heinrich, 145; Koca/Üzülmez, 125.

⁴⁴¹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 173.

⁴⁴² Özbek, Nedensellik Bağı, 439; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 290; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 178.

⁴⁴³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 178; Hakeri, Genel Hükümler, 164; Koca/Üzülmez, 125.

⁴⁴⁴ Özbek, Nedensellik Bağı, 439 vd.

tespit edilmelidir⁴⁴⁵. Bu itibarla objektif isnadiyet teorisi, cezai sorumluluğun tespiti bakımından neticenin insan tarafından yapılabilirlik esası çerçevesinde "onun bir eseri" olarak faile yüklenebilirliğinin gerekliliğini vurgular⁴⁴⁶.

Objektif isnadiyet teorisi, nedensellik bağına maddi anlamda nedensellikten ibaret görür ancak isnadiyeti de reddetmez⁴⁴⁷. Konunun ele alınış biçimiyle isnadiyet, nedensellik bağından farklı ancak bununla yakın ilişki içerisinde bir kavramdır. Ancak doktrinde bazı yazarlar, objektif isnadiyet teorisini, bir nedensellik bağı teorisi olarak değerlendirmektedir⁴⁴⁸. *Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe*, objektif isnadiyet teorisini nedensellik bağı teorileri başlığının dışında ayrı bir başlık olarak incelemelerinin bilinçli bir tercih olduğunu vurgulamıştır⁴⁴⁹. Objektif isnadiyet teorisinin savunucularından *Özgenç*'e göre, A'nın B'yi öldürme kastıyla yaralaması ancak B'nin kaldırıldığı hastanede çıkan yangında hayatını kaybetmesi halinde A'nın cezai sorumluluğunun nasıl sınırlandırılacağı nedensellik bağı kavramını ilgilendirmez⁴⁵⁰.

Nedensellik ve isnadiyet kavramları arasındaki ilişkinin ne derece sıkı olduğunun pratik önemi bulunmaktadır. Teorinin savunucularından *Heinrich*, maddi nedensellik ve isnadiyeti birbirinden kopuk birer kavram olarak değil bir bütün olarak kabul eder⁴⁵¹. Bu bütünlüğün derecesi, nedenselliğin tartışmaya açık olduğu durumlarda nedensellik bağına tespiti sorunu bakımından önem arz etmektedir⁴⁵². Objektif isnadiyet teorisini savunan bazı yazarlara göre ise maddi anlamda nedensellik ile isnadiyet kademeli olarak incelenmeli; öncelikle hareketin maddi anlamda nedensel olup olmadığı değerlendirilmeli, ardından neticenin faile objektif olarak isnat edilip edilemeyeceği araştırılmalıdır⁴⁵³.

---

⁴⁴⁵ Koca/Üzülmez, 126.

⁴⁴⁶ Özbek, Nedensellik Bağı, 440; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 290; Akbulut, Tıp Ceza, 258.

⁴⁴⁷ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 178.

⁴⁴⁸ Akbulut, Tıp Ceza, 259.

⁴⁴⁹ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 244, 135. dn.

⁴⁵⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 173, 154. dn.

⁴⁵¹ Heinrich, 161.

⁴⁵² Bkz. Bölüm, III.1.4.

⁴⁵³ Bu yazarlar için bkz. Heinrich, 148, 12. dn.

Yine *Heinrich*, A tarafından zehirlenmesi dolayısıyla acı içerisinde kıvranarak can çekişen annesi B'nin eziyet çekmemesi için onu öldüren fail C'nin hareketi her ne kadar nedensel olsa da, failin iradesi özgür olmadığından neticenin faile objektif olarak yüklenemeyeceğini savunur⁴⁵⁴. Kanaatimizce bu örnek olay esasen nedensellik bağı ve teknik anlamda ceza hukukunun değil hukuk felsefesinin ilgi alanına girmektedir. Bu tip durumlar için somut olayın şartlarına göre *Radbruch* formülü⁴⁵⁵ gibi çözümler ileri sürülmektedir.

Objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde isnadiyetin ölçütünün ne olacağı hususunda *Haft*, şart teorisi bağlamında maddi anlamda nedensel ve suç tipi bakımından önemli tehlikelilikte bir hareket tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, neticenin faile objektif olarak isnat edilebileceğini savunmaktadır⁴⁵⁶. Kanaatimizce bu formül içerisindeki önemli tehlikelilik kıstası bakımından; önemli olmanın ölçütünün de, şart teorisi çerçevesinde maddi anlamda nedensel olan her bir durumun neticenin gerçekleşmesi bakımından aynı önemde etkili olması karşısında, somutlaştırılması gerekmektedir.

Objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde önemli tehlikelilik kavramına ilişkin olarak ortaya atılan ölçütlerden biri, failin neticeye hükmedebilmesidir⁴⁵⁷. Buna göre her ne kadar failin hareketinin de dahil bulunduğu nedensellik zinciri, neticeye vücut vermişse de neticenin gerçekleşmesi, failin hakimiyet alanının dışında ise cezai sorumluluktan söz edilemez⁴⁵⁸. Gerçekten neticeye hakim olabilirlik ölçütü, ceza hukukunun temel ilkelerinden olan herkesin ancak kendi fiilinden sorumlu tutulabileceği kuralının bir gereğidir. Bu ölçütün hümanist ceza hukuku doktrinindeki önemi tartışmasız olmakla beraber, neticeye hakim olabilirlik isnadiyetin ölçütlerinden biri olamaz. Zira isnadiyet, bir anlamda neticenin failin hakimiyetinde gerçekleşip

---

⁴⁵⁴ Heinrich, 161.

⁴⁵⁵ Uygulanması adaleti tesis etmek yerine sınırları aşacak seviyede adaletsiz sonuçlar doğuracak kanunların uygulanmamasına ilişkin *Radbruch* formülü hakkında kapsamlı bilgi için bkz. Ökçesiz, H. (2005). "*Hukukçu Eğitiminde Bir Denek Taşı Radbruch Formülü*" TBB Dergisi, S. 56, 167-174, s. 168 vd.; Köhl, K. (2012). "*Radbruch Formülü*", Çev: Ozansü, M.C., İÜHFİM, C. LXX, S. 1, 369 - 374, s. 372 vd.

⁴⁵⁶ Özbek, Nedensellik Bağı, 442 vd., 76. dn.; Benzer bir tanım için bkz. Heinrich, 148 vd.

⁴⁵⁷ Özbek, Nedensellik Bağı, 443; Erdin, 126.

⁴⁵⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 291.

gerçekleşmediği sorununun çözümüne ilişkindir. Sorunun bizzat kendisini çözüm olarak görmek işlevsel değildir. Başka bir ifadeyle hakim olabirlik kavramını isnadiyetin ölçütü olarak kabul etmek; “onun bir eseri” olup olmadığının tespiti çerçevesinde neticenin faile yüklenebilirliğinin ölçütü olarak “onun bir eseri” olmak şartının getirilmesi anlamına geleceğinden kavramı kendisiyle tanımlamaktır. Gerçekten A'nın, B'yi öldürmek kastıyla bıçaklaması ve B'nin kaldırıldığı hastanede çıkan yangında ölmesi durumunda A'nın ceza alması düşünülemez ancak hukuk bilimi, bu hususa ilişkin ölçütün açık ve tam olarak ortaya konması gerektiğini zorunlu kılmaktadır. Doktrinde neticenin ne zaman failin hareketinin hakimiyetinde gerçekleşmiş kabul edileceğine dair görüşler ileri sürülmekle beraber Dönmezer/Erman, objektif isnadiyet teorisinin, neyin failin egemenliğinde gerçekleştiğini açıklamakta yetersiz kaldığını savunmaktadır⁴⁵⁹. Kanaatimizce neticeye hakim olabirlik ölçütü, isnadiyetin amacına uygundur ancak somutlaştırılmaya ihtiyaç duyar.

Objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde neticenin failin bir eseri olarak kabul edilmesine esas olan ölçütler tartışmalı olmak ile birlikte⁴⁶⁰ genel kanaat failin cezai sorumluluğundan söz edebilmek için hareketin, neticenin gerçekleşme riskini artırmış olması gerektiği yönündedir⁴⁶¹. Riskin artırılması ölçütü, suç objektif bir durumda o hareketin tipe uygun bir risk teşkil edip etmeyeceğine ilişkindir⁴⁶². Örneğin A, B'yi öldürmeyi tasarlar ve ona her gün az bir miktar zehir vermek suretiyle amacını gerçekleştirmeye karar verir. Ancak A, zehir yerine farkında olmayarak B'nin kullanmayı reddettiği ilaçlarını düzenli olarak verir ve onun sağlığına kavuşmasını sağlar. Buna karşın B'nin ölümünü bekleyen mirasçısı C, B'nin sağlığına kavuştuğunu fark ettiğinde öfkeye kapılıp B'yi öldürür. A'nın hareketi olmasaydı B öldürülmeyecekti, o halde maddi anlamda nedensellik bağının varlığından söz edilebilir. A'nın hareketi, riski, yükseltmek bir yana gerçekleştirmiştir. Ancak somut suçu bir kenara bırakırsak bir kimseye ilaçlarını düzenli olarak içirmek, suç tipinin öngördüğü neticenin gerçekleşmesi

---

⁴⁵⁹ Dönmezer/Erman, 499.

⁴⁶⁰ Koca/Üzülmez, 126.

⁴⁶¹ Koca/Üzülmez, 126.

⁴⁶² Öztürk/Erdem, 199.

riskini yükseltmez. Şu halde objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde A'nın, B'nin ölümünden sorumlu tutulması mümkün değildir.

Objektif isnadiyet teorisi, failin hakimiyetinde gerçekleşen risk artışından kaynaklanmayan neticenin faile objektif olarak isnat edilmeyeceğini öngörür⁴⁶³. Şart teorisi esasıyla belirlenecek nedensel bağının varlığı, isnadiyet incelemesi yapılmasının temel şartını oluşturduğundan neticenin failin meydana getirdiği risk artışından kaynaklanması ölçütü; objektif isnadiyetten bahsedebilmek için her şeyden önce nedensellik bağının varlığı gerektiği anlamı taşımaktadır⁴⁶⁴.

Öncelikle belirtmek gerekir ki hem maddi anlamda nedensellik bağından hem de isnadiyetten söz edebilmek için bir hareket ve neticeye ihtiyaç vardır⁴⁶⁵. Netice, esasen bir riskin gerçekleşmesidir. Ancak objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde hareketin atipik, tamamen uzak neticelerinin failin ürünü olarak kabul edilmemesi kuralı da benimsenmiştir.⁴⁶⁶ Bu itibarla neticeyi meydana getiren sürecin, genel hayat tecrübeleri çerçevesindeki beklentilerin tamamen dışında gelişmesi halinde, neticenin failin bir eseri olmadığı kural olarak kabul edilir⁴⁶⁷. Bu ölçüt doktrinde, objektif öngörülebilirlik olarak da ifade edilmiştir⁴⁶⁸.

Atipik nedensel süreçlerden doğan neticenin faile yüklenemeyeceği kuralı, kümülatif nedensellik halleri bakımından önem taşımaktadır. Kümülatif nedensellikte her ne kadar risk artırılmış olsa da işin niteliği gereği fail neticenin istisnai gelişimine hakim değildir. Bunun yanı sıra objektif isnadiyet teorisinin savunucuları tarafından genel yaşam tecrübeleri çerçevesinde tamamen olağandışı bir biçimde gerçekleşen nedensel süreçlerin failin bir ürünü olduğu kabul edilmemekte ve bu hususlar tesadüf olarak nitelendirilmektedir⁴⁶⁹. Gerçekten kümülatif nedensellik halleri çoğunlukla istisnai

---

⁴⁶³ Koca/Üzülmez, 126, 127; Akbulut, Tıp Ceza, 260.

⁴⁶⁴ Koca/Üzülmez, 126.

⁴⁶⁵ Heinrich, 145.

⁴⁶⁶ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 246; Koca/Üzülmez, 126.

⁴⁶⁷ Özbek, Nedensellik Bağı, 443; Koca/Üzülmez, 126.; Heinrich, 154; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 246; Önder, 106.

⁴⁶⁸ Heinrich, 154, 32. dn.

⁴⁶⁹ Heinrich, 154 vd.; Öztürk/Erdem, 195.

niteliktedir. Örneğin A ve B'nin birbirlerinden habersiz olarak C'nin kahvesine onu öldürmeye kendi başına yetmeyecek miktarlarda zehir atmaları ve C'nin bu iki zehrin birleşimiyle ölmesi hali hayatın olağan akışı içerisinde karşılaşma ihtimali oldukça düşük olan bir tesadüftür⁴⁷⁰.

Objektif isnadiyet teorisinin, atipik nedensel akışları istisna tutmaya dayanan formülü, tamamen atipik neticenin bir ölçütü olarak istisnailiğin dozunun ne seviyede olması gerektiğinin somut bir biçimde ortaya koyulamaması yönüyle zayıftır. Gerçekten bir nedensel akışın ne zaman atipik yönde geliştiğini tespit etmek kolay değildir⁴⁷¹. Doktrinde teorinin savunucuları tarafından da bu husus kabul edilmekte ve meselenin sezgisel irdelemenin hukuki olarak gerekçelendirilmesi ile çözüme kavuşturulabileceği ileri sürülmektedir⁴⁷². Yine faile tamamen uzak neticenin tespitinde de aynı durum söz konusudur. Silahı icat eden kimsenin hareketi ile ölüm neticesi uzak olarak kabul edilebilir ancak uzaklıktan ne anlaşılması gerektiği somut bir ölçüte bağlanmalıdır.

Doktrinde fail tarafından risk artırıldığı halde, isnadiyeti ortadan kaldıran hallerin mevcut olduğu ileri sürülmüştür⁴⁷³:

İsnadiyeti kaldırdığı ileri sürülen birinci hal, hukuken önemli bir riskin bulunmamasıdır⁴⁷⁴. Buna göre, bir kimseyi uçak seyahatine göndermek, faili, uçak kazası dolayısıyla gerçekleşen ölümden sorumlu tutulmasına yol açmaz zira hukuken önemli bir risk artışı bulunmadığından, netice failin bir eseri olarak değerlendirilemez⁴⁷⁵. Doktrinde, failin iç dünyasının neticenin faile objektif olarak isnat edilmesinde bir ölçüt olarak benimsenmesi tartışmalıdır. Esasen objektif isnadiyet teorisinin savunucularına göre kural olarak insanın hakimiyeti altında bulunmayan ve istisnai (atipik) bir gelişim olan yıldırım gibi doğal güçlerden kaynaklanan neticeler, failin neticenin gerçekleşme sürecindeki hareketi maddi anlamda nedensel dahi olsa ona objektif olarak isnat edilemez. Örneğin A, arkadaşı B'yi dışarıda dolaşmaya ikna etmiş, ve B, yıldırım

⁴⁷⁰ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 246 vd.

⁴⁷¹ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 247.

⁴⁷² Koca/Üzülmez, 127; Heinrich, 154 vd.

⁴⁷³ İsnadiyetin ortadan kalktığı diğer haller için bkz. Bölüm III.2.

⁴⁷⁴ Akbulut, Tıp Ceza, 267.

⁴⁷⁵ Akbulut, Tıp Ceza, 267.

düşmesi sebebiyle hayatını kaybetmiştir. B'nin ölümü A'ya objektif olarak isnat edilemez. Ancak doktrinde objektif isnadiyet teorisini savunan yazarlardan *Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe*'ye göre eğer A, B'yi dışarı çıkmaya ikna ederken bu yıldırım çarpmasını istemiş ise artık A'nın cezai sorumluluğu gündeme gelecektir⁴⁷⁶. Aynı teorinin savunucularından *Heinrich* ise karşıt görüştedir. Yazara göre failin, onun bir eseri olmayan netice bakımından kastının veya taksirinin bulunmasının önemi bulunmamaktadır⁴⁷⁷. Örneğin A, sevgilisi B'den kurtulmak amacıyla, uçağın düşmesini de umut ederek, sevgilisi B'ye bir uçak bileti satın alır. Uçağın düşmesiyle B, hayatını kaybeder. A'nın öldürme kastının olması, ölüm neticesinin onun bir eseri olduğu anlamına gelmez⁴⁷⁸. Doktrinde bu tip durumlarda meselenin manevi unsur içerisinde çözülmesi de öngörülmektedir. Bu görüşe göre, böylesi tesadüfi durumlarda kasttan değil yalnızca bir ümitten bahsedilebilecektir⁴⁷⁹. *Hakeri*, bu görüşe failin tam da kast ettiği neticenin gerçekleşmiş olduğu gerekçesiyle karşı çıkmaktadır⁴⁸⁰. Yazara göre cezai sorumluluğun söz konusu olmamasının sebebi, neticenin tesadüf ürünü olmasıdır⁴⁸¹.

Belirtildiği üzere maddi anlamda nedensellik bağı, maddi dünyaya ilişkindir ve suç teorisi içerisinde suçun maddi unsurları arasında incelenir. Nedensellik bağının normatif boyutunu oluşturan isnadiyet ise neticeyi meydana getiren nedenlerden hangisinin veya hangilerinin cezaya layık olduğuna ilişkin bir değerlendirmedir⁴⁸². Ancak bu değerlendirme neticenin failin bir eseri olma niteliği taşıyıp taşıyamaması ile sınırlıdır.

İsnadiyet incelemesinde; uygulayıcının elindeki veriler çerçevesinde neticenin, hareket dolayısıyla failin bir ürünü olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu itibarla cezai

---

⁴⁷⁶ “... Şayet fail bu atipik akışı önceden düşünmüşse artık neticeden sorumlu olur. Örneğin T, dayısı O'yu yıldırım çarpar ve ölür düşüncesiyle fırtınalı havada dışarı gönderir. Atipik olmakla birlikte gerçekten yıldırım çarpması sonucu O ölür. T sorumludur. Çünkü atipik de olsa bunu önceden düşünmüştür”, *Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe*, 227.

⁴⁷⁷ *Heinrich*, 149; Benzer görüş için bkz. *Hakeri*, Genel Hükümler, 177.

⁴⁷⁸ Örnek olay için bkz. *Heinrich*, 147; Benzer görüş için bkz. *Artuk/Gökçen/Yenidünya*, 291.

⁴⁷⁹ *Hakeri*, Genel Hükümler, 176.

⁴⁸⁰ *Hakeri*, Genel Hükümler, 176.

⁴⁸¹ *Hakeri*, Genel Hükümler, 176 vd.

⁴⁸² *Heinrich*, 148; *Koca/Üzülmez*, 125.

sorumluluğu hak edip etmediği incelenen harektir. Fail esasen kötü bir insan olabilir veya failin aklından geçenler vahim derecede fena nitelik taşıyabilir. Ancak bu isnadiyet incelemesinin konusunu oluşturmaz. Dolayısıyla failin hangi amaçla hareket ettiği veya kast ve taksirin derecesi isnadiyetin bir ölçütü olarak kabul edilmez. Failin iç dünyası, suçun manevi unsurunun konusunu oluşturur ve suçun sübutu halinde cezanın belirlenmesini etkiler⁴⁸³. Özbek de meseleye ilişkin olarak, “*Bu sonuca nedensel akışta hata ve taksir bakımından öngörülebilirliğin bulunmaması sonucuyla da ulaşılabilir*⁴⁸⁴.” ifadelerini kullanmaktadır. Tüm bu eleştirilere karşın failin iç dünyası, hareketin neye yöneldiğine delil oluşturma noktasında önem arz etmektedir⁴⁸⁵.

Objektif isnadiyeti kaldırdığı ileri sürülen ikinci hal, riskin azaltıldığı hallerdir. Buna göre; riski artırmayan aksine azaltan hareketler bakımından netice, faile objektif olarak isnat edilemez⁴⁸⁶. Nedensel akış içerisindeki hareketin yönünü değiştirerek neticenin daha düşük bir seviyede gerçekleşmesini sağlayan hareketlerin riski azalttığı kabul edilir⁴⁸⁷. Örneğin A, B'nin boynuna doğru bıçağıyla hamle yaparken C, B'yi kurtarmak amacıyla duruma müdahale etmiş ve bıçak B'nin omzuna isabet etmiştir. C, hareketin yönünü değiştirerek B'nin hayati bir yara almasının önüne geçmiştir. B'nin omzunun yaralanması bakımından ise C'nin hareketi her ne kadar maddi anlamda nedensel olsa da riski azaltıcı nitelikte olduğundan netice C'ye isnat edilemez⁴⁸⁸. Doktrinde riskin azaltılmasının hukuka aykırılık unsuru ile ilgili olduğu, dolayısıyla meselenin objektif isnadiyet teorisi içerisinde değil, suçun hukuka aykırılık unsuru içerisinde tartışılması gerektiği savunulmaktadır⁴⁸⁹. Benzer şekilde failin sorumluluktan kurtulacağı sonucuna ulaşmada hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanarak da

---

⁴⁸³ Cezanın belirlenmesi hususunda failin için dünyasına ilişkin ölçütler ile ilgili olarak karşı. Yerdelen, 103, 217-251, 285-313; Doktrinde meseleye ceza normunun işlevi olarak yaklaşmaktadır, karşı. Hafizoğulları, 181-203.

⁴⁸⁴ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 227.

⁴⁸⁵ Bölüm, I.3.2.1.

⁴⁸⁶ Heinrich, 151; Hakeri, Genel Hükümler, 177; Akbulut, Tıp Ceza, 266.

⁴⁸⁷ Heinrich, 153 vd.

⁴⁸⁸ Heinrich, 151 vd.

⁴⁸⁹ Heinrich, 152, 25. dn.

ulaşılabileceği ileri sürülmüştür⁴⁹⁰. Diğer taraftan doktrinde; riskin azaltılmasının, mağdura daha az zarar verilmesi dolayısıyla zorunluluk hali ya da eğer hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilirse varsayılan rıza ya da kanunun emrini yerine getirme kapsamında değerlendirilmeyeceği ve neticede objektif isnadiyeti ortadan kaldıran bir sebep olarak kabul edilmesi gerektiği de savunulmaktadır⁴⁹¹. Kanaatimizce riskin azaltılması, somut olayın niteliğine göre; hukuka uygunluk sebebi olarak nitelendirdiğimiz varsayılan rıza ya da kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebep olarak⁴⁹² zorunluluk hali içerisinde değerlendirilmelidir.

Doktrinde riskin azaltılması, yalnızca nedensel akış içerisinde riski doğuran hareketin frenlenmesi bakımından öngörülmüştür⁴⁹³. Yeni bir nedensel akış doğuracak nitelikteki hareketler riskin azaltılması anlamı taşımayacaktır ve netice faile objektif olarak isnat edilecektir⁴⁹⁴. Örneğin Demiryolu işçisi A, heyelana maruz kalan bölgeye doğru hareket eden trenin vatmanını uyarma imkanı bulamaz ve ani bir kararla makas değişikliği yaparak treni birkaç demiryolu işçisinin çalıştığı raylara sokar. A, yüzlerce kişinin ölümünü engellemiş de olsa o sırada raylarda çalışan demiryolu işçilerinin ölümü bakımından yeni bir nedensel akış başlatmıştır. Netice A'ya objektif olarak isnat edilebilir, A'nın cezai sorumluluğu zorunluluk halinden yararlanabilecek olması çerçevesinde değerlendirilmelidir⁴⁹⁵. Benzer şekilde A'nın, B'yi tabancasıyla öldürmesini engellemek isteyen C'nin, B'yi iterek yere düşürmesi neticesinde B'nin kolunun kırılması durumunda C'nin hareketi, B'yi ölümden kurtarmıştır ancak yeni bir nedensel akışa da yol açmıştır. Ortadan kaldırdığı risk ne olursa olsun, hareketin meydana getirdiği netice, kendisine aittir. Ancak *Hakeri* bu görüşe katılmamaktadır. Yazara göre, dumandan

---

⁴⁹⁰ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 254, 168. dn.

⁴⁹¹ Akbulut, Tıp Ceza, 267.

⁴⁹² Özbek, V.Ö./Doğan, K. (2007). "*Zorunluluk Halinin (TCK m. 25/2) Hukuki Niteliği*", DEÜHFD, C. IX, S. 2, 195-222, s. 195.

⁴⁹³ Heinrich, 152.

⁴⁹⁴ Heinrich, 152 vd.

⁴⁹⁵ Örnek ve açıklama için bkz. Heinrich, 153.

boğulmak üzere olan bir kimseyi yüksekte aşağı bırakarak hayatını kurtarmak fakat yaralanmasına sebep olmak riskin azaltılması niteliğindedir⁴⁹⁶.

Doktrinde isnadiyeti ortadan kaldırdığı ileri sürülen üçüncü hal, izin verilen risk kapsamında değerlendirilen hareketlerdir. Doktrinde, hayatın akışını sağlamak için bir takım risklerin alınmasının zorunlu olması dolayısıyla bir izin verilen risk alanı oluşturulması ve meydana getirilen risk artışının izin verilen riske dahil olması halinde cezai sorumluluktan söz edilemeyeceği savunulmaktadır⁴⁹⁷. Örneğin, en basit tıbbi veya cerrahi müdahalede risk bulunmaktadır⁴⁹⁸. Tıp biliminin gerektirdiği her müdahale ve mevzuatın emrettiği her husus gerektiği gibi yerine getirilmiş olsa dahi risk bertaraf edilemeyebilir.

İzin verilen risk kapsamına hangi hareketlerin gireceği, somut olayın niteliğine göre yazılı olmayan davranış kuralları veya pozitif hukuk metinleri ile ortaya konabilir⁴⁹⁹. Riskli harekete açıkça izin verilmesi, riskten kaçınmanın mümkün olmaması olması, elde edilmek istenen amaç bakımından riskli hareketin zorunluluk arz etmesi ve riskli harekete genel olarak alışılmış olması şartlarının birlikte bulunması, hareketin izin verilen riskten yararlandırılabilmesi için doktrinde aranan şartlardır⁵⁰⁰.

İzin verilen riskin hukuki niteliği üzerinde doktrinde tartışma söz konusu olup izin verilen riskin; bir hukuka uygunluk sebebi olduğu, çeşitli hukuka uygunluk sebepleri bakımından ortak bir yapı teşkil ettiği, kusurluluğu ortadan kaldıran bir sebep olduğu, tipikliği ortadan kaldıran bir sebep olduğu ve (objektif) isnadiyeti ortadan kaldıran bir sebep olduğu ileri sürülen görüşlerdendir⁵⁰¹. Bunun yanında izin verilen riske dahil edilen hususların suçun yapısına ilişkin diğer kavramlarla açıklanması gerektiği yönünde de görüşler söz konusudur⁵⁰². *Ünver*, aksi kanaattedir. Yazara göre, izin verilen risk,

---

⁴⁹⁶ Hakeri, Genel Hükümler, 177.

⁴⁹⁷ Ünver, 7 vd.

⁴⁹⁸ Akbulut, Tıp Ceza, 265.

⁴⁹⁹ Akbulut, Tıp Ceza, 265.

⁵⁰⁰ Ünver, 264; Akbulut, Tıp Ceza, 266.

⁵⁰¹ Kapsamlı açıklama için bkz. Ünver, 126-161.

⁵⁰² Kapsamlı açıklama için bkz. Ünver, 162-220.

suçun kasten yada taksirle işlenmesinin önemi bulunmaksızın⁵⁰³, isnadiyeti ortadan kaldıran sebeptir⁵⁰⁴. Kanaatimizce nedensellik bağı ve isnadiyet incelemesi gerçekleştirilirken suçun diğer unsur ve alt unsurları ilgilendiren hususların tartışılmasına gerek bulunmamaktadır. Örneğin hareketin meydana getirdiği neticenin; faile, onun bir eseri olarak, yüklenmesi sırasında hareketin hukuka aykırı olup olmadığına, hareketin hukuka uygun olarak gerçekleşmesi halinde ne olacağını incelemek gereksizdir. Yine, ilgilinin rızası kavramı içerisinde çözüme kavuşturulabilecek bir hususu, nedensellik bağı ve isnadiyet incelemesinde ölçüt olarak dikkate almaya gerek bulunmamaktadır. Benzer şekilde, ceza hukuku anlamında hareket olarak nitelendirilemeyecek bir davranışın, netice bakımından nedensel olup olmadığını araştırmaya imkan bulunmamaktadır. Kanaatimizce, izin verilen risk kapsamında değerlendirilen hareketler; somut olayın niteliğine göre görevin yerine getirilmesi, hakkın icrası, zorunluluk hali ve ilgilinin rızası gibi kurumlarla çözüme kavuşturulabilir⁵⁰⁵ ise bunların bu kurumlar içerisinde çözülmesi gerekmektedir. Bu kurumlar içerisinde çözüme kavuşturulamayan haller ise izin verilen riske dahildir. İzin verilen riskin hukuki niteliğinin ise hukuka uygunluk sebebi olduğu kanaatindeyiz. Ermenistan Ceza “*Kanunu'nun İzin Verilen Risk*” başlıklı 46. maddesinde, eğer ceza hukukunu ilgilendiren zarar, sosyal olarak faydalı bir amacı gerçekleştirmek üzere izin verilen risk çerçevesinde gerçekleşmiş ise neticeyi meydana getiren hareketin suç olarak kabul edilemeyeceği hükme bağlanmıştır⁵⁰⁶. Riskin; izin verilen risk olarak kabul edilmesi için ise gerçekleştirilmesi amaçlanan amacın, söz konusu icari ya da ihmali hareket olmadan gerçekleşmesinin mümkün olmaması ve failin, ceza normunun öngördüğü neticeyi engellemek için kendisinden beklenen tedbirleri almış olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi aranmaktadır. Ancak söz konusu risk, açık bir biçimde, üçüncü bir kimsenin ölümüne ya da doğal veya toplumsal tehdiye yol açmış ise izin verilen riskin kapsamı dışında kalacaktır. Ermenistan Ceza Kanunu'ndaki bu düzenleme; meşru müdafaa (m. 42), sanığın yakalanması sırasında

---

⁵⁰³ Ünver, 274 vd.

⁵⁰⁴ Ünver, 357 vd.

⁵⁰⁵ Benzer görüşteki yazarlar için bkz. Akbulut, Tıp Ceza, 264.

⁵⁰⁶ Kanun metni için bkz:
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dad5efd70578c.htm/preview> (Son erişim: 08.02.2016).

gelişen zarar (m. 43), zorunluluk hali (m. 44), fiziksel ve psikolojik zorlama (m. 45) ve emir ve talimatların yerine getirilmesi (m. 47) ile birlikte, Hareketi, Cürüm Olmaktan Çıkartan Durumlar başlıklı 8. bölümde yer almaktadır. Ermenistan Ceza Hukuku'nda izin verilen risk, bir hukuka uygunluk sebebi olarak düzenlenmiştir. *Hakeri* de izin verilen risk kapsamında değerlendirilen tıbbi müdahaleleri; müdahaleyi gerçekleştirenin doktor olması veya doktora başvuru imkanının bulunmaması, aydınlanmış rızanın mevcudiyeti ve tıp biliminin gereklerine uygun bir müdahalenin özenle gerçekleştirilmesi hallerinin birlikte gerçekleşmesi şartıyla hukuka uygun kabul etmektedir⁵⁰⁷.

İsnadiyeti ortadan kaldırdığı doktrinde kabul edilen dördüncü hal, varsayılan rızaya ilişkindir. Örneğin Doktor A, hastası B'nin boynundaki iki omurda farklı seviyelerde disk kayması tespit eder. B'nin kabulü üzerine gerçekleşen ameliyatta, doktor A, dalgınlık dolayısıyla yalnızca kaymanın zayıf olduğu omura müdahale eder. B ağrılarının devam etmesi üzerine tekrar doktor A'ya gelir. Durumu fark eden A, B'ye yeni bir disk kayması geliştiğini ve tekrar ameliyat olması gerektiğini söyler. İlk bakışta B, ameliyat olmayı kabul etse dahi, ameliyat hakkında aydınlatılmadığından rızası özgür değildir. Diğer taraftan, ameliyat olma nedeniyle ameliyat olma gereksinimi arasında bir ilişki olmadığından doktor A, ikinci ameliyatı gerçekleştirmek bakımından cezai sorumluluk altına girmeyecektir⁵⁰⁸. A'nın ilk ameliyattaki ihmali ayrı bir değerlendirmenin konusudur. A'nın ikinci ameliyat bakımından cezai sorumluluğunun bulunmaması doktrinde neticenin A'ya objektif olarak isnat edilemeyeceği ile gerekçelendirilmektedir⁵⁰⁹. *Kangal*'a göre ise varsayılan rıza ve hipotetik rıza kavramları birbirinden ayrılmalıdır⁵¹⁰. Varsayılan rıza; bilinci kapalı hastanın acil durumu gereği derhal ameliyata alınmasında olduğu gibi başka birine ait bir konuya izinsizce müdahale ederek suç teşkil eden bir fiilin işlenmesinde konunun sahibinin iradesinin aksi yönde olması halinde fiile hukuka uygunluk kazandıran bir kurumdur⁵¹¹; izin verilen riske

---

⁵⁰⁷ Hakeri, H. (2012). *Tıp Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 633.

⁵⁰⁸ Rosenau, H. (2013). "*Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza*". Çev: Akkaş, A. H., EÜHFD, C. VIII, S. 2, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı, <http://www.kazanci.com> (Son erişim: 04.07.2015).

⁵⁰⁹ Rosenau, (Son erişim: 04.07.2015).

⁵¹⁰ Kangal, Z.T. (2011). "*Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza*", GÜHFD, C. XV, S. 4, 223-251, s. 225.

⁵¹¹ Kangal, 224 vd.

dayanan kanun üstü bir hukuka uygunluk nedenidir⁵¹². Hipotetik rıza ise, Alman özel hukukunda tıbbi sorumluluğun sınırlandırılması amacıyla ortaya atılmış olup mağdurun, yeteri kadar aydınlatılmamış olması ancak aydınlatılsaydı da müdahaleyi kabul edeceğinin varsayılabileceği durumlarda objektif isnadiyetin ortadan kalkacağını öngören bir kurumdur⁵¹³. Kanaatimizce mesele, ilgilinin rızası kavramını ilgilendirmekte olup somut olay bakımından rızanın varlığı veya geçerliliği irdelenmeli⁵¹⁴ ve niteliği çerçevesinde hukuka aykırılığın ya da tipikliğin ortadan kalktığı kabul edilmelidir⁵¹⁵. Kanaatimizce varsayılan rıza ve hipotetik rıza kavramları, ilgilinin rızası kurumunun, hukuka aykırılığa bakan yönünü ilgilendirir.

Doktrinde, isnadiyeti ortadan kaldırdığı ileri sürülen hallerden beşincisi, neticenin mağdurun ve üçüncü kişinin veya doğanın katkısıyla gerçekleştiği hallerdir. Cezai sorumluluğun şahsiliği ilkesinin bir gereği olarak, objektif isnadiyet teorisi, risk fail tarafından artırılmışsa da neticenin mağdurun, üçüncü bir kişinin veya doğanın katkısıyla gerçekleştiği hallerde neticenin faile isnat edilemeyeceğini öngörür.

Bu çerçevede mağdurun olağan olmayan (kusurlu) hareketinin neticenin gerçekleşmesinde etkili olması halinde neticenin failin hareketinin hakimiyetinde gerçekleşmediği kabul edilir⁵¹⁶. Mağdurun, temyiz yeteneğinin bulunmaması veya zorunluluk halinin bulunması gibi durumlar bu kuralın istisnasını teşkil eder⁵¹⁷. Örneğin, bir psikiyatrisin, intihar eğilimli hastasına ilaç yazması ve hastanın bu yolla ilaç temin etmeyi başararak intihar etmesi halinde netice doktora isnat edilebilir⁵¹⁸.

Mağdurun kendisini tehlikeye sokan hareketi ile kendisini tehlikeye sokan üçüncü kişiye ait harekete rıza gösterilmesi birbirinden ayrılmalıdır⁵¹⁹. Örneğin kişinin

---

⁵¹² Kangal, 232 vd.

⁵¹³ Kangal, 225 vd.

⁵¹⁴ *Mezger*, varsayılan rıza kavramının, ilgilinin rızası kavramının genişletilmesinden ibaret olduğu kanaatindedir: Kangal, 227.

⁵¹⁵ İlgilinin rızası, suçun niteliğine göre tipe uygunluğu ya da hukuka aykırılığı kaldırır: Kangal, 224.

⁵¹⁶ Özbek, Nedensellik Bağı, 444 vd.

⁵¹⁷ Özbek, Nedensellik Bağı, 445.

⁵¹⁸ Akbulut, Tıp Ceza, 279 vd.

⁵¹⁹ Özbek, Nedensellik Bağı, 445.

hayat hakkı üzerinde tasarruf yetkisi bulunmamaktadır⁵²⁰ ve bu hususta bir rıza ilgilinin rızasını düzenleyen TCK m. 26/2 çerçevesinde geçersizdir. Ancak A'nın, HIV virüsü taşıdığını bildiği B ile rızasıyla cinsel ilişkiye girmesi ve hastalık kapması halinde netice B'ye isnat edilemez çünkü mağdur, tehlikeyi bilinçli bir şekilde üstlenmiş olur⁵²¹. Mağdurun, artan riski üzerine aldığı hallerde netice failin bir eseri olarak kabul edilemez⁵²². Başka bir ifadeyle mağdurun özgür iradesiyle riski artırması ve failin hareketinin bu risk artışını mümkün kılmaktan ibaret olması halinde netice faile isnat edilemez⁵²³. Örneğin müptezel A, satıcı B'den kendi rızasıyla eroin almış ve kullanmıştır. Aşırı dozda eroin kullanımına bağlı olarak hayatını kaybeden B'nin ölümü ile A'nın ona eroin satması arasında her ne kadar maddi anlamda nedensellik söz konusu ise de B'nin özgür iradesiyle hareket etmesi karşısında neticenin A'ya isnadı mümkün değildir⁵²⁴. Benzer bir olay yargı kararlarına da yansımıştır:

"... failin hazırladığı uyuşturucu maddeyi kullanıcıya bizzat enjekte etmesi veya uyuşturucu maddeyi birer kullanımlık ölçekte hazırlayıp, bu durumu belirterek satması sonucu, kendisine uyuşturucu madde enjekte edilen veya bir ölçek uyuşturucu maddeyi kullanan kişinin sağlığının bozulması ya da ölmesi durumunda, failin fiili ile sağlığın bozulması ya da ölüm arasında belirtilen anlamda nedensellik bağı vardır. Buna karşılık, 20 gram uyuşturucu madde satın alan ve bunun 5 gramını bir doz olarak veya birer kullanımlık dozlardan ikisini birlikte kullanan kişinin sağlığının bozulması ya da ölmesi durumunda satıcının fiili ile sağlığın bozulması veya ölüm arasında değinilen biçimde nedensellik bağı yoktur.

Sanığın hazırlık ifadesine, diğer sanık P. ve N.'nin anlatımlarına, Adli Tıp Kurumu Morg İhtisas Dairesinin otopsi raporuna, dosyadaki diğer delillere ve mahkemenin kabulüne göre; olay günü P.'nin 2 milyon lira ve E. isimli bayanın 3 milyon lira vererek sanıktan kullanmak amacı ile birer miktar eroin satın aldıkları, saat 20.00

⁵²⁰ Özbek, Nedensellik Bağı, 445.

⁵²¹ Özbek, Nedensellik Bağı, 445.

⁵²² Koca/Üzülmez, 127.

⁵²³ Mağdurun karar verme yeteneğinden yoksun olması halinde ise netice faile isnat edilecektir zira bu durumda mağdurun neticeyi üstlenmesi söz konusu olamaz: Akbulut, Tıp Ceza, 279.

⁵²⁴ Heinrich, 159; Koca/Üzülmez, 127, 198 vd; Akbulut, Tıp Ceza, 278.

sıralarında birlikte N. 'nin evine gittikleri, her biri kendisine ait eroini sıvılaştırıp şırınga ile kendi koluna enjekte ettiği, bu evde uzunca bir süre oturdukları, saat 04.00 sıralarında kendi evlerine gitmek üzere ayrıldıkları, E. 'nin yolda fenalaşarak düşüp bayıldığı, devriye görevi yapan polislerin durumu görüp E. 'yi hastaneye götürdükleri, ancak eroin kullanmasına bağlı olarak E. 'nin öldüğü anlaşılmaktadır.

E. 'nin ölümü ile sanığın fiili arasında yukarıda belirtilen anlamda bir nedensellik bağı bulunmamaktadır. Ölüm, E. 'nin fazla miktarda eroin kullanmasından, dolayısı ile kendi fiilinden meydana gelmiştir⁵²⁵."

Mağdurun riski üzerine alması, kimi durumda mağdurun yasal temsilcisinin iradesi ile de gerçekleşebilir. Örneğin hastanın yasal temsilcisi tarafından, tıbbi müdahale reddedilmiş ise hastanın tedavi edilmemesi dolayısıyla zarar görmesi neticesi, doktora kural olarak isnat edilemez⁵²⁶.

Üçüncü kişinin hareketinden veya doğal bir aksiyondan kaynaklanan risk artışının araya girmesi ise iki durumda gerçekleşebilir:

Birinci durumda, üçüncü kişinin hareketi veya doğal aksiyon tamamen farklı bir nedensel akış ile ilgilidir. Örneğin A'nın, B'yi öldürmek amacıyla otomobiliyle ezmeye kalkması ancak B'nin, otomobil çarpmasına bağlı olarak değil; daha önce C'nin kendisine vermiş olduğu zehrin etkisini göstermesi dolayısıyla hayatını kaybetmesinde C'nin hareketi, A'nın hareketinden tamamen bağımsız, bambaşka bir nedensel süreci harekete geçirecektir. Failin hareketi ile ilgisi bulunmayan nedensel akış sonucu meydana gelen netice, faile isnat edilemez⁵²⁷. Zira her şeyden önce hareket ve netice arasında nedensellik bağı bulunmamaktadır. Kanaatimizce böyle bir durumda nedensellik bağı bulunmadığından, isnadiyet incelemesi yapmaya gerek dahi bulunmamaktadır.

---

⁵²⁵ Yargıtay, 10. Ceza Dairesi, T. 10.12.1998, E. 1998/10133, K. 1998/12221: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı, <http://www.corpus.com.tr> (Son erişim: 28.10.2015).

⁵²⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 282 vd.; Hasta Hakları Yönetmeliği ve Hekimlik Meslek Etiği Kuralları gereği, yasal temsilcinin rızası olmasa dahi doktorun müdahale yükümlülüğünün bulunduğu hallerde doktor, sorumluluktan kurtulamaz: Akbulut, Tıp Ceza, 283, 227. dn, 228. dn.

⁵²⁷ A'nın hareketinin B'yi zaten öldürecek olması C'nin hareketinin nedensel olduğunu ve neticenin C'ye isnat edilebileceğini değiştirmez: Akbulut, Tıp Ceza, 268.

İkinci durum, failin hareketinin de dahil olduğu nedensel akışta, bir başka koşula ait bir risk artışının meydana gelmesidir. Örneğin A, B'yi ağır yaralamış, B'nin yaralı olmasından faydalanan C, B'yi öldürmüştür. Bu halde A, B'yi yaralamasaydı C, B'yi öldürmeyi başaramayacaktı. Bu çerçevede A'nın hareketi nedenseldir. Ancak B'yi öldüren, C'nin hareketidir ve C'nin hareketi, A'ya ait olmayan bir risk meydana getirmiştir. A'nın hareketi her ne kadar nedensel de olsa, netice A'ya isnat edilemez⁵²⁸. Benzer şekilde, A'nın yaraladığı B'nin hastaneden çıkan yangında ölmesi halinde netice A'ya isnat edilemez⁵²⁹. Ancak, nedensellik bağından yalnızca önemsiz sapmalar söz konusu ise, örneğin ölmesi için köprüden aşağı atılan mağdurun düşerken köprünün ayaklarına çarparak havada ölmesi halinde, netice faile isnat edilir⁵³⁰.

Objektif isnadiyet teorisi, üçüncü bir kişiye veya doğaya ait olan risk artışının faile isnat edilemeyeceği kuralını haklı olarak öngörmüş de olsa risk artışının, ne zaman üçüncü kişinin hareketinin veya doğal aksiyonların bir ürünü olduğunu tespit etmek esas sorunu oluşturmaya devam etmektedir. Bu teorinin savunucularından *Heinrich*'e göre; A'nın yaraladığı B, hastaneye kaldırılırken ambulansın kaza yapması sonucu hayatını kaybederse netice faile isnat edilebilir ancak B, bir trafik kazasında değil de sedyeyi taşıyan görevlinin kalp krizi geçirmesi ve sedyeyi düşürmesi dolayısıyla boynu kırılarak ölseydi bu durumda B'nin ölümü A'ya objektif olarak isnat edilemezdi. Zira yazara göre bir yaralının, hastaneye kaldırılırken trafik kazası geçirmesi veya doktorun taksirle yanlış tedavi uygulaması genel hayat tecrübeleri çerçevesinde beklenebilir ihtimallerdir ancak mağdurun bulunduğu sedyeyi taşıyan görevlinin tam o anda kalp krizi geçirmesi ve sedyeyi mağdurun boynu kırılacak biçimde düşürmesi, genel hayat tecrübeleri çerçevesinde olağan dışıdır⁵³¹. *Artuk/Gökçen/Yenidünya* ise yaralanan hastanın trafikte ölmesi halinde neticenin faile isnat edilebileceği⁵³² ancak hastaneye kaldırılan yaralının doktorun yanlış tedavisi dolayısıyla ölmesi durumunda mağduru bıçaklayan failin

---

⁵²⁸ Örnek olay için bkz. *Heinrich*, 160 vd.

⁵²⁹ Akbulut, *Tıp Ceza*, 268.

⁵³⁰ Akbulut, *Tıp Ceza*, 269.

⁵³¹ *Heinrich*, 155 vd.

⁵³² *Artuk/Gökçen/Yenidünya*, 291.,

sorumlu tutulamayacağı görüşündedir⁵³³. *Hakeri*, hastaneye kaldırılmak üzere ambulansa bindirilen yaralının, trafik kazasında ölmesi halinde, neticenin, yaralama fiilini gerçekleştiren faile yüklenemeyeceğini savunur. Yazara göre, trafik kazası her zaman gerçekleşebilecek bir risktir ancak bir kimseyi trafik kazasından korumak, normun koruma amacı içerisinde değildir⁵³⁴.

Kanaatimizce objektif isnadiyet teorisi, nedensellik ve isnadiyet kavramlarını ortaya koyarak meselenin nasıl bir yöntemle ele alınacağını doğru bir şekilde tespit etmiştir. Nedenselliğin hangi ölçüt ile tespit edileceğini tek nedensellik bağı teorisi olan şart teorisine terk eden teori, isnadiyetin tespiti ile ilgilenmektedir. Kanaatimizce bu ölçütün neticenin, hareketin hakimiyeti altında gerçekleşip gerçekleşmediğinde aranması da yanlış değildir. Ancak belirtildiği üzere, buna ilişkin ölçütün somutlaştırılması gerekmektedir.

Kanaatimizce bir koşul, neticeyi kendi başına meydana getirebilecek kapasitedeyse ve nedensel akış bu kapasiteden sapmadan gerçekleşmişse netice faile onun bir ürünü olarak isnat edilmelidir. Netice, hareketin kapasitesi dışında gerçekleşmişse veya nedensel akış bu kapasitenin doğuracağı etkilerden saparak neticeyi meydana getirmiş ise hareketin, neticeyi gerçekleştirebilmek bakımından mevcudiyetine ihtiyaç duyduğu diğer koşulların neticeye yöneliminde (eğer varsa neticeye katılmalarının arkasındaki irade üzerinde⁵³⁵) iktidar sahibi olduğu ölçüde isnadiyetten söz edilir. Gerçekten adaletin gereği olarak herkes kendi hareketinin sonuçlarına katlanmalıdır ve ancak kendi hareketlerinin doğurduğu sonuçlardan sorumlu tutulmalıdır. Bu anlamda hareketin, gerekirse bilirkişi marifetiyle tayin edilecek kapasitesinin tespiti gerekir ki bu noktada objektif öngörülebilirlik yani hareketin teknik kapasitesinin en ileri bilim ve teknik ile değerlendirilmesi⁵³⁶, önemli bir ölçüttür⁵³⁷. Ancak hareketin de yer

⁵³³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 291 vd.

⁵³⁴ *Hakeri*, Genel Hükümler, 178; Konuya ilişkin açıklamalar için bkz. Bölüm III.2.2.

⁵³⁵ Bu yaklaşım; *Kant*'ın, yukarıda belirttiğimiz, her iradi hareketin yeni bir nedensel seriye ilişkin olduğu yönündeki görüşü ile de örtüşmektedir.

⁵³⁶ Objektif öngörülebilirliğin, failin dahil olduğu toplumdan ortalama zekaya sahip herhangi bir kimsenin ne düşüneceği şeklinde anlaşıldığı görüşe katılmıyoruz. Görüş için bkz.: Koca/Üzülmez,

⁵³⁷ Burada ifade edilen öngörülebilirlik neticenin, yalnızca hareket tarafından bu şekilde meydana getirilmesinin mümkün olup olmadığı yönündeki öngörüdür. Bunun ötesinde nedensel bir akışı

aldığı birden fazla koşulun birlikte meydana getirdiği nihai netice bakımından failin sorumlu tutulabilmesi için diğer koşulların etkisinin de faile yüklenmesi gerekir. Bu yüklemenin adil bir biçimde gerçekleşmesini ve sınırlandırılmasını sağlayacak ölçüt kanaatimizce katkısına ihtiyaç duyulan diğer koşulların neticeyi gerçekleştirmeye yönelmesinde hareketin iktidar sahibi olmasıdır. Eğer diğer koşulların neticeye katılmasının arkasında bir irade varsa, hareketin, bu iradenin oluşması bakımından değil ve fakat bu iradenin kendisinin üzerinde iktidar sahibi olması aranır. Örneğin A, B'yi öldürmek maksadıyla bıçaklamış; hastaneye kaldırılan B, yoğun bakım ünitesinde çıkan yangında hayatını kaybetmiştir. B'nin yangında ölümünde yangının nedensel akışa dahil olma yöneliminde A'nın iktidarı söz konusu değildir. O halde yangının nedensel akışa sağladığı katkı, A'nın bir eseri olarak A'ya isnat edilemez. Öğrencilerinin erişebileceği yerde silah bulduran anaokulu öğretmeni A ise çocukların bu silahı alıp oynamaları akabinde doğabilecek neticelerden sorumludur. Zira her şeyden önce bu netice, öğretmenin ihlal ettiği gözetim yükümlülüğünün kapasitesine dahildir.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, isnadiyetin sağlanması bakımından hareketin üzerinde iktidar sahibi olup olmadığı araştırılan hususun, diğer koşulların varlığı olmadığıdır. Örneğin A, B'yi öldürmek amacıyla ancak onu öldürmeye yetmeyecek ölçüde bıçaklamıştır. B, hemofili olması dolayısıyla hayatını kaybetmiştir. Neticenin gerçekleşmesi bakımından B'nin hemofili olması koşulunun varlığı gereklidir ancak A'nın sorumlu tutulabilmesi için B'nin bu hastalığa yakalanması üzerinde iktidar sahibi olması gerekmez. Bu koşulun neticeyi gerçekleştirmeye yönelmesi A'nın iktidarı çerçevesinde gerçekleştiğinden netice A'ya isnat edilebilir. Aynı gerekçeyle, mağduru canlı kalkan olarak kullanan fail de neticeden sorumludur. Ancak polisin irrasyonel veya keyfi müdahalesinden doğacak bir ölüm A'ya isnat edilemez.

Benimsediğimiz ölçütün bir sonucu olarak hareketin, neticenin meydana gelmesi için ihtiyaç duyduğu koşul, bir başkasının iradesi ile gerçekleştireceği bir hareket ise ilk hareketin ikinci hareketin arkasındaki irade üzerinde tahakküm kurup kurmadığı araştırılmalıdır. Ne miktarda olursa olsun tahakküm söz konusu ise netice, ilk hareketin failine yüklenebilir.

---

bütünüyle ver bir ayrıntısıyla bilmek ya da öngörmek kimse için mümkün değildir: Reimann/Zekoll, 394.

Alternatif nedensellik bakımından, neticeyi meydana getiren her bir hareket neticeyi meydana getirmeye elverişli ve yeterli bulunduğundan başka bir koşulun da nedensel akışa yöneliminin failin iradesiyle gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılmasına gerek bulunmamaktadır. Zira hareket, neticenin meydana gelmesi için birlikte alternatif olarak nedensel olduğu koşulun varlığına ihtiyaç duymamaktadır.

Mağdurun kendine aşırı dozda eroin enjekte etmesi halinde olduğu gibi doktrinde mağdurun sorumluluğu kendi üzerine alması olarak tanımlanan durumlar bakımından, failin hareketinin yanında mağdura ait ikinci bir hareket, netice bakımından gereklidir ve pek çok durumda failin hareketi ikinci hareket bakımından nedenseldir. Örneğin uyuşturucu satıcısı A, müptezel B'ye eroin dolu bir şırınga hazırlamış ve bunu kullanan B hayatını kaybetmiştir. B, A eroin sağlamasaydı kendi payına düşen hareketi gerçekleştirmeyecekti. Meselenin nedenselliği değil, isnadiyeti ilgilendirdiği tespit edildikten sonra eğer A, B'yi uyuşturucunun saflığı ve gücü hususunda uyarılmışsa bunu kendine enjekte eden B'nin ölümü; A'ya isnat edilemez. Zira böyle bir durumda, A'nın hareketi, neticenin gerçekleşmesi bakımından B'nin eroini kendine enjekte etmesi koşuluna ihtiyaç duyar ve bu koşulun nedensel akışta yer almaya yönelmesi, A'nın iktidarı altında değil B'nin iktidarı altında gerçekleşir. Ancak A, B'ye şırınganın olağanüstü dozda veya güçte uyuşturucuyla dolu olduğunu söylemezse B'nin hareketinin nedensel akışın bir parçası olması üzerinde iktidar sahibi olmuş olur ve bu nedenle netice A'ya isnat edilir⁵³⁸.

Faili suça iten sebeplerden hareket olarak değerlendirilebilecek olanların, (örneğin bir katilin cinayet işlemeden önceki hayatı boyunca toplumdan dışlanmış olmasında dışlamaya yönelik hareketler veya bir hırsızın işten kovularak fakir duruma getirilmesi) netice bakımından nedensel olması da ifade ettiğimiz ölçüt çerçevesinde çözüme kavuşturulabilmektedir. Pek çok durumda failin iyi ile kötü arasında seçim yapması kendi iradesine bağlı olarak yine kendi iktidarı altında olduğundan bu hallerde faile suça iten hareketlerin sorumluluk doğurmasının çok nadir olacağını belirtmek yanlış olmaz. Ayrıca faili suça iten sebeplerin çoğunlukla hukuka aykırılık teşkil etmemesi

---

⁵³⁸ Konuyla ilgili Anglo Sakson içtihatları için karşı. *R v Kennedy* (1999) Crim LR 65; *R v Kennedy* (2007) 3 WLR 612; *R v Dias* (2002) 2 Cr App R 5.

dolayısıyla nedensellik ve isnadiyet söz konusu dahi olsa cezai sorumluluktan söz edilemeyecektir.

3. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DURUM

3.1. Anglo – Sakson Hukuku

Anglo-Sakson ceza hukukunda da neticeli suçlar bakımından suçun tamamlanması için netice ve hareket arasında bir nedensellik bağı aranmaktadır⁵³⁹. Nedensellik bağı ise hukuka aykırı fiilin⁵⁴⁰ içerisinde, *actus reus*'un bir alt unsuru olarak, değerlendirilmektedir⁵⁴¹.

Esasen Anglo-Sakson ceza hukukunda, şart teorisi ve objektif isnadiyet teorisi (*objective imputation, objective attribution*) kombinasyonu benimsenmektedir ancak kullanılan kavram farklıdır⁵⁴². Nedensellik, maddi anlamda nedensellik (*factual causation*) ve normatif anlamda nedensellik (*legal causation*) olarak adlandırılmakta ve iki boyutta değerlendirilmektedir⁵⁴³. Başka bir ifadeyle, nedensellik ve isnadiyet kavramları Anglo-Sakson hukukunda da yer almaktadır ancak isnadiyet, nedensellik kavramı içerisinde kabul edilmektedir. Dolayısıyla nedensellik bağının kesilmesi mümkün görülmektedir⁵⁴⁴.

Anglo-Sakson hukuk sisteminde, maddi anlamda nedensellik kavramı ile koşul ile netice arasında olgusal anlamda bir mantıki bağ karşılır. Bu bağ Anglo Sakson Doktrini'nde *but for test* olarak da adlandırılan şart teorisi çerçevesinde tespit edilir⁵⁴⁵. "Koşul olmasaydı netice yine de meydana gelir miydi?" sorusunun araştırılması

⁵³⁹ Allen, M. (2003). Textbook on Criminal Law, New York, s. 32.

⁵⁴⁰ Jefferson, M. (2003). Criminal Law, Essex: Pearson Education Limited, s. 140.

⁵⁴¹ Allen, 32; Heaton, R. (2004). Criminal Law, New York: Oxford University Press, s. 24 vd.

⁵⁴² Bohlander, M. (2009). Principles of German Criminal Law, Portland: Hart Publishing, s. 47; Chiesa, L.E. (2014). "Comperative Criminal Law", The Oxford Handbook of Criminal Law, Editor: Dubber, M.D./Hörnle, T., New York: Oxford University Press, 1089-1114, s. 1096.

⁵⁴³ Allen, 33, 34; Heaton, 25.

⁵⁴⁴ Ormerod, D. (2006). Smith&Hogan Criminal Law, New York: Oxford University Press, s. 56; Elliott/Quinn, s.48.

⁵⁴⁵ Allen, 33; Özkan, 1110.

yöntemiyle neticenin meydana gelmesi bakımından koşulun *sine qua non* olup olmadığı irdelenir ve ancak netice bakımından zorunlu olan koşul nedensel olarak kabul edilir.

Wardlow v. Bonnington Castings davasında şart teorisinin kanuni şart formülüne benzer şekilde risk artışının netice bakımından etki doğurup doğurmadığı, neticenin gerçekleşmesinde ihmal edilemeyecek bir maddi katkı sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir:

“Davacı, davalının iş yerinde 8 yıldır çelik tesviyeci olarak çalışmaktadır. İş yerinde soluduğu havada çok ince silis parçaları bulunan davacı pnömokonyoz hastalığına yakalanmıştır. İşyerinin havasında bulunan silis tozunun hastalığa neden olduğu konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Bununla birlikte, havadaki silis parçacıklarının iki olası nedeni bulunmaktadır. Bunlardan biri, işyerinde bulunan 4 adet taşlama makinesi iken, diğeri davacının da kullandığı hava çekicidir. Eğer havadaki silis tozu, taşlama makinesinden kaynaklanıyorsa davalı zarardan sorumlu olmayacak, bununla birlikte, hava çekiciden kaynaklanıyorsa davalının sorumluluğu doğacaktır. Sorunu bu şekilde ortaya koyan Lordlar Kamarası incelemesini de bu yönde yapmıştır. Lord Reid, silis tozunun iki ayrı kaynağı bulunduğu için, zarara tamamen birinin maddî anlamda katkı sağladığının söylenemeyeceğini belirtmiştir. Bu nedenle, taşlama makinesinden kaynaklanan tozun zarara maddî bir katkı sağlayıp sağlamadığının incelenmesi gerekmektedir. Maddî katkı sağlama derecelendirme meselesidir ve değerlendirmeye alınamayacak kadar az olmasının dışındaki tüm katkılar maddî anlamda katkı olarak kabul edilir. Her ne kadar Lord Reid, havadaki silis tozunun taşlama makinesinden ziyade hava çekiciden kaynaklandığını düşündüğünü ifade etse de, taşlama makinesinden kaynaklanan tozun zararın oluşumuna esaslı bir katkı sağladığının yeterince ispatlandığı sonucuna varmıştır. Sonuç olarak, taşlama makinelerinin silis tozuna katkı sağladığı, dolayısıyla hastalığın oluşmasına yardımcı olduğu ve tüm bu hususların sorumluluğun kurulması için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer Lord’lar da bu görüşe katılmakla birlikte Lord Keith of Avonholm, maddî anlamda katkı sağladığı sonucuna ulaşmasının olgusal nedenlerini açıklamıştır. Bu bağlamda Lord’a göre, zararın nedeni davacı tarafından solunan havadır; havanın da davalının kusuruyla zarara neden olan partiküller ve zarara neden olmayan partiküller olarak ayrılması mümkün değildir. İlk görünüşte bu partiküller zarara

kümülatif olarak neden olmuştur. Eğer davacının taşıma makinelerinden kaynaklanan havayı hiç solumadığı veya bu havanın çok önemsiz oranda silis tozu ürettiği ispatlanmış olsaydı, o zaman zararın oluşumuna maddî katkı sağlamadığı sonucuna varılacaktır⁵⁴⁶."

R v. Malcherek ve Steel davasında, sanıklar mağdurun yaşam destek ünitesine bağlı yaşayan mağdurun yaşam destek ünitesini aynı anda fakat birbirinden bağımsız olarak yaptıkları hareketle kapatmaktan yargılanmış ve sanıkların birinin hareketi olmasaydı da neticenin gerçekleşeceği yönündeki savunmaları mahkemece reddedilmiştir⁵⁴⁷.

Hart/Honoré tarafından ortaya konan çalışmalar üzerine *Wright* tarafından bina edilen ve *NESS test* olarak adlandırılan formül, şart teorisinin *conditio sine qua non* formülü dışında bir diğer teori olarak ileri sürülmüş ve doktrinde de taraftar toplamıştır⁵⁴⁸. Buna göre, bir koşulun maddi anlamda nedensel olup olmadığını tespit etmek için netice üzerindeki etkisi değerlendirilmeli ve neticenin gerçekleşmesi bakımından önem arz eden; netice bakımından zorunlu olan koşul maddi anlamda nedensel kabul edilmelidir⁵⁴⁹. Kanaatimizce bu ölçüt, pratikte şart teorisinin kanuni şart formülü ile uygulanmasından farksızdır. Zira bu ölçüt etkin sebep teorisiyle benzerlik gösterse de *NESS test*'in isnadiyeti tespit etme iddiası yoktur; *NESS test* bir maddi nedensellik ölçütüdür⁵⁵⁰.

Maddi anlamda nedenselliğin tespitinde nedensel olan ancak önemsiz sayılabilecek hususlar, *de minimis* kuralı çerçevesinde ihmal edilir⁵⁵¹. Örneğin Bir kimsenin başparmağına toplu iğne batırmak, onun hayatını saniyenin milyarda biri kadar kısaltmak anlamı taşıyabilir ancak bu husus *de minimis* kuralı gereği ihmal edilmelidir⁵⁵².

---

⁵⁴⁶ *Wardlow v. Bonnington Castings* (1956) AC 613; Özkan, Zehra. (2013). "İngiliz Hukukunda İyileşme Şansı Kaybının Tazmini". AÜHFD, C. LXII , S. 4, 1105-1138, s. 1110.

⁵⁴⁷ Elliott/ Quinn, 51.

⁵⁴⁸ West, E. (2013). "The Utility of the *NESS Test* of Factual Causation in Scots Law". Aberdeen Student Law Review, Vol. 4, 39-62, s. 39.

⁵⁴⁹ West, 46.

⁵⁵⁰ West, 40 vd.

⁵⁵¹ Ormerod, 56; Jefferson, 47.

⁵⁵² Elliott, C./Quinn, F. (2006). Criminal Law, Essex, s. 51.

Anglo-Sakson doktrininde de şart teorisinin cezai sorumluluğu genişlettiği kabul edilmektedir ve bu hususun objektif sorumluluk hallerinde daha vahim sonuçlar doğurabileceği ifade edilmektedir⁵⁵³. Neticeden sorumlu tutulmak için hareketle netice arasında maddi anlamda nedensellik bağının kurulması aranmaktaysa da bu bağın varlığı yeterli görülmemektedir. Ayrıca normatif anlamda bir nedensellikten de söz edilebilmesi gerekmektedir. Örneğin A, B'ye bir iş ilanı göstermiş ve B, işveren C'nin de daveti üzerine iş görüşmesi yapmaya giderken yol üzerindeki parkta D tarafından öldürülmüştür. A ve B'nin hareketi maddi anlamda nedenselse de normatif nedensellikten bahsedilemeyeceği için cezai sorumlulukları bulunmamaktadır.⁵⁵⁴ Nedensellik bağının bu normatif boyutu, adalet hissine dayanan sorumlu tutulabilirlik meselesi ile yakın ilişki içerisinde olarak değerlendirilmektedir⁵⁵⁵. Anglo-Sakson doktrininde bir görüşe göre normatif nedenselliğin jüri tarafından adalet hissine uygun bir biçimde tespiti⁵⁵⁶, meseleyi çözüme kavuşturacaktır. Zira mesele, ne teknik ne felsefi ne de bilimsel bir meseledir⁵⁵⁷.

Normatif nedenselliğin tespitinde bir faili, neticeden sorumlu tutmak için hareketin neticeyi meydana getiren yegane koşul olması aranmaz⁵⁵⁸. Bu çerçevede kural olarak objektif olarak öngörülebilir olan normatif anlamda nedenseldir⁵⁵⁹. Örneğin kaçış suçlarında irrasyonel ve çok anlamsız olmayan kaçış girişimleri dolayısıyla doğan neticeden fail, sorumlu tutulur⁵⁶⁰. *Roberts* içtihadı olarak anılan kararda, cinsel saldırıdan kaçmak için arabadan atlayan mağdurun yaralanmasından, mağdurun kaçışı irrasyonel görülmeyle, cinsel saldırının faili sorumlu tutulmuştur⁵⁶¹. Aynı ölçüt mağdurun,

---

⁵⁵³ Herring, J. (2004). *Criminal Law*, New York: Oxford University Press, s. 132.

⁵⁵⁴ Allen, 33.

⁵⁵⁵ Ormerod, 54; Allen, 34.

⁵⁵⁶ Örneğin Anglo-Sakson hukuk sisteminin etkisinde kalan Avusturalya'da nedensellik bağının tespiti, jürinin görevindedir: Bronitt, S. (2011). "*Avusturalia*", *The Handbook of Comparative Criminal Law*, Editör:Heller, K.J./Dubber, M.D., California: Stanford University Press, 49-96, s. 64.

⁵⁵⁷ Allen, 35.

⁵⁵⁸ Allen, 35; Ormerod, 54, 55 vd.

⁵⁵⁹ Herring, 134, 135.

⁵⁶⁰ Allen, 37.

⁵⁶¹ (1971) 56 Cr App R 95: Stone, R. (1999). *Offences Against The Person*, London: Cavendish Publishing Limited. s. 13 vd.

neticenin meydana gelmesine etkili olan sair davranışları bakımından da geçerli kabul edilir⁵⁶². Mağdurun gönüllü bir biçimde riski üzerine aldığı hallerde de cezai sorumluluktan söz edilemez⁵⁶³.

Nedensellik bağına yalnızca mağdurun hareketleri değil üçüncü kişinin hareketleri de kesebilir. Üçüncü kişinin hareketinin nedensellik bağına kesebilmesi için öngörülemeyen olması gerekmektedir ancak üçüncü kişinin özgür kararına bağlı olan davranışları öngörülebilir olsa dahi nedensellik bağına keser⁵⁶⁴. *R v Pagett* davasında, rehineyi canlı kalkan olarak kullanmak suretiyle polisle çatışmaya giren fail, canlı kalkanın ölümünden sorumlu tutulmuştur⁵⁶⁵.

Üçüncü kişinin nedensel akışa katılması tıbbi müdahale yoluyla gerçekleşebilir. *R v Smith* davasında, askeri bölgede bıçaklanarak yardım almak üzere tıbbi görevliye başvuran ancak tıbbi görevlinin taksirli biçimde yaralanın acil olmadığı kanaatine varması ve başka hastalarıyla ilgilenmesi ile tıbbi yardımdan mahrum kalarak hayatını kaybeden mağdurun ölümden mağduru bıçaklayan fail sorumlu tutulmuştur⁵⁶⁶. Kararın gerekçesi, ölümün esas sebebinin bıçak yarası oluşudur⁵⁶⁷. Diğer koşullar ise vesile olarak görülmüştür. İngiltere'de *R v. Cheshire* davasında karnından ve dizinden yaralanan mağdurun kaldırıldığı hastanede hayati tehlikeyi atlattıktan sonra meydana gelen taksirle tedavi dolayısıyla ölmesinde ise neticeden, yaralama fiilini gerçekleştiren sanık sorumlu tutulmamıştır⁵⁶⁸. Tıbbi müdahalelerin de katıldığı nedensel akışlarda, tıbbi müdahalenin normatif nedenselliği ortadan kaldırmamasının ölçütünün, tıbbi müdahalenin normal olmamakla birlikte apaçık yanlış olmaması olduğu savunulmaktadır⁵⁶⁹. Aksi halde tıbbi müdahale, nedensellik bağına kesen sebebe dönüşür. *R v Dear* davasında, cinsel saldırıda bulunduğu fail tarafından bıçaklanan mağdur, hastanede yaralarının kendiliğinden veya

---

⁵⁶² Allen, 42.

⁵⁶³ Sistaré, C.T. (1989). *Responsibility and Criminal Liability*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers s, 79.

⁵⁶⁴ Ormerod, 57; Herring, 100.

⁵⁶⁵ (1983) Cr App R 279; Ormerod, 61; Herring, 100 vd.

⁵⁶⁶ Allen, 39.

⁵⁶⁷ Elliott/Quinn, 52.

⁵⁶⁸ Elliott/Quinn, 52 vd.; Allen, 40.

⁵⁶⁹ Allen, 38.

intihar maksatlı olarak mağdur tarafından açılmasıyla hayatını kaybetmiş; ölüm neticesinden fail sorumlu tutulmuştur⁵⁷⁰.

Mağdurdaki anormal durumların neticeye etkisinin normatif nedenselliği ortadan kaldırmayacağı⁵⁷¹, Anglo-Sakson ceza hukukunda *take your victim as you find him* ilkesiyle kabul edilmektedir⁵⁷². Örneğin hemofili hastası A'yı sağlıklı birini öldürmeyecek biçimde yaralayan B, mağdurdaki anormallik dolayısıyla gerçekleşecek ölümden sorumlu tutulacaktır⁵⁷³. *Hayward*⁵⁷⁴ ve *McKechnie*⁵⁷⁵ davalarında mağdurun fiziksel durumu dolayısıyla faillerin normalde neticeyi gerçekleştirmeyecek hareketleriyle gerçekleşen neticeden failler, sorumlu tutulmuştur. *Blaue* içtihadı olarak da adlandırılan kararda⁵⁷⁶, mağdurun psikolojik yapısının da tıpkı fiziksel yapısı gibi olduğu haliyle kabul edilmesi gerektiği belirtilerek, kan nakliyle hayatı kurtulabilecek biçimde yaralanan ancak dini inancı gereği kan naklini reddeden mağdurun ölümünden onu bıçaklayan sanık sorumlu tutulmuştur⁵⁷⁷. Kanada'da mağdurun hastalığı dolayısıyla karın bölgesine aldığı basit bir darbeye ölmesi dolayısıyla darbeyi gerçekleştiren fail cezalandırılmıştır⁵⁷⁸.

Hart/Honoré, normatif nedensellik bağı meselesine alternatif bir yaklaşım getirmiştir. Yazarlara göre olgular normal ve anormal olarak ayrılmalı ve yalnızca anormal olan normatif anlamda nedensel olarak kabul edilmelidir⁵⁷⁹. Örneğin havada oksijen bulunması, normal olandır ancak bir evin ateşe verilmesi anormaldir⁵⁸⁰. Bu görüş çerçevesinde anormal olan davranışın aynı zamanda iradi olması da gerekir. Örneğin A,

---

⁵⁷⁰ Elliott/Quinn, 53.

⁵⁷¹ Herring, 136

⁵⁷² Allen 36 vd.

⁵⁷³ Heaton, 32.

⁵⁷⁴ (1908) 21 Cox CC 692: Heaton, 32; Herring, 114.

⁵⁷⁵ (1992) 94 Cr App R 51: Herring, 114.

⁵⁷⁶ (1975) 1 WLR 1411: Allen, 37.

⁵⁷⁷ Stone, 12; Türk Doktrini'nde *Koca/Üzülmez*, aynı olayda failin cezalandırılması gerektiği kanaatindedir: *Koca/Üzülmez*, 199.

⁵⁷⁸ Roach, K. (2011). "*Canada*", The Handbook of Comparative Criminal Law, Editör:Heller, K.J./Dubber, M.D., California: Stanford University Press, 97-136, s. 106.

⁵⁷⁹ Hart/Honoré, 31; Wilson, W. (2003). Criminal Law, Essex: Pearson Education Limited, s. 99 vd.

⁵⁸⁰ Herring, 133; Hart/Honoré, 33.

B'yi itmiş ve B, C'ye çarparak onu yaralamıştır. B'nin hareketi iradi olmadığından B, değil; yalnızca A sorumlu tutulur⁵⁸¹. Anglo Sakson Doktrini'nde bu görüş eleştirilmiştir. Bu eleştiriler karmaşık nedensel akışlar bakımından adil olmayan sonuçlar doğacağı ve neyin normal neyin anormal olduğunun tespit edilmesinin keyfiliğe yol açabileceği yönündedir⁵⁸².

Toplumsal dinamikler, güç odakları gibi faili suça iten sebeplerin bir hareket olarak nedenselliği Anglo Sakson Doktrini'nde tartışılmıştır. Bu tartışma esasen yukarıda suçun özüne ilişkin tanımlar izah edilirken ifade edilen, failin hareketlerinde özgür olup olmadığı hususu etrafında gerçekleştirilmekte olup *Hart/Honoré*, faili suça iten sebepleri, failin özgür idaresine dayanan hareketinin son sebep olarak cezaya mazhar olan sebep niteliği taşıması dolayısıyla cezalandırılmaz bulmuştur⁵⁸³.

Uygun sebebe dayanan teoriler de Anglo-Sakson ceza hukuku doktrininde normatif nedensellik bağının tespitinde benimsenen ölçütlerden biridir⁵⁸⁴. Bu görüşe göre esas olan, failin yaptıklarının doğal sonucuna katlanmasıdır⁵⁸⁵. Bununla birlikte neticenin doğal sonucu olmamakla birlikte failin bu husustaki öngörüsü de ölçüt olarak benimseyen⁵⁸⁶ ve bu anlamda karma uygun nedensellik teorisine yaklaşan görüşler de söz konusudur. Örneğin A, B'yi boş bir binada bayıltarak terk etmiş; B baygın yatarken meydana gelen depremde hayatını kaybetmiştir. Deprem, öngörülemez olduğundan A, neticeden sorumlu tutulamaz zira normatif nedensellikten söz edilemez⁵⁸⁷. Öte yandan A, B'yi deniz kıyısında baygın olarak terk ederse, gelgit dolayısıyla suların yükselerek B'nin boğulmasından A sorumludur⁵⁸⁸.

---

⁵⁸¹ Wilson, 100.

⁵⁸² Herring, 133 vd.

⁵⁸³ Herring, 138.

⁵⁸⁴ Herring, 136.

⁵⁸⁵ Herring, 136.

⁵⁸⁶ Herring, 136.

⁵⁸⁷ Allen, 43.

⁵⁸⁸ Heaton,, 28.

Etkin sebep teorisi, Anglo Sakson Doktrini'nde de tartışma konusu edilmiş olup⁵⁸⁹ Anglo-Sakson içtihatlarında normatif nedenselliğin tespitinde etkin sebep teorisine yaklaşan kararlar söz konusudur. Bu görüşe göre failin neticeden sorumlu tutulabilmesi için hareketin, netice bakımından bir vesileden daha fazlası olması aranır⁵⁹⁰. Hareket belirgin biçimde neticeyi sırtlanmışsa normatif anlamda nedensellik tamamlanmış sayılır. Bu çerçevede hareketin neticeyi meydana getirmede belirleyici rolü üstlenmesi⁵⁹¹ ve bu rolü çalacak düzeyde bir başka koşulun bulunmaması gerekir⁵⁹². Alternatif olarak nedensel olan koşullar, her ne kadar kendileri olmadan da netice meydana gelebilecekmiş gibi görünse de neticenin meydana gelmesinde belirleyici role sahip olduklarından nedensellik bağı tamamlanmış kabul edilir⁵⁹³.

Anglo Sakson ceza hukukunda benimsenen nedensellik bağına ilişkin düşünceler, kavramsal olarak Anglo Sakson haksız fiil hukuku bakımından da benimsenmiştir. Bu itibarla hakim içtihatlar çerçevesinde maddi anlamda nedensellik şart teorisi⁵⁹⁴ ve normatif anlamda nedensellik öngörülebilirlik ölçütü ile tespit edilir⁵⁹⁵. Yine Anglo Sakson ceza hukuku sisteminde benimsenen mağdurun anormal durumunun nedensellik bağına kesmeyeceği (*egg shell rule*) kuralı, Anglo Sakson haksız fiil hukukunda da benimsenmiştir⁵⁹⁶.

---

⁵⁸⁹ Hart, H. L. A./Honoré, A. M. (1959). *Causation In The Law*, Oxford: Clarendon Press, s. 386 vd; Dubber, M.D./Hörnle, T. (2014). *The Oxford Handbook of Criminal Law*, New York: Oxford University Press, s. 469.

⁵⁹⁰ Allen, 34 vd.

⁵⁹¹ Heaton, 27.

⁵⁹² Herring, 99.

⁵⁹³ Hart/Honoré, 117 vd.

⁵⁹⁴ McBride, N.J./ Bangshaw, R. (2005). *Tort Law*, Essex: Pearson Education Limited, s. 530 vd.

⁵⁹⁵ Gül, İ. (2015). *ABD ve Türk Hukukunda Medeni Ceza*, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, s. 64, 66; Cooke, J. (2003). *Law of Tort*, Essex: Pearson Education Limited, s. 150-152.

⁵⁹⁶ Cooke, 395.

3.2. Alman Hukuku

Alman ceza hukuku sisteminde doktrin ve uygulamadaki hakim görüş, şart teorisi ve objektif isnadiyet teorisi kombinasyonunun isabetli olduğu yönündedir⁵⁹⁷. Esasen karşılaştırmalı hukukta, bu görüşün çıkış noktası Alman hukukudur⁵⁹⁸. Hegel'in görüşleri üzerine kurulu objektif isnadiyet teorisi, yalnızca Almanya'yı etkisi altına almakla kalmamış; İspanya, İtalya ve Güney Kore gibi ülkelerde de benimsenmiştir⁵⁹⁹.

Alman mahkemelerinde; bir hareket nedensel akışta yer almak koşulu ile, neticeyi gerçekleştirmeye uygunluğu veya neticeyi gerçekleştirmedeki etkinliği dikkate alınmaksızın nedensel kabul edilir⁶⁰⁰. Ancak bağımsız bir nedensel seri ile neticeyi meydana getiren yabancı bir koşulun varlığı halinde hareket nedensel kabul edilemez⁶⁰¹. Nedenselliğin bu çerçevede tespiti, yalnızca ilk adımdır, cezai sorumluluğun belirlenebilmesi için; neticenin faile yüklenebilmesi aranır⁶⁰². Bu ise objektif isnadiyet teorisi (*objective zurechnung*) çerçevesinde gerçekleştirilir⁶⁰³. İhmalin nedenselliği ise tabii değil, varsayımsal bir nedensellik olarak kabul edilir ve bu itibarla, beklenen hareket yapılsaydı netice gerçekleşmeyecekti denebiliyorsa nedensellik bağı var kabul edilir⁶⁰⁴. Neticenin önlenebilmesi olasılığının kesine yakın olması gerekip gerekmediği ise Alman Doktrini'nde tartışmalı olup karşı görüşe göre, nedensellik bağından söz edebilmek için ihmalin riski artırmış olması yeterlidir⁶⁰⁵.

---

⁵⁹⁷ Bohlander, 45-48.

⁵⁹⁸ Fletcher, G.P. (2000). *Rethinking Criminal Law*, New York: Oxford University Press, s. 492; Weigend, T. (2011). "Germany", *The Handbook of Comparative Criminal Law*, Editor: K. J. Heller/ M. D. Dubber, Stanford: Stanford University Press, 252-287, s. 268.

⁵⁹⁹ Stuckenberg, 487.

⁶⁰⁰ Weigend, 268.

⁶⁰¹ Weigend, 268

⁶⁰² Weigend, 268.

⁶⁰³ Weigend, 268.

⁶⁰⁴ Akbulut, *Tıp Ceza*, 242.

⁶⁰⁵ Akbulut, *Tıp Ceza*, 242.

Riskin artırılması, neticenin faile isnadında esas alınan ölçütlerdendir. Riski azaltan hareketlerle gerçekleşen netice, faile isnat edilmez⁶⁰⁶. Örneğin A'nın, B'ye doğrulttuğu silaha müdahale ederek B'nin başından değil bacağından vurulmasını sağlayan C, B'nin yaralanmasından sorumlu değildir zira netice C'nin bir eseri olarak kabul edilmez.

Alman Federal Yüksek Mahkemesi, bir kararında yasal sınırdan daha yakın olarak bir bisikletlinin yanından geçen kamyonun; yasal sınırdan gitmiş olsaydı da mağdurun aynı kazayı yaşayacağını tespit ederek nedensellik bağı ve isnadiyet incelemesini bu çerçevede gerçekleştirmiştir. Karar, kamyon şoförüne ceza verilmemesi yönündedir⁶⁰⁷.

Alman Federal Yüksek Mahkemesi'nin son yıllardaki kararlarına göre taksirli bir hareketten sonra gerçekleşen kasıtlı hareketten doğan netice faile isnat edilemez ancak ihlal edilen özen yükümlülüğü, üçüncü kişilerin kasten gerçekleştirilecek sonraki eylemlerini de engelleyebilecek nitelikte ise netice faile isnat edilir⁶⁰⁸. Alman Federal Yüksek Mahkemesi, vermiş olduğu bir kararda, isnat edilebilirliği rücu yasağı çerçevesinde değerlendirmiştir⁶⁰⁹. "Winnenden Cinneti" olarak da adlandırılan olayda bir çocuk, babasının evin çeşitli yerlerinde bulundurduğu mühimmatı ve Alman Silah Kanunu'na göre kilitli kasada muhafaza edilmesi gerekirken yatak odasında bir çekmecede muhafaza edilen babasına ait silahı kullanarak çok sayıda kişiyi öldürdükten/yaraladıktan sonra kendini de vurarak intihar etmiştir⁶¹⁰. Bunun üzerine on beş defa taksirle öldürmekten, on dört defa ise taksirle yaralama suçundan yargılanan baba, savunmasını, çocuğunun rahatsızlığının ulaştığı düzeyi ve öldürme fantezilerini bilmediği üzerine kurmuştur⁶¹¹. Federal Yüksek Mahkeme, sanık tarafından mühimmat ve silahın gerekli biçimde korunmadığını tespit etmiş ve Alman Silah Kanunu'nun

---

⁶⁰⁶ Bohlander, 51.

⁶⁰⁷ Reimann, M./Zekoll, J. (2005). Introduction to German Law, Hague: Kluwer Law International, s. 409 vd.

⁶⁰⁸ Jäger, C. (2013). "Winnenden Cinnet Odağında Kasten İşlenen Sonraki Suç ile Taksirli İşlenen Önceki Suç Arasındaki İsnad Edilebilirlik İlişkisi", Çev: Tepe, İ., CHD, S. 2013/3, 221-224, s. 223.

⁶⁰⁹ 1 StR 269/11, Jäger, 221.

⁶¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Winnenden_school_shooting (Son erişim: 28.02.2016).

⁶¹¹ Jäger, 222.

getirdiği düzenlemeye aykırı davranmanın neticelerinin öngörülebilirliği üzerinde durmuştur⁶¹². Ayrıca babanın, çocuğunun psikolojik durumunu bilmediği yönündeki savunması da değerlendirilmiş; çocuğun psikolojik tedavisine devam edilmesi yönündeki önerinin baba tarafından dikkate alınmadığı da tespit edilerek, baba çocuğunun durumunu bilmesede dahi öngörebilir konumda olduğundan neticenin sanığa isnat edilebileceğine hükmedilmiştir⁶¹³. Diğer taraftan depresyonu dolayısıyla özgür iradesi bulunmadığından söz edilebilecek olan çocuğun intiharı bakımından babanın sorumluluğu meselesi gündeme gelmişse de Alman Ceza Kanunu § 60/1 hükmü, fiilin, failde meydana getirdiği zararın ceza verilmesini anlamsız hale getirecek nitelikte olması dolayısıyla uygulama alanı bulmuştur⁶¹⁴.

Mağdurun riski üzerine aldığı durumlarda netice faile isnat edilemez. Örneğin niteliği hakkında bilgilendirildiği eroini kendi vücuduna enjekte eden A'nın ölümünden, eroin satıcısı B, sorumlu tutulamaz⁶¹⁵.

Alman Doktrini, Türk Doktrini tarafından yakından takip edilmekte olduğundan Türk Doktrini bakımından yapılan açıklamalar, Alman Doktrini bakımından da temel düzeyde geçerlidir.

3.3. İspanyol Hukuku

İspanyol hukukunda nedensellik bağı, önceleri hareket ve netice arasındaki bağın ortaya konmasından ibaret olarak algılanmışsa da objektif isnadiyet teorisinin gelişmesiyle bu algı değişmiştir⁶¹⁶. Bu değişim, İspanya'da klasik suç teorisinden, final suç teorisine geçiş ile paraleldir⁶¹⁷. Geline nokta şart teorisi ve objektif isnadiyet teorisi kombinasyonu hakim görüş olarak benimsenmiştir. Şart teorisi ise nedensellik

---

⁶¹² Jäger, 222.

⁶¹³ Jäger, 222.

⁶¹⁴ Jäger, 224.

⁶¹⁵ Bohlander, 52 vd.

⁶¹⁶ Bachmaier, L./García, A.d.M. (2010). Criminal Law in Spain, Bedfordshire: Kluwer Law International, s. 77.

⁶¹⁷ Bachmaier/García, 72.

bağını ispatlamayan ancak var sayan *conditio sine qua non* formülü ile uygulanmaktadır⁶¹⁸.

Nedensellik bağı şart teorisi çerçevesinde tespit edildikten sonra risk artışı incelemesi gerçekleştirilerek isnadiyetin varlığı araştırılır. Neticenin risk artışı dolayısıyla gerçekleşip gerçekleşmediği ve neticenin risk artışı bakımından öngörülebilir olup olmadığı ve riskin izin verilen bir risk olup olmadığı incelenir⁶¹⁹. İzin verilen riskin, isnat edilebilirliği ortadan kaldırdığı kabul edilir⁶²⁰.

İspanyol ceza hukukunda, mağdurun neticeyi üzerine aldığı durumlar da isnadiyeti ortadan kaldırır. Örneğin motor yarışlarındaki copilot, yarışın doğurduğu riskten dolayı hayatını kaybederse pilot sorumlu tutulamaz⁶²¹.

3.4. Japon Hukuku

Japon hukukunda da hareket tanımı tartışmalara konu olmuş ve nedensellik bağı, çoğunlukla, doğal (nedensel) hareket teorisi ile final hareket teorisinin ortaya koyduğu hareket tanımları çerçevesinde değerlendirilmiştir⁶²². Japon ceza hukukunda Alman Doktrini'nin etkisinde kalan⁶²³ Japon Doktrini'nde de nedensellik bağına açıklamak üzere pek çok görüş ileri sürülmüştür⁶²⁴. Bu görüşlerin ortak noktası, *conditio sine qua non* formülünü temel almalarıdır⁶²⁵.

Japon uygulamasında, nedensellik bağına ilişkin tartışmaların çoğu davada önem taşımadığı kabul edilmekte ve neticeyi meydana getiren zorunlu koşul cezai

---

⁶¹⁸ Bachmaier/García, 77.

⁶¹⁹ Bachmaier/García, 78.

⁶²⁰ Bachmaier/García, 78.

⁶²¹ Bachmaier/García, 78.

⁶²² Dando, S. (1960). “*Basic Problems in Criminal Theory and Japanese Criminal Law*”, Indiana Law Journal, Vol. 35, Iss. 4, 423-432, s. 428.

⁶²³ Dando, 428; Haley, J. O. (2011). “*Japan*”, The Handbook of Comparative Criminal Law, Editor: K. J. Heller/ M. D. Dubber, Stanford: Stanford University Press, 393-413, s. 402.

⁶²⁴ Haley, 402.

⁶²⁵ Haley 402.

sorumluluk doğurmaktadır⁶²⁶. Diğer taraftan mağdurun sonraki davranışları gibi nedensel akışa katılan diğer koşullar meseleyi nitelikli bir hale getirebilmektedir⁶²⁷.

Japon Doktrini'nde şart teorisi ve uygun sebep teorisi, Alman Doktrinin de etkisiyle taraftar toplamıştır⁶²⁸. Şart teorisi, cezai sorumluluğu genişletmesi dolayısıyla eleştirilse ve öngörülebilirlik esasına dayanan uygun sebep teorisi bu sakıncaları gidermek üzere ileri sürülse de; öngörülemezliğin, faili sorumluktan kurtardığı kimi hallerde toplumun adalet duygusunu (*shakai tsüenen*) tatmin etmek amacıyla uygun sebep teorisinden dönülerek şart teorisi uygulanması gerektiği savunulmaktadır⁶²⁹.

---

⁶²⁶ Haley, 402.

⁶²⁷ Haley, 402 vd.

⁶²⁸ Haley, 402.

⁶²⁹ Haley, 403.

BÖLÜM III

NEDENSELLİK BAĞININ VE OBJEKTİF İSNADİYETİN TESPİTİNDE

NİTELİKLİ DURUMLAR

1. NEDENSELLİK BAĞININ TESPİTİNDE NİTELİKLİ DURUMLAR

Netice çoğu zaman birden fazla koşulun bir araya gelmesinden doğar⁶³⁰. Bir koşulun ve ceza hukukunu ilgilendiren boyutuyla hareketin, neticeyi gerçekleştiren nedensel akışta yer alan koşullar içerisinde yer alıp almadığının tespitinde, bazen nedenlerin çokluğu bazen ise nedenselliğin tespitinde kullanılan formül dolayısıyla çeşitli meselelerle karşılaşılabilir. Bu meseleler, kanaatimizce tek gerçek nedensellik bağı teorisi olan şart teorisi çerçevesinde ele alınmalıdır.

1.1. Alternatif Nedensellik

Alternatif nedensellik, neticeyi kendi başlarına gerçekleştirebilecek yeterlilikteki sebeplerin birbirinden bağımsız olarak bir araya gelmesi durumundaki nedensellik bağı ilişkisidir⁶³¹. Örneğin A ve B'nin, birbirinden habersiz olarak C'nin kahvesine onu öldürmeye yetecek miktarda zehir koymasının neticesinde C'nin ölmesi halinde alternatif nedensellik söz konusudur.

Alternatif nedensellikte, sebepler birbirlerinden bağımsız olarak aynı nedensel sürece dahil olmuştur, hareketin ve neticenin iştirak şeklinde birlikte meydana getirilmesi halinde alternatif nedensellikten bahsedilemez. Örneğin A ve B, C'yi iştirak halinde öldürme kararı almışlardır. A'nın koyduğu zehir yeterli olmasına karşın B, bir o kadar

---

⁶³⁰ Toroslu, 139.

⁶³¹ Özbek, Nedensellik Bağı, 433; Heinrich, 135; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 286.

daha zehir ekler. Kahveyi içen C'nin hayatını kaybetmesi halinde alternatif nedensellik söz konusu değildir.

Birden çok sebepten birinin neticeyi meydana getirmesi ancak bunun hangi sebep olduğunun tespit edilememesi, alternatif nedenselliğe vücut vermez⁶³². Örneğin A, B ve C ormanda avlanırken çalılıkların arasında yürüyen D'ye, onu geyik sanarak, birer el ateş ederler. D, hayatını kaybeder ancak merminin kimin tüfeğinden çıktığı tespit edilemez. Bu halde, A, B ve C'nin hareketlerinden yalnızca birisi D'nin ölümüne neden olmuştur. Diğer iki hareketle, ölüm neticesi arasında ise nedensellik bağı söz konusu değildir. Alternatif nedensellikte ise neticenin kendisini meydana getiren ve bunu tek başınayken de başarabilecek nitelikte birden çok sebeple ilişkili olması gerekmektedir. Şu halde, A, B ve C'nin sorumluluğu tespit edilirken alternatif nedenselliğe ilişkin ölçütler kullanılamaz. Somut örnek bakımından, "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır⁶³³.

Alternatif nedensellik durumunda ise neticeyi meydana getiren birden çok sebep, bir diğerinin varlığına ihtiyaç duymadan ve fakat birlikte etki doğurarak neticeyi meydana getirmiştir. Oysa *conditio sine qua non* formülünde suçun nedensellik bağı unsurunun tamamlanabilmesi için sebebin, neticenin meydana gelmesinde olmazsa olmaz nitelikte olup olmadığı araştırılmak suretiyle varsayımda bulunmaktadır. Dolayısıyla koşullardan biri nedensel akıştan çıkartıldığında netice yine de gerçekleşecektir. Bu anlamda şart teorisinin, varsayıma dayalı formülü benimsendiğinde alternatif olarak nedensel olan koşullardan hiçbirisi nedensel kabul edilemez⁶³⁴. Adalet hissini tatmin etmeyen, sorunu çözmekten çok yeni bir sorun daha meydana getiren⁶³⁵, bu sonucu bertaraf etmek amacıyla doktrinde bu görüşün savunucuları tarafından, neticeyi birlikte meydana getiren ve birbirlerine alternatif olan koşullardan her biri bakımından, nedensellik bağının kurulmuş olacağı istisnası benimsenmiştir⁶³⁶.

---

⁶³² Heinrich, 136 vd.

⁶³³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 286 vd.

⁶³⁴ Heinrich, 136; Koca/Üzülmez, 122; Stuckenberg, 477; Akbulut, Tıp Ceza, 225.

⁶³⁵ Stuckenberg, 477.

⁶³⁶ Özbek, Nedensellik Bağı, 434; Heinrich, 136; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 286.

Conditio sine qua non formülünün alternatif nedensellikte uygulanmasında, bir koşulun diğer bir koşulun varlığı halinde vazgeçilebilir olmasından kaynaklanan soruna kanuni şart formülünde karşılaşılmamaktadır. Zira bu formül çerçevesinde her bir koşul, neticenin gerçekleşmesinde etkili olmak şartıyla nedenseldir⁶³⁷. Alternatif nedensellikte de neticeyi meydana tek başına getirilebilecek güçteki birden fazla koşulun neticeye birlikte etki etmesi esastır.

1.2. Kümülatif Nedensellik

Birbirinden bağımsız olarak gerçekleşen koşullardan herhangi birinin suç tipinin öngördüğü neticeyi gerçekleştirmeye yeterli olmaması ancak bir araya gelerek neticeyi doğurmaları kümülatif (toplayıcı⁶³⁸) nedensellik olarak adlandırılır⁶³⁹. Örneğin A'nın ve B'nin birbirlerinden habersiz olarak C'nin kahvesine zehir koyarak onu öldürme girişimlerinde her ikisinin de koyduğu zehrin C'yi tek başına öldürmeye yetmeyecek miktarda olmasına karşın birlikte C'yi öldürmüş olmaları halinde kümülatif nedensellik söz konusudur⁶⁴⁰.

Kümülatif nedensellik halinde koşullardan her biri vazgeçilmez niteliktedir⁶⁴¹. Ancak bu koşullardan hiçbiri neticeyi tek başına meydana getirebilecek yeterlilikte değildir. Koşullar birbirinden bağımsızdır, iştirak söz konusu değildir, dolayısıyla fail kendisinin hareketlerinden doğmayan bir koşula ortak olmaz⁶⁴².

Kümülatif nedensellikte önem arz eden husus, meselenin bir nedensellik meselesi mi yoksa bir isnadiyet meselesi mi olduğu noktasındadır. Doktrinde şart teorisi ve objektif isnadiyet teorisi kombinasyonunu savunan *Artuk/Gökçen/Yenidünya*, kümülatif nedensellik hallerinde şart teorisinin cezai sorumluluğu genişletmesi meselesinin şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulamasıyla çözüme

---

⁶³⁷ Ünver, 245.

⁶³⁸ Hakeri, Sorularla Ceza Hukuku, 59.

⁶³⁹ Özbek, Nedensellik Bağı, 435; Heinrich, 137; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 287.

⁶⁴⁰ Örnek için bkz. Heinrich, 135.

⁶⁴¹ Heinrich, 137.

⁶⁴² Heinrich, 137.

kavuşturulabileceği görüşündedir⁶⁴³. Bu görüş, kümülatif nedensellik halinde cezai sorumluluğun tespiti için nedensellik içerisinde tespitine yöneliktir. Ancak kanaatimizce bu görüş, nedenselliğin şüpheden sanık yararlanır ilkesi de gözetilerek ve isnadiyetten de önce tespiti gerektiği noktalarında haklı olmakla birlikte, kümülatif nedensellikte hangi hareketin neticeyi ne seviyede doğurduğunun şüpheye yer vermeyecek biçimde açıklanabildiği durumlarda sonuca ulaşmakta yetersiz kalacaktır. Kaldı ki, kanaatimizce kümülatif nedensellik hallerinde cezai sorumluluğun tespiti bir nedensellik meselesi değil isnadiyet meselesidir. Neticenin kimin hareketi ile gerçekleştiğinin belli olmaması hali ise kümülatif nedenselliğe, kümülatif nedenselliğin tanımını gereği, vücut vermeyecektir.

Kümülatif nedensellikte cezai sorumluluğun tespiti, doktrinde, failin hareketi ne netice doğurmuşsa failin sorumluluğunun da o kadar olması esasıyla çözüme kavuşturulmak istenilmektedir⁶⁴⁴. Bu yönüyle kümülatif nedensellik hallerinde nedensellik bağının var olma amacı olan, herkesin ancak kendi hareketlerinin sonuçlarından sorumlu olması ilkesi, somut bir görünüm kazanmaktadır. Kanaatimizce de meselenin, bir isnadiyet meselesi olması karşısında doğru bir yaklaşımdır.

Herkesin ancak kendi hareketinden ve bu hareketin neticelerinden sorumlu tutulabileceği tartışmasızdır. Failler, kümülatif olarak sebep oldukları neticeden ancak kendi hareketleri çerçevesinde ve netice kendileri tarafından gerçekleştirildiği ölçüde sorumludurlar. Örneğin A ve B aralarında iştirak iradesi bulunmaksızın C'nin kahvesine onu tek başına öldürmeye yetmeyecek miktarlarda zehir koymuşlardır; C ise iki zehrin bir araya gelmesiyle ölmüştür. Ne A'nın ne de B'nin hareketi, tek başına C'nin ölümünü sağlayacak güçte değildir; C'nin ölümü A'nın veya B'nin kendi hakimiyetleriyle sebep olduğu bir netice değildir. Adalet, A'nın ve B'nin, kasten öldürme suçundan cezalandırılmaması ve fakat teşebbüsten sorumlu tutulmasını gerektirir. Adalet hissini tatmin eden bu sonuca ulaştıracak ölçütün ortaya konulması ise hukukun bilim olma niteliğinden kaynaklanan bir zorunluluktur.

Kümülatif nedensellikte kanaatimiz, işin niteliği gereği, bütün kümülatif koşulların neticeye nedensellik bağı ile bağlı olduğu yönündedir. Öte yandan kümülatif

---

⁶⁴³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 287.

⁶⁴⁴ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 287.

nedensellik, isnadiyet incelemesini zorunlu kılmaktadır. Isnadiyet incelemesine ilişkin olarak ise kanaatimiz, objektif isnadiyet teorisinin uygulanmasıdır.

1.3. Hipotetik (Varsayılan) Nedensellik ve Öne Geçen Nedensellik

A, B'yi bıçaklayarak öldürmüştür ancak B, ilerleyen kanser hastalığı dolayısıyla zaten ölmek üzeredir. A, B'yi öldürmeseydi dahi B'nin zaten ölmek üzere olduğu savunmasını ileri sürebilir mi? Her şeyden önce B, kanser nedeniyle ölmemiştir. B'nin ölümü ve kanser arasındaki nedensellik ilişkisi yalnızca bir varsayımdan ibarettir. Bu türden nedensellik ilişkileri, doktrinde, hipotetik nedensellik olarak adlandırılır⁶⁴⁵. A'nın hareketi, kanseri geride bırakarak, B'nin ölümünü gerçekleştirmiştir. Bu halde ise öne geçen nedensellikten söz edilir⁶⁴⁶. Öne geçen nedensellik durumunda koşullar arasında bir yarış söz konusudur⁶⁴⁷ ve geride kalan nedensellik, neticenin gerçekleşmesi bakımından birer koşul olma niteliği taşımaz⁶⁴⁸. Hipotetik nedensellik ve öne geçen nedensellik halleri, kanaatimizce, doğrudan doğruya maddi anlamda nedenselliğe ilişkin olup, yine kanaatimizce, maddi anlamda nedenselliği izah eden tek teori olan şart teorisi çerçevesinde ele alınmalıdır. Gerçekten A'nın hareketi, neticeyi gerçekleştirebilmek için, B'nin kanser olmasına ihtiyaç duymamaktadır. Diğer taraftan hipotetik nedensellik, ihtimal ne kadar yüksek olursa olsun gerçekleşmemiş bir neticeyi ilgilendirir. Gerçekleşen netice bakımından ise herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur⁶⁴⁹. Dolayısıyla failin, hipotetik olarak nedensel bir olguyu ileri süren savunması haksızdır⁶⁵⁰. Zira şart teorisi, hipotetik nedenselliği dikkate almaz⁶⁵¹.

---

⁶⁴⁵ Heinrich, 138.

⁶⁴⁶ Centel, N./Zafer, H./Çakmut-Yenerer, Ö. (2011). Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul: Beta Yayıncılık, s. 264, 265.

⁶⁴⁷ Zafer, 209 vd.

⁶⁴⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 287; Önder, 89 vd.

⁶⁴⁹ Zafer, 208.

⁶⁵⁰ Özbek, Nedensellik Bağı, 436; Heinrich, 138 vd.; Erem, Nedensellik Bağı, 19 vd.; Centel/Zafer/Çakmut-Yenerer, 263, 266.

⁶⁵¹ Koca/Üzülmez, 123.

von Liszt, meseleyi, yelkenci örneği ile açıklamaktadır. Buna göre fail, yelkenciye ağır yaralamış ve denizin ortasında terk etmiştir. Yelkenli, çıkan fırtınada batarsa fırtına öne geçen nedendir ve fail sorumlu tutulmaz. Ancak yelkenci, yaralı olması nedeniyle manevra yapamadığından yelken batmışsa o zaman failin hareketi ile netice arasında nedensellik bağı vardır. Ancak fırtına, yelkenci manevra yapabilecek durumda dahi olsa yelkenliyi batıracak güçteyse yine öne geçen nedensellik söz konusudur⁶⁵². *von Liszt*'in yelkenci örneği üzerinden devam edersek, yelkencinin ölümü fırtınadan önce gerçekleşmiş ise hipotetik nedensellik söz konusu olacaktır ve fail, yaralama hareketi olmasaydı da yelkencinin, şiddetli fırtınada öleceğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamaz.

Anglo Sakson hukukunda, *R v. Jordan* davasında mağdurun, failin bıçaklama hareketiyle değil daha önce hastanede kendisine verilmiş ilaçtan kaynaklanan alerjik reaksiyon dolayısıyla öldüğü anlaşıldığından fail neticeden sorumlu tutulmamıştır⁶⁵³.

1.4. Nedenselliğin Tartışmaya Açık Olduğu Durumlar

Doktrinde bir görüşe göre *conditio sine qua non* formülü, neticeyi meydana getirip getirmediği tartışmaya açık koşullar bakımından çözüm sunamamaktadır⁶⁵⁴. Zira neticeyi meydana getirip getirmediği tam olarak kestirilemeyen bir koşulun nedensel akıştan çıkartıldığı varsayımı ile sonuca ulaşılması mümkün değildir. Örneğin A firmasının ürettiği Alfamisilin isimli antibiyotikğin satıldığı bölgede % 0,001 oranında görünen tedavisi mümkün olmayan, ölümcül bir hastalık, ilacı kullanan bin kişiden yüzünde görülmüştür. Ancak ilacın içerisindeki hangi maddenin hastalığa neden olduğu anlaşılamamıştır. Diğer taraftan hastalığın görülme sıklığı % 0,001'den, % 10'a çıkmıştır. A şirketinin içyapısı bakımından kimin cezai sorumluluğu bulunduğu sorunu bir kenara bırakılacak olursa, bu hastalığın, Alfamisilin kullanmayan kişilerde de düşük bir oranda olsa dahi görülebileceği, hastalığın bu ilaçtan kaynaklanmamış olabileceği savunması ileri sürülebilir mi? Cezai sorumluluk, bu ilaç piyasaya sürülmeden önce istatistiksel

⁶⁵² Demirbaş, 234 vd.; İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,Suç Teorisi, 73.

⁶⁵³ Elliott, C./Quinn, F. (2006). Criminal Law, Essex: Pearson Education Limited, 44.

⁶⁵⁴ Heinrich, 131.

olarak her bin kişiden birinin bu hastalıktan dolayı hayatını kaybediyor olması karşısında, Alfamisilin kullanan hastalardan yüz kişinin ölümü bakımından mı yoksa doksan dokuz kişinin ölümü bakımından mı söz konusu olacaktır⁶⁵⁵? *Heinrich* bu sorunun cevabını savunduğu şart teorisi ve objektif isnadiyet teorisi kombinasyonu içerisinde aramaktadır. Yazara göre, objektif isnadiyet teorisi hariç olmak üzere, nedenselliği şart teorisi çerçevesinde tespit eden teoriler, bu soruları cevaplamakta başarısızdır⁶⁵⁶. Zira gündelik hayata dair olağan tecrübelerimiz, Alfamisilin isimli ilacın neticenin olmazsa olmaz koşulu olup olmadığını açıklamakta yetersiz kalmaktadır⁶⁵⁷. Ancak yazara göre objektif isnadiyet teorisi; teorinin, isnadiyeti nedensellik bağının bir alt başlığı olarak görmese de nedensellik ile isnadiyet, birbirinden kopuk kavramlar da değildir. Dolayısıyla neticenin, faile objektif olarak isnat edilebileceği hallerde hareket ve netice arasında nedensellik bağı da kurulmuş olacaktır⁶⁵⁸. Bu itibarla, yazara göre, ölümcül hastalığa bağlı ölümleri yüz katına çıkartarak riski artıran Alfamisilin piyasaya sürülmesi hareketi ile netice arasında nedensellik bağı kurulmuştur⁶⁵⁹. Risk artışı, ilacın tüm kullanıcıları bakımından söz konusu olduğundan hastalığa yakalanan tüm mağdurların ölümü bakımından cezai sorumluluktan bahsedilecektir. *Özbek*'e göre ise failin hareketi ortadan kaldırıldığında veya ihmal ettiği hareketin yerine getirildiği varsayıldığında neticenin gerçekleşmesi ihtimali değerlendirilmeli ve failin hareketinin riski artırdığı düşünülüyorsa netice faile isnat edilmelidir⁶⁶⁰. Alman hukukunda taraftar toplayan bir diğer görüş, bu tip durumlarda şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanmasını esas kabul etmektedir⁶⁶¹.

Kanaatimizce her şeyden önce meselenin bir isnadiyet sorunu değil bir nedensellik sorunu olduğu ortaya konulmalıdır. Bu nedenle, çözümü objektif isnadiyet teorisi içerisinde çözmek isteyen yazarlara katılmıyoruz. Zira nedenselliğin tartışmaya açık olduğu hallerde tartışma konusu olan risk artışının var olup olmadığıdır.

---

⁶⁵⁵ Örnek olay için bkz. *Heinrich*, 120.

⁶⁵⁶ *Heinrich*, 130-133.

⁶⁵⁷ *Heinrich*, 130.

⁶⁵⁸ *Heinrich*, 133.

⁶⁵⁹ *Heinrich*, 133.

⁶⁶⁰ *Özbek*, *Nedensellik Bağı*, 451 vd.

⁶⁶¹ *Özbek*, *Nedensellik Bağı*, 451.

Kanaatimizce nedenselliğin tartışmaya açık olduğu haller, şüpheden sanık yararlanır ilkesi ile sıkı bir ilişki içerisindedir ve şu halde şüphenin dozu meselesi gündeme gelecektir. Meselenin çözümünde determinist bir yaklaşım mı güdüleceği yoksa büyük sayılar kanununun mu uygulama alanı bulacağı ulaşılabilecek cevap bakımından belirleyici niteliktedir. Örneğin A, B'yi öldürmek kastıyla yaralamış, B kaldırıldığı hastanede çalışan doktor C'nin nöbete geç gelmesi dolayısıyla tedavi edilememiş ve hayatını kaybetmiştir. Yapılan otopsi neticesinde C, zamanında nöbet yerinde olsaydı B'nin kurtulup kurtulamayacağı tespit edilememiştir. Determinist bir yaklaşımla ne C'nin hareketinin olmazsa olmaz oluşu ne de neticenin A'nın bir ürünü olup olmadığı ortaya konulamamakta, şüphe giderilememektedir. Büyük sayılar kanunu esas alınır ise C'nin ihmali hareketi olmasaydı neticenin ne yönde gerçekleşebileceğine ilişkin ihtimaller ışığında değerlendirme yapılacağından büyük sayılar kanunu çerçevesinde şüpheyi ortadan kaldıracak ihtimalin derecesinin tespiti bir diğer sorun olarak gündeme gelecektir.

Meselenin bir nedensellik meselesi olduğu tespit edildikten sonra nedensellik ilişkisinin varlığı hususunda şüphe söz konusu ise ikili bir ayrıma gitmek gerekecektir:

Birinci durumda sezgisel olarak neticenin hareketin ürünü olduğu düşünülmekte ancak hareketin neticenin gerçekleşme riskini nasıl yükselttiği, neticenin neyden ileri geldiği anlaşılamamaktadır. Örneğin Alfamisilin isimli ilaç piyasaya sürüldükten sonra ilacı bin kişi kullanmıştır. İlacın piyasaya sürülmesinden önce bölgede yapılan istatistiklerde % 0,002 olarak görülen ölümcül bir hastalık, bu ilacı kullanan iki yüz kişide görülmüş ancak ne hastalığın nedeni ne de bu ilacın hastalığa ne şekilde neden olduğu açıklanamamıştır. Kanaatimizce ilacın piyasaya sürülmesinden sorumlu olan kimsenin hareketi ile netice arasında nedensellik ilişkisi söz konusu değildir. Neticenin *Alfamisilin*'in etkisiyle gerçekleştiğine dair sezginin ötesinde bir izahat bulunmadığından; hastalığın artışında bölgeye kurulan ve etkileri henüz tespit edilemeyen bir radyasyon kaynağı gibi herhangi bir dış etkenin etkili olmuş olma ihtimali ile *Alfamisilin* kullanımının neticeye vücut vermiş olması ihtimali arasında herhangi bir fark yoktur. Zira mağdurlar, aynı ilacı kullandıkları gibi aynı havayı solumakta ve aynı dünyayı paylaşmaktadırlar.

İkinci durumda, koşulun riski artırdığı bellidir ancak bu risk artışının netice bakımından *conditio sine qua non* olup olmadığı belirsizdir. Örneğin kamyon kullanıcısı A, bisikletli B'nin yanından mevzuatın öngördüğünden daha yakın bir mesafeden geçer ve B, kamyonun rüzgarıyla savrulurken kaza geçirir. B hayatını kaybeder. Yapılan incelemede B'nin dengede durmakta zorlanacak seviyede alkollü olduğu ve A, yasal mesafeye riayet etseydi de B'nin oluşacak zayıf rüzgara dayanıp dayanamayacağını tartışmalı olduğu sonucuna ulaşılır. Benzer bir durum birden çok hareketin kümülatif olarak bir araya gelip gelmediğinin tartışmalı olması halinde de söz konusudur. Örneğin, A, B'yi taksirle yaralamış; B, kaldırıldığı hastanedeki acemi doktor C'nin hatalı tedavisi sonucu hayatını kaybetmiştir. Yapılan incelemede C, uyguladığı tedavide hataya düşmeseydi B'nin hayatta kalmayı başarıp başaramayacağı anlaşılamamıştır. Benzer şekilde A, sabah saatlerinde B tarafından öğle vakitlerinde de C tarafından tehdit edilmiş; ikinci vakti strese bağlı kalp krizi geçirmiştir. İstatistiksel olarak zaten gerçekleşen netice bakımından failin riski yükselttiği olay grupları da bir diğer örnek olarak gösterilebilir. Örneğin ölümcül bir hastalığa neden olduğu bilinen *beta* maddesini içerisinde barındıran *Betamisilin* isimli ilaç, ilacı kullanmayan kimselerde % 0,001 oranında görülmekteyken ilacı kullanan bin kişiden onu bu hastalığa yakalanmıştır. Fail, hasta olan on kişiden yalnızca dokuzundan sorumlu tutulabileceği zira bin kişiden birinin zaten istatistiksel olarak bu hastalığa yakalanacağı savunmasını ileri sürmüştür.

Üç örnek olay grubu bakımından da şüpheden sanık yararlanır ilkesi çerçevesinde şüphenin dozuna dair felsefi tartışmalar, ulaşılabilecek sonuç bakımından belirleyici olacaktır. Meseleye determinist bir bakışla mı yaklaşılacağı yoksa büyük sayılar kanunu çerçevesinde indeterminist bir yaklaşımın mı benimseneceği doktrinde tartışmalıdır⁶⁶². Eren, meselenin çözümünü atom altı parçacıkların mekaniğinde aramış⁶⁶³ ve bu hususta büyük sayılar kanununun uygulanması gerektiğini benimsemiştir⁶⁶⁴. Kanaatimizce çözüm kuantum fiziğinde değil hareketin ve neticenin doğasında

---

⁶⁶² Buradaki determinizm-indeterminizm incelemesi, maddenin doğasına ilişkin nedensel akış ile ilgili olup insanın tercihlerinin iradi olup olmaması çalışmanın kapsamı dışındadır. İnsan tercihlerinin iradiliği ile ilgili olarak karşı. Fletcher, G. P. (2007). *The Grammar of Criminal Law*, New York: Oxford University Press, s. 10 vd., 273-281.

⁶⁶³ Eren, 5.

⁶⁶⁴ Eren, 211.

aranmalıdır⁶⁶⁵. Aksi halde A'nın hapşırması, belirsizlikler çerçevesinde çeşitli ihtimallerin bir araya gelmesiyle oluşan alternatif evrenlerden birinde A'nın hapşırmayıp da B'nin hala hayatta kalması kombinasyonu yer almışsa nedensel kabul edilecektir.

Newton fiziğinin determinist yapısını ilkeleştiren Laplace "*Belli bir durumda bütün atomların durumu ve devinimini bilebilen bir üstün zeka, evrenin geleceğini toptan kestirebilirdi*" ifadesiyle tüm bir evrenin katı kurullarla işlediğini iddia etmektedir⁶⁶⁶. Şu halde determinist bir yaklaşım, hareketin netice üzerinde etkili olduğunu izaha mecburdur. Hareketin neticeye etkisi izahtan yoksun ise ortada bir şüphe vardır ve ceza hukukunun temel ilkelerine göre, bu şüphe bir kez tespit edildikten sonra, sanık lehine uygulanmaya mecburdur. Eren'in benimsediği düşünce ise ihtimallerin matematiksel olarak değerlendirilmesi esasına dayanır ve buna göre sanığın yararlanacağı şüphe, büyük sayılar kanunu çerçevesindeki varsayımlarla ihmal edilebilir.

Şu halde hareketin, neticeye etki edip etmediği ölçütü; sanığın yararlanabileceği bir şüphenin varlığını tespit etmek işlevi de üstlenerek sanığı keyfilikten korumaktadır. Diğer taraftan failin, neticenin istatistiki olarak zaten gerçekleştiği ve dolayısıyla hareketinin netice bakımından olmazsa olmaz nitelik taşımadığı yönündeki savunması bertaraf edilmiş ve riski artırdığı açık olan failin adaletten kaçmasının önü kesilmiş olacaktır. Failin bu yöndeki savunmasının bertaraf edilmesindeki fayda, alternatif nedensellik halleri açısından da geçerlidir. Kaldı ki failin hareketi ile failin ileri sürdüğü istatistikleri etkileyen diğer koşullar, somut olaylarda, (genetik yatkınlık vb.) alternatif olarak da nedensel olabilirler.

Kanaatimizce şart teorisi, bir koşulun nedensel akıştan çıkartılıp neticenin yine de gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hususunda sığ bir tahmin yürütülmesinden ibaret değildir. Bir koşulun, neticeyi meydana getiren nedensel akışta yer alıp almadığı; neticenin neden gerçekleştiği ve hareketin neticeyi nasıl gerçekleştirdiği hususlarının izahı ile ortaya konmalıdır. Hareketin netice bakımından nedensel bir koşul olup

---

⁶⁶⁵ Kuantum fiziğinde dahi, atom altı parçacıkların konumlarındaki belirsizliğin, nedensel ilkelerle açıklanması çalışmaları söz konusudur: Çelik. H. C. (2007). "*Heisenberg, Nedensellik ve Determinizm*", Flsf Dergisi, S.4, 123-144, s. 131.

⁶⁶⁶ Tüccar, 55 vd.

olmadığını doğru olarak tespit edebilmek bakımından bu izah gereklidir⁶⁶⁷. Örneğin uğursuz kabul edilen A'nın köye girmesiyle, köyün öbür ucunda bulunan bebek B, hayatını kaybetmiştir. A köye girmeseydi bebek B'nin ölmeyeceğine inanılabilir ancak bu batıl inanç, A'nın, B'yi nasıl öldürdüğünü veya B'nin neden öldüğünü açıklayamaz. Burada dikkat edilmesi gereken husus, neticenin "neden?" ve "nasıl?" gerçekleştiğinin izahının bir isnadiyet kriteri olmadığıdır. Maddi anlamda nedenselliğin tespiti açısından gerekli olan bu izahat, zaman zaman bilirkişi incelemesi ihtiyacını da doğurabilir⁶⁶⁸.

Kanaatimizce, kanuni şart formülü, nedensellik bağının tartışmaya açık olduğu, yukarıda izah edilen durumlarda adil sonuçlar doğurmaktadır. Neticenin gerçekleşmesine etki ettiği şüpheli olan koşullar, şüpheden sanık yararlanır ilkesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Kendileri olmasaydı da neticenin gerçekleşeceği yönünde şüphe bulunan koşullar ise neticenin gerçekleşmesinde etki doğurmuşlar ise nedensel kabul edilmelidir.

1.5. Kurul Halinde İşlenen Suçlarda Nedensellik

Şart teorisinin *conditio sine qua non* formülü ile uygulanması, kurul halinde alınan kararlarda nedensellik bağının tespitinde de sorunlara yol açabilmektedir. Verilen kurul kararı, bir suçun işlenmesi yönünde onaylama veya bir suçun ihmal suretiyle işlenmesi yönünde onaylamama şeklinde gerçekleşebilir. Kurul halinde verilen kararlarda kimi zaman bir oy belirleyici olabilirken kimi durumda ise bir oyun farklı olması sonucu değiştirmeyebilir. Doktrinde bu husus gereksiz sebep (*unnecessary causes*) olarak da adlandırılmaktadır⁶⁶⁹. Örneğin Almanya'da, deri giysiler üzerinde kullanılan bir sprey, bu spreyi kullanan kişilerin solunum yollarında hasara yol açmıştır⁶⁷⁰. Ürünün piyasaya sürülmesi yönünde oy kullanan beş üyenin de, kendi oylarının salt çoğunluğu bozmayacağı savunmasına itibar edilebilecek midir?

⁶⁶⁷ Hakeri, Genel Hükümler, 166.

⁶⁶⁸ Hakeri, Genel Hükümler, 165.

⁶⁶⁹ Stuckenberg, 478, 53. dn.

⁶⁷⁰ BGHSt, 106, 126, ff: Stuckenberg, 478.

Kurul halinde verilen kararlar, doktrinde iştirak, alternatif nedensellik veya kümülatif nedensellik durumlarından biri olarak kabul edilmekte ya da kurul üyesinin, oylama neticesinin gerçekleşmesini engelleme yönünde aktif hareket etmemesinin cezalandırılması yöntem olarak esas alınmaktadır⁶⁷¹.

Kurul halinde alınan kararların suça iştirak anlamı taşıyıp taşımadığı doktrinde tartışmalıdır⁶⁷². Somut olayın niteliği çerçevesinde iştirak halinin söz konusu olmaması halinde kurul halinde alınan kararlarda her bir kurul üyesinin vermiş olduğu oyun neticeyi alternatif olarak mı yoksa kümülatif olarak mı meydana getirdiği incelenmelidir. Failin bir oyunun fark yarattığı durumlarda failin hareketinin diğer koşullar karşısında vazgeçilebilir olmaması ve fakat kararı diğer oylar olmaksızın alamaması karşısında kümülatif nedensellikten; failin oyu olmadan da aynı kararın alınabileceği durumlarda, aynı yöndeki diğer oyların birbirleri karşısında vazgeçilebilir olmaları karşısında alternatif nedensellikten söz edilecektir. Ancak bu çözümün benimsenmesi, *conditio sine qua non* formülü çerçevesinde doğan sıkıntıları bertaraf edememektedir⁶⁷³.

Bu soruna bir diğer çözüm olarak doktrinde, failin cezai sorumluluğa esas hareketinin, neticenin gerçekleşmesini engelleme hususunda ihmali bir hareket olarak tespit edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁶⁷⁴. Bu halde ise, kullanılan oyun bir önemi olmaksızın, failin ihmali ile netice arasında bir bağ olup olmadığı incelenmelidir⁶⁷⁵.

Doktrinde *Artuk/Gökçen/Yenidünya*, kurul halinde alınan kararlar bakımından neticeyi meydana getirecek yönde oy kullanan üyelerin sorumlu tutulacağını kural olarak benimsemiştir⁶⁷⁶. *Erdin* ise aralarında iştirak iradesi bulunmayan ve birbirlerinin oylarından haberi olmayan kurul üyelerinin, vermiş oldukları karardan sorumlu

---

⁶⁷¹ Heinrich, 143.

⁶⁷² Heinrich, 143.

⁶⁷³ Heinrich, 143.

⁶⁷⁴ Heinrich, 143.

⁶⁷⁵ Heinrich, 143.

⁶⁷⁶ Artuk/Gökçen/Yenidünya, 289 vd.

tutulamayacakları ancak diğer oyları bilen failerin neticeden sorumlu olacağı kanaatindedir⁶⁷⁷.

Belirtmek gerekir ki mesele, bir nedensellik meselesidir. Kanaatimizce şart teorisi, kanuni şart formülü ile uygulanmalı ve oyların neticenin meydana gelmesinde etkili olup olmadığı incelenmelidir. Bu itibarla, aralarında iştirak iradesi bulunmayan kurul üyelerinin oyları; kurul üyelerinin, diğerler üyelerin oylarını bilmeleri önem taşımaksızın nedensel kabul edilmelidir.

1.6. İhmali Suçlarda Nedensellik

Ceza hukuku, emir ve yasaklar bütünüdür⁶⁷⁸. Bu anlamda ceza hukuku, yasak fiilin işlenmesini konu alabileceği gibi, bir fiilin işlenmemesini de konu alabilir.

İhmali suçlar bakımından kanun koyucu, yalnızca bir hareketin gerçekleştirilmesini suçun tamamlanması için yeterli görebileceği gibi (gerçek ihmali suç⁶⁷⁹), ihmali suçları bir neticeli suç (gerçek olmayan, garantörsel ihmali suç) olarak da düzenleyebilir⁶⁸⁰. Gerçek ihmali suçlarda fiil, kanun koyucunun emrinin yerine getirilmemesinden ibarettir⁶⁸¹. Örneğin 765 sayılı mülga TCK döneminde kamu görevlisi A, görevini ihmal etmiştir ancak kamu görevlisi B, bu görevi yerine getirmiştir. A, cezai sorumluluktan kurtulamayacaktır zira mülga TCK m. 230 hükmü, suç fiilinin tamamlanması açısından ihmali hareketi yeterli görmüştür.

Gerçek olmayan ihmali suçlarda ise fiilin tamamlanması bir neticenin gerçekleştirilmesine bağlıdır⁶⁸². Bir önceki örnekteki suç, A tarafından yürürlükteki 5237 sayılı TCK döneminde işlenir ve B, aynı şekilde A yerine görevi yerine getirirse A'nın

---

⁶⁷⁷ Erdin, 171.

⁶⁷⁸ Akbulut, E. (2006), "*İhmal Suretiyle Kasten Adam Öldürme Suçu*", TBB Dergisi, S. 66, 183-224, s. 185.

⁶⁷⁹ Doktrinde bu kavram, salt ihmali suç olarak da adlandırılmaktadır. Bkz: Akbulut, İhmal Suretiyle, 188.

⁶⁸⁰ Koca/Üzülmez, 340-342.

⁶⁸¹ Doktrinde bu kavram ihmal suretiyle icra suçları, ihmal suretiyle işlenen maddi suçlar, olumsuz hareketli icabi suçlar ve ihmal benzeri suçlar olarak da adlandırılmaktadır. Bkz: Akbulut, İhmal Suretiyle, 190 vd.

⁶⁸² Koca/Üzülmez, 342.

sorumluluğu gündeme gelmez. Zira B'nin görevi, A yerine gerçekleştirmesi; TCK m. 251/2 hükmünün aradığı, kişilerin mağduriyeti veya kamunun zararı neticelerinin gerçekleşmesinin önüne geçecektir.

Serbest hareketli bir suçun icrai hareketle işlenebiliyor olması; bu suçun öngördüğü neticenin, ihmal ile meydana getirilebilir olması halinde gerçek olmayan ihmali suçlara da dahil olmasını engellemez. Bu nedenle de gerçek olmayan ihmali suç tiplerini, TCK'da bu niteliği açıkça belirtilmiş olan; kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi (TCK m. 83), kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenmesi (TCK m. 88) ve işkence (TCK m. 94) suçları ile sınırlı değildir⁶⁸³.

Gerçek olmayan ihmali suçtan sorumlu tutulabilmek için, failin garantör durumda olması gerekmektedir⁶⁸⁴. Bu husus, Anglo-Sakson Doktrini'nde İngiltere Kraliçesi problemi olarak anılan örnek ile izah edilmektedir⁶⁸⁵: Sarayın bahçesinde susuz kalarak ölen çiçek, onu hiç kimse sulamadığı için ölmüştür. Buna İngiltere Kraliçesi de dahildir zira İngiltere Kraliçesi, çiçeğe su verseydi çiçeğin ölmeyeceği açıktır. Ancak çiçeğin sulanması, bahçıvanın sorumluluğundadır, bir başkasının değil. Garantörlük; kanundan, sözleşmeden veya failin önceden gerçekleştirdiği tehlikeli durumdan kaynaklanabilir⁶⁸⁶.

Tamamlanması için bir neticenin gerçekleşmesi gereken ihmali suçlar bakımından nedensellik bağı incelemesi de gündeme gelecektir. Ancak öncelikle ihmalin nedensel olup olamayacağı meselesi çözüme kavuşturulmalıdır⁶⁸⁷. Başka bir ifadeyle, icrai suçlarda nedensellik bağının ölçütü tartışma konusu iken gerçek olmayan ihmali suçlarda nedensellik bağının ölçütünün de ötesinde nedensellik bağının varlığı tartışma konusudur⁶⁸⁸. Hiçten hiç doğar yaklaşımı ve ihmalden netice doğmayacağı görüşü günümüzde terk edilmiş olup ihmalin en azından negatif bir nedensellik doğurduğu

⁶⁸³ Akbulut, İhmal Suretiyle, 191.

⁶⁸⁴ Hakeri, Sorularla Ceza Hukuku, 154.

⁶⁸⁵ Stuckenberg, 479 vd.

⁶⁸⁶ Hakeri, H. (2003). Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 124 vd.

⁶⁸⁷ Koca/Üzülmez, 347.

⁶⁸⁸ Akbulut, Tıp Ceza, 236.

görüşü hakimiyet kazanmıştır⁶⁸⁹. Doktrindeki hakim görüş; ihmalin, neticenin gerçek sebebi olmayacağı ancak var sayılabileceği yani hukuken beklenen hareket yapılsaydı netice gerçekleşmeyecekti denebiliyorsa nedensellik bağının var olduğu yönündedir⁶⁹⁰. Doktrinde bir görüşe göre ihmal edilen hareket yapılsaydı, neticenin kesinlik sınırında bir olasılıkla engellenebileceği ortaya konabiliyorsa ihmalin nedenselliğinden söz edilebilir⁶⁹¹. Zira, bir kimseyi ihmali ile gerçekleştirdiği neticeden sorumlu tutabilmek için her şeyden önce ihmalin neticeyi önleyebilir olması gerekmektedir⁶⁹². Bu ise nedensellik bağına ilişkin bir mesele olarak anlaşılmalıdır⁶⁹³. Doktrinde diğer bir görüşe göre ise nedensellik bağının doğal bir olgu olması dolayısıyla ihmali suçlarda nedensellik söz konusu değildir ancak neticenin faile isnat edilmesi halinde sorumluluktan söz edilebilir⁶⁹⁴. Failin, neticeyi engelleme yükümünün bulunması ve neticeyi engelleme kabiliyeti de doktrinde ihmalin nedenselliğinden söz edebilmek için aranan şartlardandır⁶⁹⁵. TCK'nın 23. maddesinde kastedilenden daha ağır veya başka bir neticeyi gerçekleştirecek hareketin ihmali veya icrai oluşu düzenlenmediğinden TCK'da ihmali hareketin de nedensel olabileceği görüşü benimsenmiştir⁶⁹⁶.

Yükümlülük altında bulunan birden fazla kimsenin, aralarında iştirak iradesi bulunmaksızın, ihmalleri ile işledikleri suçlar, nitelik arz eder. İhmal edilen hareketi, bir başkasının gerçekleştirmesi durumunda netice gerçekleşmez ancak ihmal edilen davranışı yerine getirme yükümlülüğü altında bulunan kimse, aynı yükümlülük altında bulunsun bulunmasın, üçüncü bir kişinin bu hareketi yerine getirebileceğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamamalıdır⁶⁹⁷.

---

⁶⁸⁹ Stuckenberg, 480.

⁶⁹⁰ Koca/Üzülmez, 347. Hakeri, İhmal Kavramı, 227 vd.

⁶⁹¹ Hakeri, Sorularla Ceza Hukuku, 56.

⁶⁹² Hakeri, İhmal Kavramı, 248.

⁶⁹³ Akbulut, İhmal Suretiyle, 210.

⁶⁹⁴ Akbulut, Tıp Ceza, 239.

⁶⁹⁵ Akbulut, Tıp Ceza, 238, 239.

⁶⁹⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 241.

⁶⁹⁷ Heinrich, 138.

Esasen *conditio sine qua non* formülünün nedensellik bağınyı varsayan yanı; ihmalin, hareketin yerine getirilmesi halinde neticenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini varsayımını zorunlu kılan yanı ile örtüşmektedir. Öte yandan ihmalin nedenselliğinin tespitinde, hukuken beklenen hareketin eksikliğinin neticenin gerçekleşmesine etkisinin bulunup bulunmadığının incelenmesinden vazgeçilmesi mümkün değildir. Kanaatimizce ihmali hareket gerçekleştirilseydi neticenin yine de gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine ilişkin varsayımda bulunmaktan ibaret bir değerlendirme yerine, ihmal edilen hareketin yokluğunun neticenin gelişimine etki edip etmediği hususu çerçevesinde inceleme yapılmalıdır. Gerçekten kanuni şart formülünün benimsenmesi ile, ihmali suçlarda da alternatif veya kümülatif koşul olarak bir arada bulunan hareketlerden birinin, diğerinin varlığına dayanarak sorumluluk doğurmaktan kurtulmasının önüne geçilmiş olacaktır.

1.7. Taksirli Suçlarda Nedensellik

Taksirle işlenen suçlarda nedensellik bağınyın konumunun tespit edilebilmesi bakımından neticenin, taksirli suç içerisindeki konumu önem arz eder. Doktrinde bir görüşe göre taksirli suçlarda netice, bir objektif cezalandırılabilme koşulundan ibarettir⁶⁹⁸. Aksi kanaatteki görüş ise doktrinde hakim konumda olup neticenin, taksirli suç bakımından da suçun bir unsuru olduğu yönündedir⁶⁹⁹. *Koca/Üzülmez*, TCK m. 22 hükmünde taksirli suçun tanımlanırken kullanılan neticenin öngörülebilirliği kavramını, önceleri, kanunun neticeyi taksirli suçun bir unsuru olarak gördüğü şekilde yorumlamış ancak daha sonra bu görüşünü değiştirmiştir⁷⁰⁰. Yazarlara göre, neticenin öngörülebilirliği, neticenin özene aykırı davranışa isnat edilebilmesine ilişkindir; meydana gelmesi öngörülemeyen netice, tesadüf eseridir⁷⁰¹.

Taksirli suçlarda, özen yükümlülüğüne aykırı davranış yerine, özen yükümlülüğünün gerektirdiği biçimde bir davranış sergilenseydi de netice

---

⁶⁹⁸ Koca/Üzülmez, 188.

⁶⁹⁹ Koca/Üzülmez, 188.

⁷⁰⁰ Koca/Üzülmez, 188.

⁷⁰¹ Koca/Üzülmez, 189.

gerçekleşecekti ise cezai sorumluluğun doğup doğmayacağı doktrinde tartışmalıdır⁷⁰². Taksirli suçlarda, hukuka uygun alternatif davranışların gerçekleştirilmesi halinde neticenin faile objektif olarak isnat edilip edilemeyeceği hususu ayrı bir mesele olmakla birlikte⁷⁰³ kanaatimizce kanuni şart formülü çerçevesinde yapılacak değerlendirme ile hareketin netice bakımından nedensel olup olmadığını ortaya koymak gerekmektedir. Zira doktrinde, taksirli suçlarda neticenin niteliği tartışmalı olmakla birlikte taksirli hareket ile netice arasında nedensellik bağının bulunması gerektiği üzerine bir tartışma söz konusu değildir.

Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, taksirli suçlarda nedensellik bağının nitelik arz etmediği kanaatindedir⁷⁰⁴. Biz de bu kanaate katılmaktayız ancak belirtmek gerekir ki taksirli suçlarda iştirak mümkün olmadığından⁷⁰⁵, birden fazla failin hareketlerinin bir araya gelmesiyle meydana getirdikleri netice, faillere objektif olarak isnat da edilebiliyorsa -TCK m. 22/5 hükmü gereğince⁷⁰⁶- faillerin tümü bakımından kendi kusurları nispetinde sorumluluk doğuracaktır.

2. İSNADİYETİN TESPİTİNDE NİTELİKLİ DURUMLAR

İsnadiyet, adaletin temel ilkeleri ve toplum vicdanı ile barışan sonuçlar elde etmek için önemli bir ölçüttür. Bununla beraber, bu işlevin icrası her nedensel akış için kolay olmamakta, somut olayın niteliklerine göre bir takım meseleler ile karşılaşmaktadır.

Nedensellik bağı incelemesinin ardından nedensel olduğu tespit edilen koşulların, nedensellik bağı incelemesinin bir alt başlığı olmayan normatif bir incelemeye tutulması olarak anladığımız isnadiyet incelemesi, bu yöntemi benimseyen tek teori olan objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde ele alınmalıdır.

---

⁷⁰² Koca/Üzülmez, 190.

⁷⁰³ Bkz. Bölüm, III, 2.3.

⁷⁰⁴ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 473.

⁷⁰⁵ Koca/Üzülmez, 200; Aksi yöndeki görüşler için bkz. Demirci, 193.

⁷⁰⁶ “Birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda, herkes kendi kusurundan dolayı sorumlu olur. Her failin cezası kusuruna göre ayrı ayrı belirlenir.”

2.1. Mağdurun Anormal Durumu

Objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde, mağdurun içerisinde bulunduğu anormal durumlar failin hakimiyeti altında gerçekleşmiş kabul edilir. Örneğin kaza geçiren A'nın kanının pıhtılaşmaması dolayısıyla ölmesi, objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde failin hakimiyetindedir⁷⁰⁷. Benzer şekilde A'nın, B'nin başına hafifçe vurması fakat B'nin kafatasının çok ince olması dolayısıyla ölmesi halinde netice A'ya isnat edilecektir. A'nın hareketinin kasıtlı veya taksirli oluşu suçun manevi unsuruyla ilgilidir.

Özgenç'e göre mağdurun dini inancı gereği kan naklini reddetmesi gibi durumlar bu kapsamda değerlendirilmez. Mağdurun kan naklini reddetmesi ve dolayısıyla kurtarılamaması halinde fail ölümden değil yaralanmadan dolayı sorumlu tutulabilir⁷⁰⁸.

2.2. Taksirli Suçlarda Normun Koruma Amacı

Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalidir. Şu halde failin hareketi, ile netice arasında maddi anlamda nedensellik bağı söz konusuysa dahi ceza normunun koruma altına aldığı hususların dışarısında gerçekleşen bir nedensel süreç sonucu meydana gelen, yani normun koruma amacı dışında kalan, netice faile objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde yüklenemez⁷⁰⁹. Doktrinde bunun gerekçesi olarak risk artışının hukuken önemli olması gerektiği gösterilmiştir. Örneğin A, arkadaşı B'ye onu tatile yollamak amacıyla uçak bileti almıştır. Bindiği uçak düşen B, hayatını kaybetmiştir. A'nın, B'yi tatile göndermesi, her yolculuğun bir risk taşıması karşısında, objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde önemli bir risk artışı olarak kabul edilmez⁷¹⁰.

Örneğin gece vakti bisikletle seyahat eden A ve B bisikletlerinde karanlıkta görünmelerini sağlayacak önlemleri almamışlar, bisikletlerine mevzuatın öngördüğü biçimde far taktırmamışlardır. A önde, B arkada seyahat halindeyken karşı yönden

⁷⁰⁷ Özbek, Nedensellik Bağı, 444.

⁷⁰⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 175.

⁷⁰⁹ Koca/Üzülmez, 127; Özbek, Nedensellik Bağı, 452.

⁷¹⁰ Özbek, Nedensellik Bağı, 453.

otomobiliyle gelen C, karanlıkta A'yı görememiş ve trafik kazası neticesinde A hayatını kaybetmiştir. B, kendi bisikletine far taktırmış olsaydı önünde seyahat eden A'yı da aydınlatmış ve dolayısıyla ölüm neticesini engellemiş olacaktı. Dolayısıyla B'nin ihmali ile A'nın ölümü, "B'nin farı olsa A yine önde seyahat eder miydi?" sorunu bir kenara bırakılırsa, maddi anlamda nedenseldir. Ancak B'nin ihmali hareketiyle çiğnediği normun koruma amacı B'nin kendi bisikletinin karanlıkta görünmesini sağlamaktır, etraftaki diğer taşıtların değil. Bu nedenle A'nın ölümü B'ye objektif olarak isnat edilemez⁷¹¹. Kanaatimizce bu sonuca, suçun hukuka aykırılık unsuru içerisinde de varılabileceğinden meselenin nedensellik bağı ve isnadiyet kurumları içerisinde değerlendirilmesine gerek bulunmamaktadır. Örneğin Kamyon şoförü A, trafik kurallarına aykırı olarak bisikletli B'nin oldukça yakınından geçerek B'nin bisikletinin savrulmasına ve B'nin ölümüne yol açmıştır. Ancak B'nin alkollü olması dolayısıyla A, trafik kurallarına uygun davranıyorsa da B savrulacaktı. Kanaatimizce A'nın hareketinin hukuka uygun sınırlar içerisinde kalması, neticenin A'nın bir eseri olmasını değiştirmeyecektir. Ancak böyle bir durumda A'nın hareketi hukuka uygun olacağından suçun hukuka aykırılık unsuru tamamlanmayacaktır.

2.3. Taksirli Suçlarda Hukuka Uygun Alternatif Davranışlar

Failin taksirli hareketi ile gerçekleştirdiği netice, failin hukuka uygun bir davranış sergilemesi halinde dahi muhtemelen gerçekleşecekse neticenin failin bir eseri olup olmadığı meselesi gündeme gelecektir. Taksirli suçlar bakımından önem taşıyan bu meselenin çözüme kavuşturulması için doktrinde yükümlülüğe aykırılık bağlantısı ortaya atılmıştır⁷¹². Buna göre neticenin objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde faile onun bir eseri olarak yüklenebilmesi için, hareketin yapılması yeterli değildir; hareketin bir yükümlülük ihlali anlamı taşıması da gerekir⁷¹³. Alman Doktrini'nde hakimiyet kazanan görüş de bu yöndedir⁷¹⁴. Örneğin A, kamyonuyla aşırı hızda seyir halindeyken B'ye

⁷¹¹ Örnek olay için bkz. Heinrich, 157.

⁷¹² Öztürk/Erdem, 201; Koca/Üzülmez, 193.

⁷¹³ Öztürk/Erdem, 201; Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 252.

⁷¹⁴ Koca/Üzülmez, 193.

çarpar ve B ölür. Yapılan incelemede A'nın kamyonu kurallara uygun bir biçimde kullanması halinde dahi kazanın büyük bir olasılıkla engellenemeyeceği ve B'nin muhtemelen yine hayatını kaybedeceği anlaşılır⁷¹⁵. A, bir yükümlülüğe aykırı davranmış ve bu yükümlülüğün taşıdığı anlam itibariyle riski artırmıştır. Ancak netice risk artışından mı kaynaklanmıştır? B'nin zayıf da olsa kurtulma ihtimali karşısında şüphe sanık lehine yorumlanabilir mi?

Doktrinde yalın nedensellik teorisi olarak adlandırılan bir görüşe göre, fail, davranışı ile gerçekleştirdiği neticeden sorumludur; yükümlülüğe uygun alternatif hareketler sorumluluk hesabında dikkate alınmaz⁷¹⁶.

Bir diğer görüşe göre ise, failin riski önemli biçimde artırmış olması neticeden sorumlu tutulmak bakımından yeterlidir⁷¹⁷. Ancak yükümlülüğe uygun davranılsaydı, neticenin gerçekleşmeyeceği mutlak biçimde ispatlanabiliyorsa fail sorumluluktan kurtulur⁷¹⁸. *Koca/Üzülmez'e* göre de riskin önemszenmeyecek bir biçimde artırılması ve neticenin bu riske bağlı olarak gerçekleşmesi halinde netice, faile objektif olarak isnat edilmelidir⁷¹⁹. Yazarlara göre, riski izin verilenin üzerinde artıran failin, tolerans gösterilen riski aşan hareketlerinin sonuçlarından kaçmasına imkan tanınmamalıdır⁷²⁰; aksi görüş ise cezai sorumluluğu fazlasıyla sınırlamaktadır⁷²¹. Bu görüş, doktrinde tehlikenin yükseltilmesinin, isnadiyeti tek başına sağlamasının tehlike suçlarını, zarar suçlarına çevirdiği ve ispat yükünü fail aleyhine terse çevireceği dolayısıyla eleştirilmektedir⁷²².

Doktrinde bir görüşe göre, fail yükümlülüğe uysaydı da neticenin gerçekleşebileceği yönünde somut dayanak noktaları söz konusuysa, kesin olmasa bile

---

⁷¹⁵ Örnek için: *Koca/Üzülmez*, 193 vd.

⁷¹⁶ *Koca/Üzülmez*, 194.

⁷¹⁷ *Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe*, 252.

⁷¹⁸ *Koca/Üzülmez*, 195.

⁷¹⁹ *Koca/Üzülmez*, 197.

⁷²⁰ *Koca/Üzülmez*, 195.

⁷²¹ *Koca/Üzülmez*, 197.

⁷²² *Koca/Üzülmez*, 195.

tutarlı bir biçimde neticenin kaçınılmaz olduğu düşünülüyorsa⁷²³, şüpheden sanık yararlanır ilkesi uygulanmalıdır⁷²⁴. Bu görüş ise, varsayımsal bir sürecin yani gerçekleşmemiş hayali bir davranışın doğuracağı tahmini neticeyi sorumluluğun tespitinde esas kabul etmesi dolayısıyla eleştirilmektedir⁷²⁵. Bu görüşe yöneltilen bir diğer eleştiri ise cezalandırılabilirliği aşırı sınırlaması iddiasıdır⁷²⁶. Örneğin bir sürücünün hatalı park yapması ve bir diğer sürücünün aşırı hızla seyahat etmesi nedeniyle gerçekleşen bir kazada bir yayanın ölümünden her iki sürücünün de taksiriyle sorumlu tutulması gerekirken, bu görüşün benimsenmesi halinde her iki sürücü de diğerinin hareketi dolayısıyla kazanın kaçınılmaz olma ihtimalinden bahisle sorumluluktan kurtulabilir⁷²⁷.

2.4. Faile Ait Olmayan Hareketlerle Birleşen Taksirli Hareket

Objektif isnadiyet teorisi savunucuları arasında bir görüşe göre, taksirli bir davranışın üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği taksirli veya kasıtlı suçun nedensellik akışı içerisinde önceki bir basamağını oluşturması veya suçun ön şartı niteliğinde olması halinde ilk taksirli davranış dolayısıyla neticenin isnadı mümkün değildir⁷²⁸. Doktrinde rücu yasağı olarak da adlandırılan⁷²⁹ bu görüşün savunucuları tarafından; failin taksirli hareketine eklenen üçüncü kişinin kasıtlı hareketinden doğan neticenin faile isnat edilmeyeceği kural olarak benimsenmekte; bunun yanında sonraki kasıtlı hareketin failinin o hareketi meydana getirmeye iradeden yoksun biçimde meyilli olduğu, taksirli hareketin faili tarafından biliniyorsa veya bilinebilir ise ya da taksirli hareketin failinin neticeden kaçınmak bakımından garantör olarak yükümlüğü var ise ortaya çıkan netice,

---

⁷²³ Koca/Üzülmez, 196.

⁷²⁴ Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 252; Alman Federal Yüksek Mahkemesi kararları da bu yöndedir: Koca/Üzülmez, 196.

⁷²⁵ Koca/Üzülmez, 197.

⁷²⁶ Koca/Üzülmez, 196 vd.

⁷²⁷ Koca/Üzülmez, 197.

⁷²⁸ Koca/Üzülmez, 202; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 294; Hakeri, Genel Hükümler, 180; Demirbaş, 235; Failin taksirli hareketine dahil olan kasıtlı hareket ile gerçekleşen neticenin faile yüklenemeyeceği yönündeki görüş için bkz. Özgenç, Türk Ceza Hukuku, 178.

⁷²⁹ Demirbaş, 235; Koca/Üzülmez, 202; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 294; Hakeri, Genel Hükümler, 180.

ilk hareketin failine isnat edilebileceği kabul edilmektedir⁷³⁰. Bu çerçevede silahını çocuklarının erişebileceği bir yerde saklayan A, çocuğunun bu silahla oynarken arkadaşını öldürmesinden sorumludur. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun aksi yöndeki bir kararında, "*Silahın henüz 7 yaşındaki bir çocuğun eline kolaylıkla geçmemesini sağlayacak gerekli tedbirleri almamaktan ibaret olup, ölümü husule getiren hareketle bu fiil arasında bir rabıta yoktur*⁷³¹." ifadelerine yer verilmiştir.

Benzer şekilde bir başkasının kasti suçuna hükmetmenin, hem faile hem de hükmeden ilk hareketin failine neticenin objektif olarak isnat edilebileceği anlamı taşıyacağı doktrinde kabul edilmektedir⁷³².

Üçüncü kişinin araya giren taksirli hareketinin; neticenin, ilk hareketin failine isnat edilmesini ortadan kaldırıp kaldırmayacağı doktrinde tartışmalıdır⁷³³. *Heinrich*'e göre böyle bir yaklaşım, cezalandırılabilirliği fazlasıyla sınırlayacağından reddedilmelidir⁷³⁴. *Koca/Üzülmez* de, üçüncü kişinin ve mağdurun sonraki taksirli hareketlerinin neticenin faile isnat edilebilirliğini kaldırmayacağı kanaatindedir⁷³⁵. *Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe* ise üçüncü kişinin ve mağdurun sonraki hareketlerinin bu hareketlerin failinin kusuruna göre ilk hareketin sorumluluğunu kaldırabileceğini savunmaktadır. Yazarlara göre; üçüncü şahsın ve mağdurun kusursuz hareketi, yeni bir seri başlatmadıkça ilk failin sorumluluğuna etki etmez. Üçüncü kişinin kusurlu hareketinin failin hareketine eklenmesi halinde nedensellik bağlantısı varsa tüm failer kendi kusurlu hareketlerinden sorumludur. Mağdurun kusurlu hareketi söz konusu ise bu hareket yeni bir nedensel seri başlatmadıkça failin cezai sorumluluğu ortadan kalkmaz.

---

⁷³⁰ Bu görüşü savunan yazarlar için bkz: Jäger, 223; Aynı görüşte: Koca/Üzülmez, 202 vd.; Heinrich, 161 vd.; Artuk/Gökçen/Yenidünya, 295.

⁷³¹ Karş. Yargıtay, CGK, 21.02.1949, 140/66: Önder, 93.

⁷³² Koca/Üzülmez, 202.

⁷³³ Heinrich, 163; Esasen objektif isnadiyet teorisinin savunucularından olmayan *Özen*, meseleye benimsediği suç teorisi çerçevesinde kusur kavramı üzerinden yaklaşmakta ve benimsediği suç teorisi çerçevesinde kimin kusurlu olduğuna ilişkin ihtimalleri tespit ederek cezai sorumluluğu araştırmaktadır: Özen, M. (2011). Ceza Hukukunda Taksir, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 74-81.

⁷³⁴ Heinrich, 163; Aynı görüşte: Koca/Üzülmez, 203.

⁷³⁵ Koca/Üzülmez, 203-204.

Kanaatimizce sonradan eklenen hareketin niteliği her ne olursa olsun, failin hareketinin teknik kapasitesi içerisinde kalan nedensel akış ile gerçekleşen neticeden fail sorumlu tutulmalıdır. Eğer neticenin gerçekleşmesi, mağdurun veya üçüncü kişinin hareketine muhtaçsa bunların arkasındaki iradenin neticeye yönelmesi üzerinde failin tahakkümü araştırılmalıdır.

2.5. Failin Hareketinin Eklenen Hareketin Varlığı Bakımından Nedensel Olması

Mağdurun, failin saldırısından kurtulmak amacıyla başka bir zararı göze alması veya saldırıdan kurtulmaya çabalarken kazayla başka bir zarara uğraması halinde kaçış suçlarından, failin hareketinin doğurduğu zararı bertaraf üzere mağdura tıbbi müdahalede bulunulması dolayısıyla neticenin gerçekleşmesi halinde tıbbi müdahale suçlarından bahsedilir. Bu gibi durumlarda esasen failin hareketi ile netice arasındaki nedensellik ilişkisini (şartların eşitliği kabulü ile) tespit etmek zor değildir⁷³⁶. Mağduru, faili tahrik etmesi yönünde kışkırtan kişinin hareketinin de yine netice bakımından nedensel olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Ancak bunlar bakımından nedensel olan hareketin, neticeyi, failine onun bir eseri olarak yükleyip yüklemeyeceği meselesi cezai sorumluluğun tespiti açısından önem taşımaktadır.

Esasen bu hallerin bir kısmı, taksirli suça sonradan eklenen hareketler; bir kısmı ise katili doğuran anne örneğinde olduğu gibi neticeye uzak kalan koşullardır. Ancak mesele yalnızca bunlarla sınırlı değildir. Geri kalan hallerde, objektif isnadiyet teorisinin öngördüğü ölçüt; riskin artırılması ile gerçekleşen netice bakımından risk artışının, izin verilen risk niteliği taşımaması ve mağdurca kendi üzerine alınmamış olması esasına dayanmaktadır. Yine teori çerçevesinde tamamen atipik gelişen nedensellik akışının devamında meydana gelen neticenin faile ait olmadığı kabul edilmektedir.

Bu itibarla, yukarıda açıklandığı üzere, tıbbi müdahaleden kaynaklı suçlarda neyin atipik olduğu doktrinde tartışmalı olduğundan somut olayda neticenin faile yüklenip yüklenemeyeceğini bu hususta benimsenecek görüş belirleyecektir. Kaçış suçlarında da benzer şekilde belirleyici olan kaçışın atipikliği olacaktır. Doktrinde, faili

---

⁷³⁶ Koca/Üzülmez, 123.

harekete tahrik etmek üzere mağduru kışkırtan kişinin ise neticeden sorumlu tutulamayacağı kanaati baskındır. Buna göre, A'nın bahçesine verdiği kıymeti bilen ve B'yi, A'nın bahçesine girmeye ikna eden C, A'nın B'ye vurmasından sorumlu değildir.

Bu itibarla failin hareketi, ihtiyaç duyulan koşul bakımından da nedensel ise ihtiyaç duyulan koşul niteliğindeki hareketin bütün sonuçları bakımından nedensellik ilişkisi söz konusu olduğundan kaçış suçlarında ve ilk hareketi tedaviye yönelik tıbbi müdahaleden doğan suçlarda pek çok durumda faile onun bir eseri olarak yüklenebilir. Zira gerek kaçış eyleminde gerekse tıbbi müdahalede çoğunlukla failin, sonraki hareketin arkasındaki irade üzerinde tahakküm kurması söz konusudur.

Kanaatimizce kaçış suçlarında mağdurun tamamen irrasyonel olmayan davranışları faile isnat edilebilir. Örneğin A, B'yi öldürmek üzere silahını doğrultmuş, B ise can havliyle pencereden aşağı atlayarak hayatını kaybetmiştir. A, silahını doğrultarak B'yi ölümden kurtulmak için hayatını tehlikeye atmak durumunda bırakmıştır. Kaçış hareketinin nedensellik bağına katılması A'nın iktidarı altında gerçekleştiğinden B'nin ölümü A'ya isnat edilebilir. Ancak A'nın hareketi B'yi bacağından vurmakla tehdit etmek ise ve B, gökdelenen bu tehditten kurtulmak için atlamışsa netice A'ya isnat edilemez. Çünkü kaçış koşulu A'nın iktidarının ötesinde bir iradenin ürünüdür.

Tıbbi müdahale sırasında meydana gelecek olumsuzluklara ilişkin kanaatimiz de kaçış suçları ile benzerlik göstermektedir. Bu halde de doktorun hatalı müdahalesinin nedensel akışa yönelişinin failin iktidarı altında gerçekleşip gerçekleşmediği incelenmelidir. Doktorun, failin hareketi dolayısıyla gerçekleşen hasarı tedavi etmek amacıyla ve rasyonel sebeplere dayanarak alması gerektiği risklerin olumsuz neticeleri, faile isnat edilebilir. Doktorun hatalı müdahalesi⁷³⁷ bakımından ise doktrinde görüş ayrılığı bulunmaktadır. Doktrinde bir görüş, basit ve orta ölçekli meslek hatalarından doğan neticelerin de faile isnat edilebileceğini, savunmaktadır⁷³⁸. Doktrinde ikinci bir görüş, doktor, mevcut tedavi tedbirlerini kullandığı sürece neticenin ilk faile isnat edilebileceği yönündedir⁷³⁹. Doktrindeki bir diğer görüşe göre ise doktorun hatasının

⁷³⁷ Tıbbi müdahaleye ilişkin hatalar ve nitelikleri için bkz. Polat, O./Pakiş, İ. (2011). “*Tıbbi Uygulama Hatalarında Hekim Sorumluluğu*”, AÜSBD, C. II, S. 3, 119-125, s. 120 vd.

⁷³⁸ Akbulut, Tıp Ceza, 285.

⁷³⁹ Akbulut, Tıp Ceza, 286.

niteliği önemli olmayıp neticenin, ilk failin hareketinin meydana getirdiği risk ile bağlantılı olması neticenin ilk faile isnadı için yeterlidir⁷⁴⁰. Doktrinde söz konusu görüşleri uzlaştırma iddiasındaki diğer bir göre ise, doktor esas riski, kendi oluşturduğu bir riskle değiştirmiş, örneğin aşırı dozda narkoz vererek ölüme neden olmuş, ise neticenin ilk faile isnat edilemeyeceği zira doktorun davranışının failin meydana getirdiği tehlikeyi uzaklaştırıp uzaklaştırmadığının, doktorun hatasının ağırlığı fark etmeksizin, esas alınması gerektiği savunulmaktadır⁷⁴¹. Kanaatimizce öncelikle neticenin failin hareketinin teknik kapasitesi içerisinde gerçekleşip gerçekleşmediği incelenmeli ve netice, hareketin kapasitesi içerisinde gerçekleşmiş ise doktorun büyük hatasının söz konusu olduğu durumlarda dahi neticenin faile isnat edilebileceği kabul edilmelidir. Netice, failin teknik kapasitesi dışında gerçekleşmiş ve doktorun hareketlerinin nedensel akışa yönelmesinde failin tahakkümü söz konusu değil ise, doktorun aldığı rasyonel risk veya doktorun küçük hatası neticesinde gerçekleşen zarar, ilk failin eseri olarak kabul edilemez. Örneğin, A tarafından yaralanan B, yetkililer tarafından tüm önlemler alınmış olmasına karşın kaldırıldığı hastanede hastane enfeksiyonuna yakalanıp hayatını kaybederse netice A'ya isnat edilemez.

Mağdurun, rasyonel olmayan sebeplerle tedaviyi reddetmesi halinde ise ölüm neticesi, failin bir eseri olmaktan çıkar⁷⁴². Örneğin, A,B tarafından yaralanmış, kaldırıldığı hastanede kurtulma olasılığının çok düşük olduğu bir ameliyatı reddederek üç ay içerisinde ölmüştür. A'nın, tedavi riskini almaması, rasyonel sebeplere dayanmaktadır ve B, ölüm neticesinden sorumludur. Öte yandan A, ameliyatı sadece iğneden korktuğu için reddetmiş olsaydı ölüm neticesinin B'nin eseri olarak kabul edilmesi kanaatimizce mümkün olmayacaktı.

Hastanın tedaviyi reddetmesine karşın doktorun tedavi yükümlülüğünün bulunduğu hallerde ise, doktor gerekli tedaviyi yapmaz ise kanaatimizce hastanın

---

⁷⁴⁰ Akbulut, Tıp Ceza, 286.

⁷⁴¹ Akbulut, Tıp Ceza, 286.

⁷⁴² Akbulut, Tıp Ceza, 280.

tedaviyi reddetme sebebi önemli olmaksızın doktorun hatasına ilişkin açıklamalarımız çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır⁷⁴³.

Burada tamamen irrasyonel olma kavramının, somutlaştırılması gerekmektedir. Kanaatimizce tamamen irrasyonel olma, çatışan değerlerin birbirleriyle ve girişimden sonuç alabilme ihtimalinin alternatif girişimlerle kıyaslanması suretiyle tespit edilmelidir.

Benimsediğimiz ölçüt; üçüncü kişinin, mağduru kurtarmak maksadıyla ortaya koyduğu fedakarlıklarda uygulandığında çoğu durumda failin, makul olmayan fedakarlıktan sorumlu tutulamayacağı sonucuna ulaşılır. Örneğin A'nın aracını üzerine sürdüğü B'yi kurtarmak için B yerine ölmeyi göze alan ve yolun karşı tarafından koşarak aracın önüne atlayan C'nin ölümü, A'ya isnat edilemez. Zira C'nin hareketinin neticeye yönelimi, A'nın iktidarının ötesinde bir iradenin ürünüdür. A'nın hareketi, C'nin hareketinin ve bu harekete esas iradesinin nedenidir ancak A'nın hareketinin, C'nin hareketi arkasındaki iradeye tahakkümü söz konusu değildir.

---

⁷⁴³ Hastanın tedaviyi reddinin sınırları ve doktorun müdahale yükümlülüğü hakkında detaylı bilgi için bkz. Hakeri, Tıp Hukuku, 437-443.

SONUÇ

Nedensellik bağı, iki olgu arasında mantıki bir ilişki kuran; fen bilimi ve sosyal bilimlerin ortak çalışmalarına konu olmuş bir kavramdır. Bir sebep-sonuç ilişkisini açıklama niteliği ise nedensellik bağına diğer mantıki bağlardan ayırır.

Sorumluluk hukuku, neticeyi meydana getiren koşul ile neticenin ilişkilendirilmesine yani nedensellik bağı kavramının benimsenmesine muhtaçtır. Bu anlamda nedensellik bağı, yalnız ceza hukukunun değil tüm bir sorumluluk hukukunun konusunu oluşturmakta ve sorumluluğun, sorumluluğu doğuran koşul dolayısıyla sorumlu tutulması gereken doğru kişiye yöneltilmesi fonksiyonunu üstlenmektedir. Bu fonksiyon, ceza müeyyidesinin ağırlığı dikkate alındığında ceza hukuku alanında önem taşımaktadır.

Suç teorisi içerisinde nedensellik bağı, hareket ve netice arasındaki sebep-sonuç ilişkisini karşılar. Dolayısıyla nedensellik bağı, hareket ve netice tanımlarıyla doğrudan ilişki içerisinde. Hareket ve netice kavramlarının suç teorisi içerisinde ne şekilde tanımlandığı, nedensellik bağına yüklenecek işlevi de belirleyecektir. Başka bir ifadeyle, hareket ve netice tanımları ile nedensellik bağına suç teorisi içerisinde yüklendiği işlev ile arasında nedensellik bağı bulunmaktadır.

Nedensellik bağına üstleneceği işlevin belirlenmesinde ceza hukukunda nedensellik bağı kavramının hukuki bir kavram olarak mı yoksa tabii bir kavram olarak mı ele alınacağı da önem taşır. Buna göre nedensellik bağı, hukuki bir kavram olarak ele alınır ise, hareket ve netice arasındaki sebep-sonuç ilişkisini hukuki bir değerlendirmeye tabi tutacaktır. Diğer taraftan tabii bir kavram olarak değerlendirilir ise nedensellik bağı yalnızca hareket ve netice arasındaki sebep-sonuç ilişkisini kuracaktır. Bu tercihin, nedensellik bağına işlevini belirlemenin yanında diğer bir sonucu da; bilirkişi incelemesi yapılması halinde bilirkişinin ödevinin ne olacağı noktasındadır. Eğer nedensellik bağı, hukuki bir kavram olarak değerlendirilir ise hakim bilirkişiden nedensellik bağına

kurulup kurulmadığını soramayacaktır zira bu durumda nedensellik bağının tespiti, hakimlik ödevine dahildir. Bu halde hakim, bilirkişiye ancak hareketin, netice üzerinde etkili olup olmadığına ilişkin sorular yöneltebilir. Diğer taraftan nedensellik bağı tabii bir kavram olarak ele alınır ise hakim bilirkişiye, nedensellik bağının kurulup kurulmadığını da sorabilir. Ancak nedensellik bağının normatif bir incelemeye tabi tutulması, hakimin sorumluluğundadır.

Çalışma içerisinde, final suç teorisi benimsendiğinden nedensellik bağının kapsam ve işlevinin tespitinde önem arz eden hareket ve netice kavramları da bu teori kapsamında değerlendirilmiştir. Bu çerçevede hareket, insanın iradesi ile gerçekleştirdiği ve bir amaca yönelen davranış olarak kabul edilmiş ve netice kavramından kanun koyucunun suç tipinde işaret ettiği maddi netice anlaşılmıştır. Bu kabulün sonucu olarak, neticenin yalnızca kanun koyucu tarafından işaret edilmişse suçun bir alt unsuru olacağı, aksi halde suçun, tipe uygun hareketin gerçekleştirilmesi ile tamamlanacağı belirtilmelidir. Nedensellik bağı ise niteliği gereği ancak neticeli suçlar bakımından suçun bir alt unsurudur.

Anglo Sakson Doktrini'nde nedensellik bağı incelemesine dahil edilen ve *de minimis* olarak adlandırılan kural, kanaatimizce nedensellik bağı ve isnadiyet ile doğrudan alakalı değildir. Zira *de minimis* kuralı esasen önemsiz kabul edilebilecek neticelerin hukuku ilgilendirmemesi anlamı taşımaktadır. Konu suçun netice alt unsurunun tamamlanıp tamamlanmadığı meselesinden ibarettir. Örneğin sigara içilmesi yasak olan iş yerinde oda arkadaşlarının rızasına aykırı olarak yalnızca bir kere sigara içen A, oda arkadaşlarından birinin akciğer kanserine yakalanmasından sorumlu tutulmayacaktır. Zira A'nın hareketinin doğurduğu netice, hastalığın gelişiminin belki de bilinen en kısa birimi kadar daha hızlı gerçekleşmesini sağlamaktır ve hukuk bu önemsiz netice ile ilgilenmez. Ancak netice gerçekleşmediğinden nedensellik bağı da aranmaz.

Hareketin tespiti, nedensellik bağı incelemesinin ilk adımıdır. Örneğin kimyager A, B'ye fotoğraf basmakta kullanması için zehirli bir kimyasal satmıştır ancak şişenin üzerine bunun zehirli bir madde olduğunu yazmamıştır. Zehirli maddeyi B'nin karısı C ve üç yaşındaki çocuğu D içmiştir⁷⁴⁴. A'nın zehirli kimyasalı satması, C ve D'nin ölümü

⁷⁴⁴ Örnek için bkz. Stuckenberg, 476.

bakımından nedenseldir. Zira A'nın bu davranışı, zehirli madde dolu şişenin C ve D'nin erişebilecekleri alana ulaşmasını sağlayarak neticenin gerçekleşmesinde etkili olmuştur. Öte yandan A'nın, şişenin üzerine uyarıcı bir ibare koymaması yalnızca C'nin ölümü bakımından nedenseldir, okuma yazma bilmeyen D'nin ölümü ile A'nın şişenin üzerine yazı yazmaması arasında nedensellik bağı yoktur. Zira gerekli uyarıda bulunmamak, bu uyarıyı okuyamayacak olan D'nin zehirli maddeyi içmesi bakımından etki doğurmamıştır. A'nın hareketinin zehirli maddeyi satmak mı yoksa zehirli maddenin şişesinin üzerine gerekli uyarıcı işaretleri koymamak mı olduğu, nedensellik bağı incelemesinin sonucunu değiştirecektir. Yine A'nın, B'yi gelgitin yoğun yaşandığı bir kumsalda baygın halde bırakmasının arkasındaki irade, final hareket teorisi çerçevesinde ele alınmalı ve suların yükselerek baygın haldeki B'yi boğmasında A'nın hareketinin B'yi yalnızca bayıltmak değil, gelgite karşı savunmasız bırakmak olduğu kabul edilmelidir.

Ceza hukuku anlamında hareket, ihmali veya icrai olarak gerçekleşebileceği gibi ihmali hareketli suçlar bakımından da kanun koyucu suçun tamamlanması için bir neticenin gerçekleşmesini öngörebilir. Diğer taraftan serbest hareketli bir suç, neticenin ihmali bir hareket ile meydana getirilmesiyle işlenebilir. Gerçek olmayan ihmali suçlar olarak adlandırılan bu gibi suçlar bakımından, ihmalin nedenselliği meselesi gündeme gelmektedir. Bizim de katıldığımız hakim görüş, ihmalin de neticenin gerçekleşmesi bakımından nedensel olabileceği yönündedir.

Neticenin niteliği, somut tehlike suçlarında ve taksirli suçlarda tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre hem taksirli suçlarda kanunun belirttiği netice hem de somut tehlike suçlarında tehlikenin ortaya çıkma neticesi, suçun alt unsuru anlamında neticedir. Aksi görüşü savunan, bunların suçun bir unsuru değil ve ancak birer objektif cezalandırılabilme koşulu olduğu kanaatindeki, yazarlar da cezai sorumluluktan bahsedebilmek için bunların, hareketin bir sonucu olması zorunluluğunun bulunduğunu inkar etmemişlerdir. Dolayısıyla hangi görüş benimsenirse benimsensin, taksirli suçlardaki netice ve somut tehlike suçlarındaki somut tehlike ile hareket arasında nedensellik bağının bulunması cezai sorumluluk bakımından gereklidir⁷⁴⁵. Ancak kanaatimizce nedensellik bağı, bu türlerdeki suçlarda da, yalnızca cezai sorumluluğun

---

⁷⁴⁵ Akbulut, Tıp Ceza, 214.

doğması bakımından değil; suçun unsurları yönüyle tamamlanması bakımından da önem arz eder.

Şu halde kanaatimizce tüm suç türleri bakımından somut olay değerlendirilirken öncelikle failin iradesi çerçevesinde hareketin taşıdığı anlam ortaya konmalıdır. Hareket, suç teorisi içerisinde taşıdığı anlamıyla belirlendikten sonra suç tipinde netice öngörülmuş ise bu netice ile hareket arasında nedensellik bağı bulunup bulunmadığı değerlendirilmelidir. Nedensellik bağı, tabii bir kavram olarak ele alınmalı⁷⁴⁶ ve nedensellik bağı incelemesi, suça suç işlendikten sonra dışarıdan bakan uygulayıcının gözüyle gerçekleştirilmelidir. İncelemenin konusu ise nedensellik bağının varlığının sorgulanmasından ibarettir. Zira nedensellik bağı, niteliği gereği ya bulunur ya da bulunmaz; var olan bir nedensellik bağı kesilmez⁷⁴⁷.

Nedensellik bağı, neticenin neden gerçekleştiğine ilişkin mesnetsiz bir tahminden ibaret değildir. Neticenin neden gerçekleştiğinin rasyonel sebeplerle ortaya konması gerekir ki bu da ancak neticenin nasıl gerçekleştiğini asgari düzeyde de olsa izah ile mümkündür. Bu izaha duyulan ihtiyaç; uygulayıcıya, bilirkişiden faydalanma yetkisi tanınmasını zorunlu kılar⁷⁴⁸. Hakim, bilirkişi vasıtasıyla en ileri bilim ve teknolojiye de yararlanarak nedensellik bağı incelemesini vicdani kanaati ve hukuki ilkeler çerçevesinde özgürce gerçekleştirmelidir.

Bir hareketin neticeyi meydana getiren nedensel akışa dahil olması, cezai sorumluluktan söz etmek için tek başına yeterli değildir. Nedensel akıştaki koşulların ne dereceye kadar cezalandırılması gerektiğine ilişkin normatif bir incelemenin de bu harekete işaret etmesi gerekmektedir. Başka bir ifade ile netice, faile, failin hareketi

---

⁷⁴⁶ Akbulut, Tıp Ceza, 216.

⁷⁴⁷ İçel/Sokullu-Ancı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, Suç Teorisi, 73.

⁷⁴⁸ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, bir kararında, nedensellik bağına ilişkin teknik inceleme yaptırılmasını gereklilik olarak kabul etmiştir: "...saniğin eylemiyle ölüm olayı arasında nedensellik bağı bulunup bulunmadığı hususunda Adli Tıp Kurumundan rapor alınması, sonucuna göre sanık hakkında ceza tayini gerekirken eksik araştırma sonucu yazılı şekilde hüküm verilmesi...", Yargıtay, 1. Ceza Dairesi, T. 23.09.213, E. 2013/3372, K. 2013/5026, Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 18.10.2015); Gündelik hayat tecrübeleriyle çözülebilecek meselelerin, bilirkişi incelemesinden geçirilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır: Akbulut, Tıp Ceza, 217.

dolayısıyla kendisinin bir eseri olarak yüklenebilmeli; netice, faile isnat edilebilmelidir. Bu itibarla, cezai sorumluluktan söz edebilmek için nedensel olmak gereklidir ancak yeterli değildir. Hakim tarafından normatif bir inceleme gerçekleştirilmelidir.

Diğer taraftan nedenselliğin nasıl tespit edileceği ve hangi seviyeden bir nedenselliğin cezalandırılabilir olduğu, ceza kanunlarının çoğunda olduğu gibi TCK'da da düzenlenmemektedir. Katıldığımız görüşe göre bu, bir eksiklik değil; bilinçli bir tercihtir. Kanun koyucu, gerek nedensellik meselesinde gerekse isnadiyet meselesinde çözümü, doktrin ve uygulamaya bırakmıştır.

Nedensellik bağı ve isnadiyetin nasıl bir sistematikle ve hangi ölçütlerle tespit edileceği doktrinde tartışmalıdır. Kanaatimizce her şeyden önce bu kurumların suçun yapısı içerisindeki yeri tespit edilmelidir. Nedensellik bağının, yakın ilişki içerisinde bulunduğu hareket ve netice ile birlikte suçun maddi unsuruna dahil olduğu üzerinde görüş birliği söz konusudur. Isnadiyetin ise nedensellik bağından ayrı bir ölçüt ve inceleme ile ele alınıp alınmayacağı üzerinde tartışma bulunmaktadır. Kanaatimizce isnadiyet, nedensellik bağından bağımsızdır ancak nedensellik bağı ile sıkı bir ilişki içerisinde. Dolayısıyla isnadiyet, suçun maddi unsurunu ilgilendirir ancak suç fiilinin tamamlanması anlamında bir unsur değil; cezai sorumluluğun tespitinde bir değerlendirmedir.

Nedensellik bağı ve isnadiyet incelemesinin önem arz ettiği meseleleri üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi, nedensellik bağı ve isnadiyetin ne şekilde ele alınacağına ilişkin yöntem meselesidir. İkincisi ise incelemenin evrensel nitelik taşıyıp taşıyamamasına ilişkin evrensellik meselesidir. Üçüncü mesele, nedensellik bağının varlığının ve neticenin faile onun bir eseri olarak yüklenip yüklenemeyeceğinin hangi ölçütlerle tespit edileceğine ilişkin ölçüt meselesidir.

Nedensellik bağının tespit edilmesinde, doktrinde çeşitli görüşler söz konusudur. Ancak bunlardan yalnızca şart teorisi gerçek anlamda nedensellik bağı teorisidir. Diğer teoriler, nedensellik bağının kurulmasının yanında sınırlandırılmasını da dikkate alan ve bu yönüyle isnadiyet ile nedenselliği iç içe geçirip nedensellik bağını hukuki bir kavram olarak ele alır. Şart teorisi dışında kalan teorilerden uygun sebebe dayanan teoriler, uygulamada öne çıkmıştır. Yargıtay kararları da incelendiğinde, uygun sebep teorisinin

uygulamada hakimiyet kazandığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Yargıtay'ın vermiş olduğu yeni tarihli kararlarda objektif isnadiyet teorisi de kabul görmektedir⁷⁴⁹.

Ömeroğlu, karşılaşılan somut olaylarda, farklı görüşlerden doğan tüm teorilerin bir arada kullanılmasını önermişse⁷⁵⁰ de kanaatimizce birbiriyle çelişen birden çok teorinin bir arada dikkate alınması, karmaşa ve keyfiliğe yol açacaktır.

Nedensellik bağına ilişkin teoriler doktrinde; şartların eşitliğini öngören teoriler, nedenselliğin önemine göre koşulları değerlendirip bunlardan birini sorumlu tutan ferdileştirici teoriler ve netice yönünden taşıdıkları genel anlama göre koşulları değerlendiren genelleştirici teoriler olarak tasnif edilmektedir⁷⁵¹. Ancak nedensellik bağını açıklamak üzere ileri sürülen görüşlerden şart teorisi, kanaatimizce nedensellik bağını açıklayan tek teoridir. Diğer teoriler ise nedensellik bağını şart teorisi ile kurarak, sorumluluğu sınırlama amacı taşımakta ve kanaatimizce haksız olarak nedensellik bağının kesilmesi kavramını ileri sürmektedir. Yine, nedensellik bağını açıklama iddiası taşıyan şart teorisi dışındaki teorilerin, nedensellik ve isnadiyet kavramlarını sıklıkla birbirlerine karıştırdığı kanaatindeyiz. Bu çerçevede yöntem meselesi yönünden kanaatimizin, nedensellik bağının varlığının tespit edilmesinin ardından bundan bağımsız bir isnadiyet incelemesi yapılmasının doğru bir yaklaşım olacağıdır. Nedensel olan koşul dolayısıyla ya netice onun bir eseri olarak faile yüklenir ya da yüklenemez. Eğer netice, nedensel hareketi dolayısıyla faile yüklenemiyorsa sorumluluktan söz edilemez ancak bu nedensellik bağının ortadan kalktığı anlamı taşımaz.

Kavramsal olarak isnadiyetin, nedensellik bağı kavramı ile ilgili ve fakat bu kavramın bir alt başlığı niteliği taşımayan bir kurum olduğu kanaatindeyiz. Kanaatimizce meseleyi bu şekilde ortaya koyan tek teori olan objektif isnadiyet teorisi haklıdır.

---

⁷⁴⁹ Bu yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay, CGK, T. 09.12.2014, E. 2014/12-103, K. 2014/552: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı, <http://www.corpus.com.tr> (Son erişim: 04.04.2016); Yargıtay, CGK, T. 21.04.2015, E. 2013/12-704, K. 2015/121: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı, <http://www.corpus.com.tr> (Son erişim: 04.04.2016); Yargıtay, CGK, T. 05.05.2015, E. 2014/12-790, K. 2015/146: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İctihat Programı, <http://www.corpus.com.tr> (Son erişim: 05.04.2016).

⁷⁵⁰ Ömeroğlu, 1572 vd.

⁷⁵¹ Hakeri, Sorularla Ceza Hukuku, 55.

Evrensellik meselesi, nedensellik bağı kavramının niteliğinin incelenmesini gerekli kılar. Nedensellik bağı, maddenin doğasıyla sıkı sıkıya ilişki içerisindedir ve dolayısıyla fen kurallarının geçerli olduğu her ortamda nedensellik bağı ilişkisi de aynıdır. Bu noktada fen bilimleri ile sosyal bilimler buluşmaktadır. Zira nedenselliğin, sosyal bilimlerini konusunu ilgilendirmesi farklı sebeplere de dayansa ilgilenilen nedensellik kavramı aynıdır. O halde nedensel olmak, evrensel bir ölçüt ile tanımlanabilir. İsnadiyet ise neticenin failin bir ürünü olup olmaması meselesidir ve adaletin sağlanması amacı gütmektedir. Örneğin katil A'nın annesi olan B'yi, ölüm neticesinden sorumlu tutmayan mağdur C'nin annesi D, ölüm neticesinin B'nin bir ürünü olmadığı kanaatine adalet duygusu ile varmaktadır. Hukukun bir bilim olmasının gereği olarak bu sonuca ulaştıracak ölçütlerin ortaya konması bir zorunluluktur. Neyin adil olduğu hususundaki ölçüt, çoğu konuda tartışmaya açıktır. Ancak bu hususta ortaya atılacak her ölçüt, evrensel olma iddiasındadır. Zira adalet, her şeyden önce tutarlılık gerektirir. Adil olanın ne olduğu, mutlak adil bir hukukun mümkünlüğü ve bir tabii hukukun var olup olmadığı doktrinde tartışmalı olan meselelerdir ancak adil olanın tespitine ilişkin olarak ortaya atılan her ölçütün evrensel olma iddiası taşıması nedeniyle suç kavramı ve suçun yapısı üzerine farklı görüşlere sahip yazarlar, benzer ölçütler ileri sürmektedir. Karşılaştırmalı ceza hukuku sisteminde, nedensellik bağına ve isnadiyete dair benimsenen ölçütlerin Türk ceza hukuku sisteminde benimsenen ölçütlerle olan benzerliği ve hatta farklı hukuk dallarında da birbirleriyle benzer ölçütlerin benimsenmiş olması, nedensellik bağı ve isnadiyete ilişkin evrensel bir çözüm aramanın yanlış olmayacağını işaret etmektedir. Kanaatimizce gerek nedensellik gerekse isnadiyet, asgari düzeyde evrensel meselelerdir. Benimsenen suç teorisinin veya suçun özüne dair kanaat ne olursa olsun, hangi koşulun neticeyi meydana getiren sonuç içerisinde yer aldığı ve hareketin, failini neticenin sahibi yapacak nitelik taşıyıp taşımadığı meseleleri sabittir. Niteliği gereği nedensellik bağı, suçun bir alt unsuru olarak kabul edilmeye mecburdur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus, suç teorilerinin oluşturulmasında nedensellik bağının taşıdığı öneme ilişkindir. Nedensellik bağının ve isnadiyetin evrenselliğinin kaynağı, maddenin doğasıdır. Bu nedenle nedensellik bağı ve isnadiyet kavramları ile (bilhassa nedensellik ilişkisinin kendisiyle) çelişen suç teorilerinin yeniden

ele alınması ya da terk edilmesi gerekmektedir. Zira bu durumda; savunulan suç teorisi, kendi içerisinde tutarlı dahi olsa maddenin doğasına aykırı olacaktır.

Nedensellik bağı ve isnadiyet meselelerinin evrenselliği, yalnızca benimsenen ceza hukuku sistemi açısından değil, hukukun farklı alanları bakımından da asgari düzeyde geçerlidir⁷⁵². Zira tazminat hukuku bakımından da amaç, neticeyi meydana getiren koşulu bulmak, bu koşullar içerisinde kişiyi neticenin sahibi yapanını ve neticede sorumluyu tespit etmektir. Tüm bu inceleme ise maddenin doğasına ve adaletin gereklerine uygun bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Ancak yaptırımın ağırlığı arasındaki farklılık kanun koyucu ve uygulayıcıyı işin niteliğine uygun düzenlemeler ve içtihatlar geliştirmeye itebilir. Örneğin Alman Üreticinin Sorumluluğu Kanunu, ayıplı üründen kaynaklı tazminat taleplerinde nedensellik bağının ispatını gerekli görmüş olmakla birlikte Alman Gen Teknik Kanunu § 34, genetiğiyle oynanmış gıdaların doğurduğu zararlara ilişkin tazminat talepleri bakımından zarar gören nedensellik karinesi öngörmüştür⁷⁵³. Bu özel düzenleme, tazminat yaptırımı ve kanun koyucunun meseleye verdiği önem dikkate alındığında meşru kabul edilebilir olmakla birlikte ceza yaptırımının ağırlığı ve sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda böyle bir hükmün ceza hukukunda fail aleyhine öngörülmesi, kanaatimizce doğru olmayacaktır. Zira ispat yükünün fail üzerinde olması, ceza hukukunun bir baskı aracı olarak kullanılmasına yol açabilir.

Nedensellik bağı ve isnadiyet meselelerinin evrensel nitelik taşıdığı belirtilmişti. Bu çerçevede nedensellik bağının ve isnadiyetin tespitine yönelik ölçütlerin meseleyi evrensel biçimde çözebilmesi, uygulamada keyfiliğe yol açabilecek durumlara kapı aralamaması gerekir. Ölçüt meselesi, bu bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

Her şeyden önce nedensellik bağı ve isnadiyet incelenmeden önce somut olaya ilişkin hareketin tespiti gerçekleştirilmelidir. Hareket, yalnızca dış dünyadaki görünümüyle değil insanın iradi bir ürünü olma niteliğiyle değerlendirilmelidir. Ardından hangi somut olaya dair hangi meselelerin suçun hangi unsur veya alt unsurunu

---

⁷⁵² Aynı yöndeki görüş için bkz. Erdin, 52.

⁷⁵³ Başözen, A. (2012). "Genetiği Değiştirilmiş (GDO'lu) Ürünlerin Tüketilmesinden Kaynaklanan Zararda Nedenselliğin İspatına Yönelik Sorunları". MÜHFD, C. I, S. 1, 219-249, s. 224 vd.

ilgilendirdiği tespit edilmeli ve nedensellik bağı ile isnadiyet kurumlarını ilgilendirmeyen sorunlar elenmelidir. Örneğin hareketin hukuka aykırı olup olmadığı hususu, suçun hukuka aykırılık unsurunu ilgilendireceğinden bu hususun isnadiyet incelemesinde ölçüt olarak ele alınmasına gerek bulunmamaktadır. Benzer şekilde manevi unsura ilişkin meseleler nedensellik bağı ve isnadiyeti ilgilendirmemektedir. Örneğin çocuğunu oynamak için dışarı gönderen annenin içten içe çocuğuna yıldırım çarpmasını istemesi onun bu hareketi kasten gerçekleştirip gerçekleştirmediği ile ilgilidir. Neticenin kendisine isnadı ise bundan farklı bir sorundur. Yine failin içerisinde bulunduğu durum gözetilerek neticenin failin gözüyle öngörülebilir olup olmadığının isnadiyet incelemesi bakımından bir önemi bulunmamaktadır. Konuyla ilgili olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen bir kararda 4. Ceza Dairesi Başkanı *Selçuk*'un karşı oyunun, metodoloji açısından⁷⁵⁴ isabetli olduğu kanaatindeyiz: *"Yüce Kurulun çoğunluk kararı, ilkin oylama kurallarına aykırı oluşturulmuştur. Oylamada izlenecek yöntem, bekletici, ön; eylemle hukuksal tanıma (niteleme) ve yaptırıma ilişkin sorunların soru olarak bu sıra içinde dizilip bir bir çözülmesi biçiminde olmak gerekir. Elbette bu temel sorunlar tartışılıp oylanırken ortaya çıkacak alt-sorunlar da bu dizi içinde çözüleceklerdir. Söz konusu dizi içinde birinci olarak sanık O. G.'in taksir niteliğinde bir kusurluluğu olup olmadığı oylanmalıydı. Bu oylama yeterli çoğunluğu sağlamadığı takdirde, daha sonraki sorunların tartışılmasına gerek kalmayacaktı. Çoğunluğu sağladığı takdirde, bu taksirli kusurluluk ile ölüme ve yaralamaya yol açan patlama arasında nedensellik bağı bulunup bulunmadığı sorunu tartışılmalı ve oylanmalıydı. Bu bağ bulunmadığı sonucuna ulaşıldığında, sanığın sorumluluğu 1475 Sayılı Yasa çerçevesinde çözülecek, öbür sorunlara geçilmeyecekti. Eğer, nedensellik bağı bulunduğu yolundaki görüş oyçokluğuyla benimsendiği takdirde, hukuksal tanının (teşhisin) ne olduğu, yani eylemin TC. Yasasının 383/2 ve 455nci maddelerinden hangisine girdiği sorunu tartışılıp oylanmak gerekirdi. Yüce kurulda bu sıra tersine çevrilmiş, 5.12.1994 tarihli oturumda önce hukuksal tanı sorunu; daha sonra da, "taksirli sorumluluk" göz ardı edilerek, nedensellik bağının bulunup bulunmadığı sorunu oylanmıştır. Bu yüzden oylama*

---

⁷⁵⁴ Taksirin hukuki niteliği ve suç teorisindeki yeri, çalışmanın konusu dışındadır.

kusurludur. Zira, "taksirli sorumluluk" sorunu tartişılıp oylanmadan "nedensellik bağı" sorunu oylanamaz⁷⁵⁵."

Kanaatimizce, ortaya koyduğu ölçüt dolayısıyla, tek gerçek nedensellik bağı teorisi şart teorisidir. Bir koşulun nedensel olup olmadığını tespit etmek için o koşulun sebep mi yoksa vesile mi olduğunu araştırmaya gerek yoktur. Tüm şartların eşit önemde olduğunu kabulü nedensellik meselesi bakımından yeterlidir. Eğer gerçekeşemeseydi netice de meydana gelmeyecekti denebilen bir koşulun netice bakımından nedensel olduğu muhakkaktır. Ancak bunun tespiti için, hareket olmasaydı netice de gerçekeşmezdi varsayımının ötesinde, koşulun neticenin gerçekeşmesinde etkisinin bulunup bulunulmadığı incelemelidir. Bu çerçevede kanaatimizce şart teorisi, kanuni şart formülü ile uygulanmalıdır.

İsnadiyetin tespitine yönelik olarak ise görüşümüz, objektif isnadiyet teorisinin isabetli olduğu yönündedir. İsnadiyetin tespitine yönelik olarak nedensel akışın objektif olarak öngörülebilirliği ölçütünün kural olarak benimsenmesi; nedensel akışta yer alan bir koşulun neticeyi objektif olarak öngörülemeyen bir biçimde gerçekeştirmesi halinde ise o koşulun, neticeyi gerçekeştirmek için ihtiyaç duyduğu diğer koşulların nedensel akışa yönelmesinde iktidar sahibi olması varsa insan iradesine dayanan diğer koşulların arkasındaki iradeye tahakküm kurması halinde neticenin failin bir eseri olarak ona yüklenebileceği kanaatindeyiz. Sorumluluğun belirlenmesine ilişkin meselelerin çözümünde hareketin kapasitesinin esas alınması, adaletin gereğidir zira büyük güç, büyük sorumluluk getirir⁷⁵⁶.

---

⁷⁵⁵ Yargıtay, CGK, T. 06.02.1995, E. 1994/9-288, K. 1995/8: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı: Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) (Son erişim: 18.10.2015).

⁷⁵⁶ Mumford, S./ Anjum, R.L. (2013). "*With Great Power Comes Great Responsibility On causation and responsibility in Spider-Man, and possibly Moore*", Critical Essays on Causation and Responsibility, Editor: Benedikt K. /Stepanians, M., Berlin: De Gruyter, 219-238, s. 237.

KAYNAKÇA

Abik, Y. (2010). "*Normun Koruma Amacı Teorisi*". AÜHFD, C. LIX, S.3, 345-448.

Adam, H. İ. (2011). Taksirle Öldürme Suçu (TCK m. 85), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Akbulut, E. (2006), "*İhmal Suretiyle Kasten Adam Öldürme Suçu*", TBB Dergisi, S. 66, 183-224.

Akbulut, B. (2008). "*Tıp Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı*", V. Türk Alman Tıp Sempozyumu, Ankara: TBB Yayınları, 209-296.

Akgönüllü, H. (2005). Granger Nedensellik Testi Kullanılarak Zaman Dizilerinde Nedensellik Analizi Üzerine Ampirik Bir Çalışma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Akyılmaz, B. (2005). "*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*". GÜHFD, C.IX, S.1-2, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_8.pdf (Son erişim: 28.12.2015).

Alacakaptan, U. (1975). Suçun Unsurları, Ankara: Sevinç Matbaası.

Allen, M. (2013). Textbook on Criminal Law, New York: Oxford University Press.

Artuk, M. E./Gökçen, A./Yenidünya, A. C. (2012). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Adalet Yayınevi.

Avcı, M./Yerdelen, E. (2015). "*Karar İncelemesi – Garantörsel İhmali Suçta İhmali ve İcrai Davranış Ayrımı*". GÜHFD, C. XIX, S. 1, 163-190.

Aydın, D. (2009). Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.

Aydın, N. (2009). Türk Suç ve Ceza Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi.

Bachmaier, L./García, A.d.M. (2010). Criminal Law in Spain, Bedfordshire: Kluwer Law International.

Başözen, A. (2012). "Genetiği Değiştirilmiş (GDO'lu) Ürünlerin Tüketilmesinden Kaynaklanan Zararda Nedenselliğin İspatına Yönelik İspat Sorunları". MÜHFD, C. I, S. 1, 219-249.

Beccaria, C. (2004). Suçlar ve Cezalar Hakkında, Çev: Selçuk, S., Ankara: İmge Kitabevi.

Bohlander, M. (2009). Principles of German Criminal Law, Portland: Hart Publishing.

Bronitt, S. (2011). "Avusturalia", The Handbook of Comparative Criminal Law, Editör:Heller, K.J./Dubber, M.D., California: Stanford University Press, 49-96.

Canfora, M./Froeb, K. (2003). Hegel's Biography, <http://hegel.net/en/hegelbio.htm> (Son erişim: 03.02.2016).

Centel, N./Zafer, H./Çakmut-Yenerer, Ö. (2011). Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Chiesa, L.E. (2014). "Comperative Criminal Law", The Oxford Handbook of Criminal Law, Editor: Dubber, M.D./Hörnle,T., New York: Oxford University Press, 1089-1114.

Cooke, J. (2003). Law of Tort, Essex: Pearson Education Limited.

Corpus Web Mevzuat ve İçtihat Programı, [http:// www.corpus.com.tr](http://www.corpus.com.tr) .

Çelik. H. C. (2007). "Heisenberg, Nedensellik ve Determinizm", Flsf Dergisi, S.4, 123-144.

Çiftcioğlu, C. T. (2013). "*Türk Ceza Kanunu'nda Taksir*", ABD, S. 2013/3, 317-338.

Dando, S. (1960). "*Basic Problems in Criminal Theory and Japanese Criminal Law*", Indiana Law Jurnal, Vol. 35, Iss. 4, 423-432.

Demirbaş, T. (2012). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Demirci, B. (2011). Türk Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sorumluluk, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dönmez, A. B. (2009). İbni Sina Felsefesinde Hareket Kavramı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dönmezer, S. (1943). "*Maddi Sebebiyet Alakası*". İHFM, C. IX, S. 1-2, 85-119.

Dönmezer, S. (2003). Genel Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Dönmezer, S./Erman, S. (1987). Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. I, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Elliott, C./Quinn, F. (2006). Criminal Law, Essex: Pearson Education Limited.

Erdin, S. (2013). Ceza Hukukunda İliyet Bağı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erem, F. (1968). "*Nedensellik Bağı ve Ümanist Doktrin*", AÜHFD, C. XXV, S.3, 1-22.

Erem, F. (1984). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. I-II, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eren, F. (1975). Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İliyet Bağı Teorisi, Ankara: Sevinç Matbaası.

Finkelstein, C. (2002) . "*Involuntary Crimes, Voluntarily Committed*", Criminal Law Theory, Editör: Shute, S., Simester, A.P., New York: Oxford University Press, 143-169.

Fletcher, G. P. (2007). *The Grammar of Criminal Law*, New York: Oxford University Press.

Fletcher, G.P. (2000). *Rethinking Criminal Law*, New York: Oxford University Press.

Gecegider, N. (2011). *David Humme ve Kant'ta Nedensellik Sorunu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Gül, İ. (2015). *ABD ve Türk Hukukunda Medeni Ceza*, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.

Hafizoğulları, Z. (1996). *Ceza Normu*, Ankara: US-A Yayıncılık.

Hafizoğulları, Z./Özen, M. (2014). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: US-A Yayıncılık.

Hakeri, H. (2013). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hakeri, H. (2003). *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hakeri, H. (2005). *Sorularla Ceza Hukuku*, Ankara: TBB Yayınları.

Hakeri, H. (2012). *Tıp Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Haley, J. O. (2011). "*Japan*", *The Handbook of Comparative Criminal Law*, Editor: K. J. Heller/ M. D. Dubber, Stanford: Stanford University Press, 393-413.

Hart, H. L. A./Honoré, A. M. (1959). *Causation In The Law*, Oxford: Clarendon Press.

Heaton, R. (2004). Criminal Law, New York: Oxford University Press.

Heinrich, B. (2014). Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. I, Editör: Ünver, Y., Ankara: Adalet Yayınevi.

Herring, J. (2004). Criminal Law, New York: Oxford University Press.

Hoşgör, Kubilay. (2007). Arthur Schopenhauer'in Yeter Sebep İlkesi ve Kant Eleştirisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İçel, K./Sokullu-Ancı, F./Özgenç, İ./Sözüer, A./Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Y. (2000). İçel Suç Teorisi, İstanbul: Beta Yayıncılık.

İçel, K./Sokullu-Ancı, F./Özgenç, İ./Sözüer, A./Mahmutoğlu, F.S./Ünver, Y. (2000). İÇEL Yaptırım Teorisi, İstanbul: Beta Yayıncılık.

İpekçioğlu, P. A. (2009). Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Jefferson, M. (2003). Criminal Law, Essex: Pearson Education Limited.

Jäger, C. (2013). "Winneden Cınnet Odağında Kasten işlenen Sonraki Suç ile Taksirli İşlenen Önceki Suç Arasındaki İsnad Edilebilirlik İlişkisi", Çev: Tepe, İ., CHD, S. 2013/3, 221-224.

Kangal, Z.T. (2011). "Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza", GÜHFD, C. XV, S. 4, 223-251.

Keçelioğlu, E. (2013). "Ceza Hukukunda Haksızlık, Hareketin ve Neticenin Haksızlığı (Alman Ceza Hukuku Üzerine Bir İnceleme)", CHD, S. 2013/3.

Keha Kaya, M. (2006). Hume ve Kant'ta Özgürlük Problemi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kelsen, H. *"Nedensellik ve İsnadiyet"*. (1978). Çev: Hafizoğulları, Z., AÜHFD, C. XXXV, S. 1-4, 219-234.

Keyman, S. *"Tipiklik ve Ceza Hukuku"*. AÜHFD, C. XXXVII, S. 1-4, 59-105.

Kılıç, Yavuz. (1997). Nedensellik Kavramı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Kühl, K. (2012). *"Radbruch Formülü"*, Çev: Ozansü, M.C., İÜHFM, C. LXX, S. 1, 369 – 374.

Koca, M./Üzülmez, İ. (2012). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kunter, N. (1949). Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Legislationline, <http://www.legislationline.org> .

Marchuk, I. (2014). The Fundamental Concept of Crime in International Criminal Law, <http://www.springer.com> (Son erişim: 30.02.2016).

McBride, N.J./ Bangshaw, R. (2005). Tort Law, Essex: Pearson Education Limited.

McLeod, S. A. (2013). Pavlov's Dogs, www.simplypsychology.org/pavlov.html (Son erişim: 03.02.2016).

Mumford, S./ Anjum, R.L. (2013). *"With Great Power Comes Great Responsibility On causation and responsibility in Spider-Man, and possibly Moore"*, Critical Essays on Causation and Responsibility, Editor: Benedikt K. /Stepanians, M., Berlin: De Gruyter, 219-238.

Nagel, E./Newman, J.R. (1994). Gödel Kanıtlanması, Çev: Gözkan, B., İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Nişanyan Sözlük, <http://nisanyansozluk.com> (08.02.2015).

North Dakota Legislative Branch Official Portal, <http://www.legis.nd.gov/cencode/t12-1c02.pdf?20160403021032> (Son erişim: 21.03.2016).

Odyakmaz, A. N. (1999). Ceza Hukuku, İstanbul: Alfa Yayınları.

OneCLE, <http://law.onecle.com>

Ormerod, D. (2006). Smith&Hogan Criminal Law, New York: Oxford University Press.

Ökçesiz, H. (2005). "*Hukukçu Eğitiminde Bir Denek Taşı Radbruch Formülü*", TBB Dergisi, S. 56, 167-174.

Ömeroğlu, Ö. (2013). "*Ceza Hukukunda Nedensellik İlişkisi Üzerine (Teoriler Dışında Bir Bakış)*". DEÜHFD, C. XV, Özel S., 1529-1582.

Önder, A. (1992). Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II-III, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özbek, V. Ö. (2004). "*Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı ve Fiilin Objektif İsnad Edilebilirliği Sorunu*", Türkiye Barolar Birliği 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki KURU Armağanı, Editör: Pekcantez, H., Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 417-477.

Özbek, V.Ö./Doğan, K. (2007). "*Zorunluluk Halinin (TCK m. 25/2) Hukuki Niteliği*", DEÜHFD, C. IX, S. 2, 195-222.

Özbek, V. Ö./Kanbur, M. N./Doğan, K./Bacaksız, P./Tepe, İ. (2013). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özen, M. (1998). Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, Ankara US-A Yayıncılık.

Özen, M. (2011). Ceza Hukukunda Taksir, Ankara: Adalet Yayınevi.

Özgenç, İ. (1996). Suça İştirakin Hukuki Esası ve Faillik, İstanbul.

Özgenç, İ. (2005). Gazi Şerhi, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özgenç, İ. (2013). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık: Ankara.

Öztürk, B./Erdem, M. R. (2013). Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özkan, Zehra. (2013). "*İngiliz Hukukunda İyileşme Şansı Kaybının Tazmini*". AÜHFD, C. LXII , S. 4, 1105-1138.

Polat, O./Pakiş, İ. (2011). "*Tıbbi Uygulama Hatalarında Hekim Sorumluluğu*", AÜSBD, C. II, S. 3, 119-125.

Reimann, M./Zekoll, J. (2005). Introduction to German Law, Hague: Kluwer Law International.

Roach, K. (2011). "*Canada*", The Handbook of Comparative Criminal Law, Editör:Heller, K.J./Dubber, M.D., California: Stanford University Press, 97-136.

Rosenau, H. (2013). "*Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza*". Çev: Akkaş, A.H., EÜHFD, C. VIII, S. 2, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı, <http://www.kazanci.com> (Son erişim: 04.07.2015).

Sayar, M. (2011). Hegel'de Diyalektik Yöntem, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sertöz, S. (2006). Matematiğin Aydınlik Dünyası, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Sistare, C.T. (1989). Responsibility and Criminal Liability, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

- Soyaslan, D. (2014). Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Stone, R. (1999). Offences Against The Person, London: Cavendish Publishing Limited.
- Stuckenberg, C.F. (2014). “*Causation*”, The Oxford Handbook of Criminal Law, Editor: Dubber, M.D./Hörnle, T., New York: Oxford University Press, 468-489.
- Tezcan, D./ Erdem, M.R./Önok, R. M. (2014). Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Toroslu, N. (2012). Ceza Hukuku Genel Kısım. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Tüccar, A. (2005). Epistemolojik Arka Planı İle David Hume'un Nedensellik Eleştirisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr> (08.02.2015).
- Üner, A. (2014). “*Nedensellik İlkesi: Hume'a Karşı Kant*”. Mavi Atlas, S. 3/2014, 100-108, <http://www.gumushane.edu.tr/media/uploads/maviatlas/articles/08.2014> (3)-AU_1.pdf (03.07.2015).
- Ünver, Y. (1998). Ceza Hukukunda İzin Verilen Risk, İstanbul, Beta Yayım Dağıtım A.Ş.
- Wikipedia The Free Encyclopedia, <https://en.wikipedia.org/>.
- Wilson, W. (2003). Criminal Law, Essex: Pearson Education Limited.
- Weigend, T. (2011). “*Germany*”, The Handbook of Comparative Criminal Law, Editor: K. J. Heller/ M. D. Dubber, Stanford: Stanford University Press, 252-287.
- West, E. (2013). “The Utility of the NESS Test of Factual Causation in Scots Law”. Aberdeen Student Law Review, Vol. 4, 39-62.

Yalçın-Sancar, T./Köprülü, T. (2014). Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, Ankara: Savaş Yayınevi.

Yerdelen, E. (2013). Cezanın Belirlenmesi, Ankara: Adalet Yayınevi.

Zafer, H. (2013). Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75 Ders Kitabı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

